

MISEL IN DELO

KULTURNA IN
SOCIALNA REVIIJA

V S E B I N A

Dr. G. Čremošnik: Ob 150letnici Vuka S. Karadžića // Lavo
Cermelj: Julijska Krajina; III. Puljska in Reška pokrajina;
IV. Sloveni v Videmski pokrajini; V. Zadrska pokrajina

O B Z O R N I K

Zapad v akciji (Dr. B. Vrčon) // Notranjepolitični pregled
(Verko) // Ob dr. Prijateljevi »Borbi« (Dr. I. Lah) // Jugo-
slovanske univerze v zimskem semestru 1937/38 (B.) //
Sociologija kmeta in delaven (B. Borko)

P O R O Č I L A

Kratki kurs istorii SSSR (B. B.) // »Roditeljski list (A—j.)
// T. Seliskar: Bratovščina sinjega galeba; v srbohrvaščino
prevel T. Peruško (In.) »Mladinska Matica« 1937 // Drobtine
— Iz bukev naše kranjske spakedrane // Naših Kranjcev zlati
vek. Sonet (Inko) // Kazalo za celotni III. letnik

* L. III * 12 *
L J U B L J A N A 1 9 3 7

Misel in delo izhaja vsak mesec

12. št. december 1937

Redakcija zaključena 10. decembra 1937

Naročnina letno 60 Din, za pol leta 30 Din, za četrto leta 15 Din
Posamezna številka 6 Din, dvojna 12 Din

Uredništvo in uprava v Ljubljani na Gosposvetski c. 4/I.
Poštni predal 322. Poštnočkovni račun: 16.602

Revijo ureja uredniški odbor: dr. Stojan Bajlič, dr. Lavo Čermelj,
dr. Fran Spiller - Muys in dr. Alojz Zalokar

Izdaja in zalaga

Tisk jugoslovanskih naprednih akademskih starešin
v Ljubljani r. z. z. o. z. (Predstavniki dr. Alojz Zalokar)

Tiska Narodna tiskarna d. d. v Ljubljani (Predstavniki Fran Jeran)

NARODNA TISKARNA

V LJUBLJANI, KNAFLJEVA 5
IZVRŠUJE RAZLIČNE MODERNE
TISKOVINE OKUSNO, SOLID-
NO IN PO ZMERNIH CENAH

TELEFON ŠT. 31-22 — 31-26
POŠTNI ČEKOVNI RAČUN
V LJUBLJANI ŠTEV. 10.534

VSE ZA PISARNO

PO NAJNIŽJIM CENAM
IMA

BARAGA

LJUBLJANA

TELEFON 29-80

LUDVIK

NEBOTIČNIK

TELEFON 29-80

DR. GREGOR ČREMOŠNIK:

OB 150 LETNICI VUKA S. KARADŽIĆA

Srbstvo je dalo tujemu svetu nekaj genialnih glav — Mehmed paša Sokolovića, Nikola Teslo i. dr. —, samemu sebi je dalo samo tri velikane reformatorje, ki so kulturno postavili srbstvo na popolnoma nove temelje, namreč sv. Savo, D. Obradovića in Vuka Stefanovića Karadžića. Sv. Sava je dal srbstvu srednjega veka lastno Cerkev in šolo, Obradović je reformiral vzgojo in ljudsko prosveto, Vuk Karadžić je dal srbstvu narodni književni jezik na temelju narodne pesmi in nov pravopis. Sv. Sava je s svojim delom, zasnovanim na široki podlagi Grka sv. Cirila, omogočil Srbom XIII. — XV. stoletja razvijanje samostojnega kulturnega življenja in je na ta način postal duševni oče vse srbske kulture srednjega veka, druga dva sta iztrgala srbstvo s preširoke platforme rusko-slavenske in mu začrtala ožje, narodu ustrezajoče meje. V teh ožjih mejah pa sta mu dala podlago za vso narodno književnost nove dobe. S tem delom sta tako Obradović in Vuk postala utemeljitelja novega srbskega kulturnega življenja, in Vuk še posebej utemeljitelj modernega razvoja prave srbske književnosti.

Zanimivo je opazovati, kako pri vseh treh ista pogonska sila pod popolnoma različnimi razmerami ustvarja delo različnega značaja, toda v tisti smeri. Sv. Sava v prostovoljno izbrani redovniški samoti na Sv. Gori sanja o dvoru in državi svojega očeta in brata; v tej samotni grški tujini, ki se mu gotovo ni vsesala v srce, razmišlja, na kak način bi novo očetovo politično tvorbo postavil na popolnoma varne temelje. S svojimi bistrimi očmi, ki so videle daleč naprej in daleč okrog, je popolnoma točno pogodil, da sta Cerkev in kultura bolj čvrsta podlaga kakor orožje, ne glede na to, da je itak zaostajalo za tedanjim bizantinskim. In res se mu je posrečilo, da je z duševnimi sredstvi ohranil srbstvo skozi vseh 400 težkih let turškega suženjstva. Ravno nasprotno pa je bil Vuk po zlomu srbskega ustanka prisiljen, iskati si kruha v tujini, ki ga je končno našel na Dunaju, tam sanjal o svoji vasi, ki jo je moral zapustiti, ter o življenju in pesmi naroda v njej. Sava je v samostanski tišini mislil na dvorske skrbi,

¹ Rojen 26/X. (po starem koledarju) 1787 v vasi Tršić blizu Loznice, pozneje gojenec samostana v Tronoši in pisar za časa srb. ustanka. L. 1813. je moral bežati na Dunaj. Tu je l. 1814. izdal svojo prvo novo gramatiko »Pismenica serbskega jezika«, istega leta svojo prvo zbirko narodnih pesmi »Srbska prosto-narodna pjesmarica«, in leta 1818 prvikrat slovar. Umrl je 26/I 1864 na Dunaju.

Obradović je zapustil pomehkuženi samostan, Vuk pa je v bučnem in vedno razposajenem velemestu mislil na svojo tiho vas. Domotožno hrepenenje je kot gonilna sila pri vseh treh dala rezultat zelo različnega značaja, toda iste smeri: Srbstvo in njegov napredek je bilo vsem najvišji cilj. Usoda, ki je enemu in drugemu privoščila tudi končen uspeh, jih je ustvarila za velikane reformatorje.

21
Pred Karadžičevim nastopom je hodila srbska literatura čudna pota. V sami Srbiji se ni mogla niti razvijati, pretežko je na njej ležala mōra turškega gospodstva. Razvijala se je samo med srbstvom, ki je živelo pod Avstrijo in Ogrsko. Tu pa se je razvijala pod patronatom ruske cerkvene literature, s katero so Rusi obilno preskrbovali Srbe, ker Srbi v začetku niso mogli sami tiskati svojih lastnih cerkvenih knjig. Na ta način je najprej v Cerkvi zavladal »slavjano-serbski jezik«, mešanica ruskih in srednjeveških starosrbskih elementov, iz Cerkve pa se je ta jezik prenesel v skromne začetke srbske posvetne literature. Prav za prav je škoda, da ta slaveno-serbski jezik ni ostal književni jezik Srbov. Ako bi ga bili Srbi obdržali, bi danes brez težave uporabljali sam ruski jezik in njihova literatura bi predstavljala samo dialektično skupino ruskega književnega jezika. Seveda, ta jezik nikdar ne bi mogel postati vsakdanji jezik šolane inteligence, še manj širokih narodnih mas in, kakor se ne bi nikdar mogel vsaditi v dušo naroda, isto tako on sam ne bi mogel zajemati iz duše naroda. Ostal bi to, kar je bil, umetna tvorba samostanskih pobožnikov, postavljena v posvetni milje dobe lasulj in dolgih učenjaških kit.

Kakor z jezikom, tako je bilo tudi s pravopisom. V alfabetu slaveno-srbskega jezika so bile tudi take črke, ki so že davno izgubile svojo glasovno podlago (na pr. polglasnik, diftong »y« i. t. d.), na drugi strani pa za žive, v resnici postoječe glasove ni bilo črkovnega izraza (na pr.: j, lj, nj i. t. d.).

V to brezglavo in brezciljno zmešnjavo je stopil Vuk z najbolj preprostim programom, ki si ga človek more misliti. Pri tem sta ga vodili dve gesli; prvo staro že skoraj pol stoletja, drugo pa popolnoma moderno, »le dernier cri«. Prvo je bilo Rousseaujev, od kulture utrujen vzklik »nazaj k naravi!«, drugo geslo so bila romantična vzviševanja »naroda«, tedaj moderno oboževanje vsega, kar je bilo »narodno«. Vuk je presadil obe ti dve gesli, ki sta v njegovem primeru značili isto, v slabo obdelani vrt srbske literature. Najprej je dal srbstvu alfabet s fonetičnim pravopisom, kakor ga tedaj ni imel noben kulturni narod Evrope. Alfabet je ostal do danes najpopolnejši evropski alfabet, pravopis se seveda v toku desetletij spreminja. Kot književni jezik je Vuk proklamiral živo besedo naroda in s tem v pravem pomenu besede ustvaril nov srbski književni jezik iz žive narodove govorice. Končno je s svojimi zbirkami srbskih narodnih pesmi odkril evropskemu kulturnemu svetu umetnine, ki se lahko kosajo z najlepšimi stvaritvami svetovne

literature. Na drugi strani je z njimi Srbom samim pokazal neusahljiv pesniški vir, ki bo ostal živ studenec tudi tedaj, kadar bo med srbstvom guslarstvo že davno izginilo, kar je pod današnjimi življenjskimi pogoji in v današnji socialni strukturi naroda samo vprašanje le še nekaj desetletij. Kakšen zaklad je izkopal Vuk s svojimi zbirkami narodnih pesmi, se vidi najbolje po tem, da od vse srbske umetne literature ni prodrlo v evropsko prevodno literaturo niti polovica toliko, kar je evropski zapad recipiral od srbskih narodnih pesmi. Po pravici bi tudi po tem dejstvu lahko sodili, da vsa novejša srbska literatura po svojih notranjih kvalitetah ne more odtehtati knjige Vukovih narodnih pesmi.

Za nas Slovence ima proslava Vukove 150-letnice pomen tudi v tem, ker je naš Kopitar toliko pripomogel, da se je Vukova genialnost tako pomembno uveljavila. Vsakemu koraku Vukovemu i glede pravopisa, i glede jezika, i narodne pesmi je Kopitar dajal smer in pot. Po cele mesece je Kopitar presedel z Vukom ob gramatiki in slovarju srbskega jezika, mu sam prevajal besede na nemški in latinski jezik in lastnoročno pisal prve narodne pesmi, ki mu jih je Vuk diktiral. In ko je bilo delo končano, je zopet Kopitar poskrbel, da so ti novi produkti postali znani zapadnemu kulturnemu svetu. Pri vsem tem ogromnem delu Kopitar nikjer ne stopa v ospredje, do konca se je držal diskretno v ozadju in prepustil Vuku samemu vso čast ustvarjenega dela. Slovencem je ustvaril Kopitar — da rečemo po Prešernovi zbadljivi besedni igri — dobro kopito znanstvene slovnice, a Srbom je ustvaril z Vukom več kakor kopito, namreč živ vrelec narodne književnosti v pravem narodnem jeziku.

LAVO ČERMELJ:

JULIJSKA KRAJINA

III. Puljska in Reška pokrajina

Od nekdanje istrske dežele je ostal po svetovni vojni pretežni del pod Italijo, le manjši del (Kastav in otok Krk) je pripadel Jugoslaviji. V prvih dveh letih po aneksiji je tvorila Istra, v kolikor je prišla pod Italijo, samostojno upravno enoto, nato je za kratko dobo bila sestavni del edine obmejne pokrajine Julijske Krajine. Meseca januarja 1923. pa je nastala samostojna Puljska pokrajina. Njena površina pa se ni ujemala z anektiranim delom Istre. Skrajni severozapadni konec je, kakor smo že omenili v prvem delu, bil prisojen Tržaški pokrajini, zato pa je Puljska pokrajina dobila dokajšnji del prejšnjega postojnskega političnega okraja, namreč občine, Čelje, Ilirsko Bistrico, Jablanico, Janeževo Brdo, Kilovče, Knežak, Smerje, Trnovo in Zagorje, ter od sežanskega okraja občino Rodik. Prvotna Puljska pokrajina je torej obsegala nekdanje politične okraje: Lošinj, Poreč,

Pazin, Pulj in Volosko-Opatijo v celoti ter večji del koprškega okraja, neznan del sežanskega okraja in gori omenjeni del postojnskega okraja. Toda že v februarju 1924. se je zmanjšala za volosko-opatijski okraj in za navedene občine postojnskega okraja, ki so bili po aneksiji Reke priključeni novi Reški pokrajini. Januarja 1928. je Puljska pokrajina odstopila Reški pokrajini še občini Podgrad in Materijo, zadnjo brez frakcij Herpelje in Tublje. Ker tvorita obe pokrajini skupaj neko geografsko enoto, ju hočemo v naslednjem vzporedno obdelovati.*

Puljska pokrajina obsega po podatkih iz leta 1936. 3.717,34 km² (po prejšnjih podatkih 3.718,30 km²), Reška pokrajina pa 1.118,81 km² (prej 1.121,29 km²). Uradna statistika sicer pravi, da ni v zadnjih petih letih nastala nobena teritorialna izprememba, po najnovejših kartah pa je vendar dokajšnja razlika v meji med Reško in Tržaško pokrajino v primeri s prejšnjimi kartami.

Po sedANJI občinsko-upravni razdelitvi ima Puljska pokrajina 41 občino, Reška pa 13. Oktobra meseca 1937. je nastala v Puljski pokrajini še ena občina, namreč nova občina Arsia**, na račun občin Barban in Labin.

Aprila meseca 1936. je bilo prisotnih v Puljski pokrajini 296.460, a v Reški pokrajini 115.065 prebivalcev. Povprečna gostota prebivalstva je bila v Puljski pokrajini 80 na km², in sicer v puljski občini 251 a v ostalem delu pokrajine 69 na km². Popolnoma enaka gostota je bila tudi leta 1931. V Reški pokrajini pa se je gostota znatno izpremenila od leta 1931. do leta 1936. Gostota je za vso pokrajino poskočila od 95 na 103, za samo Reko od 3004 na 3192 in za ostali del pokrajine od 45 na 53 na km²***.

Izmed občin Puljske pokrajine (Glej razvidnico XIV!) sta imeli leta 1936. 2 manj kot 1000 prebivalcev, 3 od 1000 do 2000, 16 od 2000 do 5000, 13 od 5000 do 10.000, 6 od 10.000 do 20.000 (Koper, Labin, Pazin, Piran, Poreč in Vodnjan) ter 1 nad 50.000, namreč Pulj 54.515. V Reški pokrajini ni imela nobena občina pod 1000 prebivalcev, 1 je imela od 1000 do 2000, 7 od 2000 do 5000, 3 od 5000 do 10.000, in 2 še večje število prebivalcev, namreč Volosko-Opatija 10.032 in Reka 56.249.

Diagram ponazoruje specifikacijo leta 1936. prisotnega prebivalstva po starosti, spolu in civilnem staležu, in sicer skupno za Puljsko in Reško pokrajino. Kvalitativno se diagram bistveno ne razlikuje od obeh prejšnjih; zaradi tega ne bomo ponavljali prej podanega komentarja. Tudi diagram teh dveh pokrajin kaže močan izrastek na moški strani za letnike 20 do 22. To je utemeljeno v izredno velikem številu vojakov, ki so bili leta 1936. na-

* Puljsko pokrajino nazivajo Italijani tudi Istrsko pokrajino (Provincia dell'Istria), Reško pokrajino pa »Provincia del Carnaro«.

** Prvotno jo je sam Mussolini krstil za Liburnio; ker pa so nekateri fašistični učenjaki smatrali to ime za barbarsko, so jo prekrstili v Arsio.

*** Za prilike do l. 1914. primerjaj pravkar publicirano knjigo: Nikola Žić »Istra«. Dio II. Čovjek. Zagreb 1937!

stanjeni v obeh pokrajinah; v Puljski pokrajini 11.678, v Reški pokrajini 9.024, v obeh skupaj 20.702 moža. V Reški pokrajini je bil vsak 6. moški ali vsaka 13. oseba vojak, v Puljski pa vsak 13. moški ali vsaka 26. oseba.

XIV. PREBIVALSTVO V POSAMEZNIH OBČINAH PO OBČINSKEM OBSEGU 21. APRILA 1936. V LETIH 1869 — 1936.

a) Puljska pokrajina

št. občina	število prisotnih prebivalcev							
	31.XII. 1869	31.XII. 1880	31.XII. 1890	31.XII. 1900	31.XII. 1910	1.XII. 1921	21.IV. 1931	21.IV. 1936
1. Bale	1.729	1.847	2.033	2.207	2.657	2.597	2.649	2.498
2. Barban	3.083	3.273	3.367	3.597	4.108	4.393	5.009	5.249
3. Boljun	3.344	3.544	3.587	3.554	3.758	3.825	3.618	3.681
4. Brioni	— ¹	— ¹	— ¹	— ¹	— ¹	— ¹	— ¹	612
5. Buje	5.383	5.924	6.331	6.908	7.181	7.375	7.318	7.060
6. Buzet	4.998	8.453	8.906	9.506	10.405	10.049	9.536	9.660
7. Cres	7.372	7.562	7.815	7.609	7.626	7.214	7.196	7.127
8. Črni vrh (Brtonigla)	1.573	1.804	2.014	2.274	2.651	2.825	3.172	3.161
9. Dekani	5.424	6.176	6.588	6.704	6.951	6.797	6.632	6.562
10. Grožnjan	3.414	3.603	3.697	3.800	4.028	3.992	3.905	3.866
11. Herpelje- Kozina	2.412	2.454	2.468	2.536	2.679	2.602	2.346	2.340
12. Izola	4.677	5.580	6.583	7.495	8.461	8.457	9.322	9.495
13. Kanfanar	2.341	2.570	2.899	3.297	3.795	3.811	3.913	3.759
14. Koper	9.424	11.130	11.039	11.199	12.845	12.654	13.555	12.543
15. Labin	7.952	9.221	10.379	11.023	12.028	14.197	14.876	17.031
16. Lanišče	3.417	3.479	3.712	3.970	3.999	3.841	3.049	3.299
17. Mali Lošinj	7.764	7.937	7.634	7.348	8.390	7.031	6.886	6.712
18. Marezige	5.137 ²	2.189	2.618	2.796	3.128	3.170	3.228	3.421
19. Motovun	4.695	5.079	5.557	5.570	6.276	6.321	6.556	6.466
20. Nerezine	1.174	1.364	1.609	1.752	1.893	2.030	1.722	1.643
21. Novigrad	1.404	1.577	1.740	2.012	2.275	2.221	2.443	2.397
22. Oprtalj	4.975	5.007	5.263	5.343	5.790	5.647	5.561	5.469
23. Osor	495	632	756	782	888	933	970	971
24. Pazin	12.720	15.989	16.120	17.421	19.056	19.410	19.140	19.121
25. Piran	10.811	11.466	12.326	13.365	15.210	14.158	14.857	14.225
26. Plomin	3.288	3.723	3.907	4.318	4.495	4.258	4.357	4.355
27. Poreč	6.333	7.368	8.485	10.186	12.532	12.252	12.607	12.317
28. Pulj	16.324	31.683	38.937	45.205	70.948	49.323 ³	55.559	54.515
29. Roč	2.232	2.495	2.621	2.997	3.065	3.006	2.647	2.638
30. Rovinj	9.564	9.522	9.662	10.302	12.323	10.022	10.170	9.723
31. Sv. Vinčenat	— ⁴	2.461	2.572	2.855	3.189	3.105	3.264	3.335
32. Sušnjeвица	2.076	2.117	2.109	2.094	2.164	2.128	2.044	1.939
33. Šmarje	— ⁵	3.661	3.720	3.870	4.344	4.397	4.569	4.679
34. Tinjan	3.157	3.299	3.498	3.705	4.206	4.218	4.038	4.073
35. Umag	3.547	4.242	4.682	5.322	6.092	6.342	6.749	6.908
36. Vel. Lošinj	2.356	2.338	2.304	2.385	2.463	2.064	2.081	1.936
37. Višnjan	2.770	3.309	3.923	4.594	5.089	5.009	4.988	4.874
38. Vižinada	2.628	3.079	3.439	3.978	4.453	4.409	4.730	4.814
39. Vodnjan	10.504 ⁶	8.884	9.151	9.734	10.735	10.536	10.950	10.880
40. Vrsar	2.725	3.201	3.956	4.499	4.991	5.171	5.538	5.381
41. Zminj	4.140	4.468	4.602	5.052	5.713	5.680	5.766	5.725
Vsa pokrajina	187.362	223.710	242.609	263.164	312.880	287.470	297.526	296.460

b) Reška pokrajina.

št. občina	število prisotnih prebivalcev							
	31.XII. 1869	31.XII. 1880	31.XII. 1890	31.XII. 1900	31.XII. 1910	1.XII. 1921	21.IV. 1931	21.IV. 1936
1. Ilirska Bistrica	3.597	3.771	3.780	4.008	4.457	4.548	5.751	7.153
2. Jablanica	2.497	2.465	2.399	2.582	2.952	3.054	2.949	2.999
3. Jelšane	3.932	3.172	3.253	3.395	3.440	3.379	3.096	3.227
4. Klana	1.135	1.272	1.380	1.377	1.551	1.751	2.015	2.981
5. Knežak	2.937	3.245	3.441	3.545	3.740	3.719	3.821	3.562
6. Lovran	2.687	2.786	2.848	3.319	4.191	3.648	4.015	4.618
7. Materija	4.713	4.821	4.832	4.796	4.659	4.566	3.976	3.985
8. Matulje	5.452	6.033	6.702	7.030	7.321	6.973	7.269 ⁷	8.775
9. Mošćenice	3.060	3.175	3.210	3.219	3.164	3.060	2.803	2.831
10. Podgrad	6.718	6.875	7.171	7.314	7.294	7.259	6.749	7.239
11. Prem	1.566	1.692	1.805	1.781	1.655	1.547	1.456	1.414
12. Reka	18.476	21.506	29.682	38.114	48.730	45.000 ⁸	52.928	56.249
13. Volosko-Opatija	2.942	3.303	4.636	6.825	10.058	8.007	9.946 ⁹	10.032
Vsa pokrajina	59.712	64.116	75.139	87.305	104.713	96.511	106.775	115.065

¹ Prebivalstvo je všteto med prebivalstvo Pulja, ker so Brioni postali samostojna občina šele leta 1936.

² Všteto je tudi prebivalstvo pozneje samostojne občine Šmarje.

³ S kr. dekretom od 2. avgusta 1929 (brez številke!) se je število prebivalcev Pulja povišalo na 63.545, ne da bi se navedel razlog za to razliko. V uradnem poročilu o štetju leta 1931., ki je izšlo leta 1934., pa je rečeno, da je bilo prvotno število točnejše od drugega.

⁴ Glej opombo 6!

⁵ Glej opombo 2!

⁶ Všteto je tudi prebivalstvo pozneje samostojne občine Svet Vinčenat.

⁷ To število utegne biti za nekaj enot napačno, ker so Matulje pri poznejši združitvi Veprinca in Volosko-Opatije v eno občino odstopile tej združeni občini ozemlje s približno 50 prebivalci, za katere pa nimamo potrebnih podatkov.

⁸ Število je samo približno cenjeno, ker se je vršilo uradno štetje šele po aneksiji Reke, namreč 1. januarja 1925. Tedaj so našli 45.857 prisotnih prebivalcev. (Censimento della Popolazione del Comune di Fiume al 1. gennaio 1925. Roma 1926.)

⁹ Glej opombo 7!

Pet let poprej je bila razlika med obema pokrajinama manjša. Tedaj je bilo v obeh pokrajinah skupaj samo za približno 600 vojakov manj, toda bili so drugače dislocirani. V Puljski pokrajini jih je bilo 2100 več, v Reški pokrajini pa 2700 manj. Za časa abesinske vojne je očitno več vojakov bilo nastanjenih v neposredni bližini jugoslovanske meje.

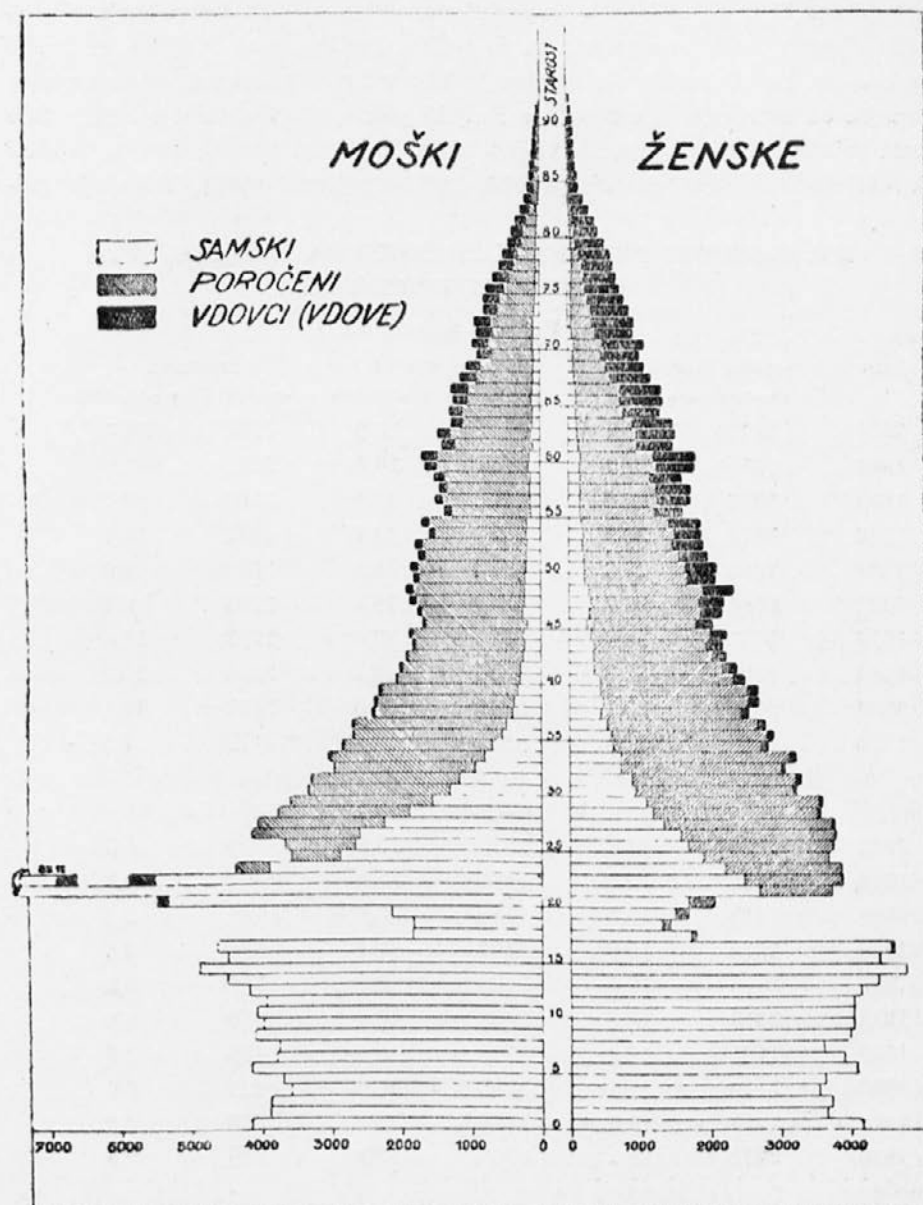
Leta 1936. je bilo od domačih fantov 4240 pod orožjem v Afriki, in sicer 3.301 iz Puljske in 939 iz Reške pokrajine.

Od prisotnih prebivalcev sta bila v Puljski pokrajini 149.932 moška in 146.528 žensk, v Reški pokrajini pa 57.860 moških in 57.205 žensk. Razmerje je bilo tedaj med moškimi in ženskami v prvi pokrajini 1024 : 1000, v drugi pa 1011 : 1000. Uradna statistika, ki upošteva tudi domačine na abesinskem bojišču, je določila razmerje 1046 : 1000, odnosno 1028 : 1000. Prebitek moških gre na račun prisotnih vojakov. Ako te odštejemo, je leta

1936. odpadlo na 1000 žensk v Puljski pokrajini 911 in v Reški pokrajini celo samo 835 moških.

Posebno močno prevladujejo v letnikih 20, 21 in 22 moški nad ženskami,

PREBIVALSTVO PULJSKE IN REŠKE POKRAJINE LETA 1936. PO STAROSTI, SPOLU IN CIVILNEM STALEŽU.

in sicer v Puljski pokrajini za 4.306 ali 63% in v Reški pokrajini za 5.606 ali 196%.

Tudi diagram za Puljsko in Reško pokrajino se splošno v svojem spodnjem delu navzdol zožuje, vendar ne tako izrazito kakor za Tržaško pokrajino in tudi ne tako enakomerno kakor za Goriško pokrajino. Potek je zelo neenakomeren in kaže izmenjavo bolj in manj izdatnih letnikov. Z razvidnice XV, ki prikazuje priročni prirastek v obeh pokrajinah v zadnjih desetih letih, spoznamo, da je velika razlika med Puljsko in Reško pokrajino. Relativno število rojstev je bilo v Reški pokrajini splošno vedno manjše od ustrežajočega števila v Puljski pokrajini. V skladu s tem je bilo tudi relativno število umrlih vedno nižje, kajti pri večjem številu rojstev je običajno ob sicer enakih pogojih tudi umrljivost večja. V Puljski po-

XV. PRIRODNI PRIRASTEK PRISOTNEGA PREBIVALSTVA V DESETLETJU 1927/1936.

a) Puljska pokrajina

leto	število živorojenih		število umrlih		prirastek	
	absolutno	v odtisočih	absolutno	v odtisočih	absolutni	v odtisočih
1927	8620*	29,4	4421	15,0	4199	14,4
1928	7950*	27,0	4707	16,0	3243	11,0
1929	7255	24,6	4693	15,9	2562	8,7
1930	7813	26,3	3791	12,8	4022	13,5
1931	7066	23,8	4113	13,8	2953	10,0
1932	6636	22,7	4344	14,6	2292	8,1
1933	6763	22,8	3670	12,4	3093	10,4
1934	6604	22,3	3590	12,1	3014	10,2
1935	6860	23,1	3848	13,0	3012	10,1
1936	6167	21,0	4029	13,5	2138	7,5

b) Reška pokrajina

1927	1820*	17,8	1330	13,0	590	4,8
1928	1700*	16,4	1473	14,2	227	2,2
1929	1938	18,6	1556	15,0	482	3,6
1930	2088	19,8	1402	13,0	686	6,6
1931	2016	19,0	1470	13,8	546	5,2
1932	2018	18,8	1462	13,6	556	5,2
1933	1795	16,4	1370	12,5	425	3,9
1934	2046	17,8	1325	11,9	721	5,9
1935	2217	19,5	1378	12,2	839	7,3
1936	2232	19,3	1393	12,1	839	7,2

* Glej opombo k razvidnici IX.!

krajini je plodovitost zelo velika, mnogo večja kakor v Tržaški in tudi večja kakor v Goriški pokrajini. Toda ta plodovitost stalno pojema in je od 29,4‰ leta 1927. padla na 21,0‰ leta 1936. Ker se je umrljivost sorazmerno manj znižala, je padel letni prirodni prirastek od 14,4‰ na 7,5‰. V Reški pokrajini je bilo relativno število rojstev v prvih letih zadnjega desetletja celo manjše kakor v Tržaški pokrajini, toda to število ima očitno tendenco navzgor in je leta 1936. doseglo 19,3‰. Letni prirodni prirastek je v zadnjem desetletju skočil od 4,8‰ na 7,2‰, tako da je danes prirodni prirastek v Puljski in Reški pokrajini skoroda enak.

V Puljski pokrajini je kakor v Goriški že več kakor $\frac{3}{5}$ prebivalcev v starosti nad 21 let, v Reški pa nista niti $\frac{2}{3}$ v tej starosti.

Podrobnejšo specifikacijo leta 1931. in leta 1936. prisotnega prebivalstva podaja razvidnica XVI.

XVI. PREBIVALSTVO PO STAROSTI.

Starost	Puljska pokrajina		Reška pokrajina	
	1931 %	1936 %	1931 %	1936 %
0—14	30,0	30,6	23,9	24,8
15—39	41,7	40,2	46,2	45,7
40—59	17,9	18,0	19,4	19,0
60—	10,4	11,2	10,5	10,5

Demografi trdijo, da se po odstotku prebivalcev v starosti do 14. leta lahko sklepa na življenjsko silo naroda. 26,5‰ otrok v tej starosti je tipično za narod s stacionarnim, 40‰ pa za narod z izrazito naraščajočim prebivalstvom. Po tem merilu bi bilo prebivalstvo Reške pokrajine in še bolj seveda Tržaške pokrajine stacionarno. Tudi Goriška pokrajina ne bi bila veliko na boljšem, le Puljska pokrajina bi izkazovala izdatnejše povečanje prebivalstva. Vse pokrajine razen Tržaške kažejo v primeri z letom 1931. po tem ključu komaj zaznatno tendenco k izboljšanju. Ta tendenca je najbolj izrazita v Reški pokrajini.

Toda kakor v Goriški pokrajini tako tudi v Puljski pokrajini ne pomore prirodni prirastek dejansko k povečanju števila prebivalcev. Kajti v petletju 1931/1936 je znašal prirodni prirastek v tej pokrajini 13.965 duš. Razvidnica XIV pa ne izkazuje nobenega prirastka prebivalstva v tej dobi, temveč celo padec za 1.066 duš. Očitno se je v tem petletju več oseb izselilo kakor priselilo. Statistika navaja 15.031 izseljenca več kakor priseljencev, kar ustreza 5,1‰ prebivalstva iz leta 1931. Še bolj značilen je ta pojav, ako upoštevamo legalno število prebivalcev. To število se je v petletju 1931/1936 po prirodnem prirastku povečalo za 14.148, po prebitku izseljencev nad priseljenci pa zmanjšalo za 22.636, tako da se je dejansko

skršilo za 8.488 od 302.980 leta 1931. na 294.492 leta 1936. Značilno je, da gre od teh 8.488 oseb 7.871 na račun moških in le 617 na račun žensk.

Podoben je pojav glede obeh spolov tudi v Reški pokrajini, samo da je tu kljub močnemu izseljevanju tudi legalno število prebivalcev narastlo. Prirodni prirastek prisotnega prebivalstva Reške pokrajine je znašal v petletju 1931/1936 3.593; v tej dobi pa se je 4.937 oseb več priselilo kakor izselilo, tako da je prebivalstvo celotno narastlo za 8.290. Če pa jemljemo legalno število prebivalcev za osnovo, je slika docela drugačna. Prirodni prirastek je v tem primeru 3.441; izseljenci pa prevladujejo nad priseljenci, in sicer za 2.082, tako da je legalno število prebivalstva sicer narastlo, toda samo za 1.359. Po spolu specifikiran, je ta prirastek algebrajska vsota nekega prirastka in nekega zmanjška. Število moških se je namreč zmanjšalo za 1.417, število žensk pa povečalo za 2.776.

Nazadovanje v številu prisotnega prebivalstva Puljske pokrajine je utemeljeno tudi v zmanjšanju tamošnjih garnizij, napredovanje prisotnega prebivalstva v Reški pokrajini pa v istodobnem povečanju ondodnih posadk za 2700 mož.

Razlika v legalnem številu prebivalstva nam karakterizira gibanje avtohtonega, to je v prvi vrsti slovenskega in hrvatskega prebivalstva obeh pokrajin. Veliko domačinov se izseljuje, in sicer kakor kaže statistika, mnogo več moških kakor žensk.

Za Reško pokrajino je značilno tudi gibanje v številu prisotnih tujih državljanov. Reška pokrajina je imela leta 1936. več tujih državljanov kakor trikrat tako velika Tržaška pokrajina. Leta 1936. je bilo v Reški pokrajini 7.309 tujih državljanov. Od teh jih je stalno bivalo v pokrajini 5.885, drugi so bili po velikem delu letoviščarji. Med tujimi državljani je bilo 4.140 Jugoslovancev, od katerih je imelo 4.026 stalno bivališče v Reški pokrajini. Na sami Reki je bivalo tedaj 3.245 jugoslovanskih državljanov. Med jugoslovanskimi državljani so prevladovali ženske: v vsej pokrajini jih je bilo 2.553, na sami Reki pa 2.014. Leta 1931. je bilo 10.572 tujih državljanov, med temi 6.136 Jugoslovancev (3.819 žensk). Na Reki je bilo tedaj 5.107 jugoslovanskih državljanov (3.173 žensk). Dobra petina prebitka izseljencev nad priseljenci v omenjenem petletju gre tedaj na račun tujih državljanov, in sicer v prvi vrsti $\frac{2}{3}$ na Jugoslovane.

Da se ni pričelo izseljevanje domačega prebivalstva in z njim združeno, toda manj izdatno priseljevanje tujih elementov, zlasti vojakov, šele v zadnjem petletju, temveč da sega nazaj že v prvo dobo po okupaciji in aneksiji, izhaja iz razvidnice XVII., ki podaja strukturo leta 1931. prisotnega prebivalstva po rojstnem kraju. V Pulju je bila skoro tretjina prebivalcev iz starih pokrajin Italije, na Reki pa skoro ena petina. Največ je bilo med temi vojakov, v Pulju skoro $\frac{3}{4}$, na Reki pa dobri $\frac{2}{3}$. Le radi prisotnosti vojakov je bilo v Pulju število moških mnogo večje od števila žensk (32.091

proti 23.468). Toda tudi v drugih mestih, za katere navaja razvidnica specializirane podatke in v katerih so moški prevladovali nad ženskami, tako na

XVII. LETA 1931. PRISOTNO PREBIVALSTVO PO ROJSTNEM KRAJU.

a) Puljska pokrajina

rojstni kraj	Pulj *			Koper			Mali Lošinj		
	m. in ž.	m.	ž.	m. in ž.	m.	ž.	m. in ž.	m.	ž.
kraj bivališča	24.967	11.877	13.090	9.111	4.518	4.593	5.386	2.238	3.148
Puljska pokrajina	9.711	4.084	5.627	1.917	823	1.094	543	233	301
Julijska Krajina	2.025	1.015	1.010	950	466	484	218	100	118
Ostala Italija	16.327	13.987	2.340	1.438	1.136	302	368	274	94
Ital. kolonije	6	4	2	—	—	—	—	—	—
Inozemstvo	2.523	1.124	1.399	132	62	70	379	141	238
neznano	—	—	—	7	5	2	1	1	—
skupno	55.559	32.091	23.468	13.555	7.010	6.545	6.886	2.987	3.899

rojstni kraj	Pazin			Poreč			ostale občine		
	m. in ž.	m.	ž.	m. in ž.	m.	ž.	m. in ž.	m.	ž.
kraj bivališča	16.870	8.473	8.397	9.439	4.918	4.521	165.436	83.030	82.406
Puljska pokrajina	1.281	576	705	1.912	767	1.145	16.107	5.698	10.409
Julijska Krajina	231	123	108	217	90	127	2.728	1.197	1.531
Ostala Italija	663	535	128	968	834	134	3.874	2.542	1.332
Ital. kolonije	1	—	1	—	—	—	1	1	—
Inozemstvo	100	47	53	67	29	38	1.610	708	902
neznano	—	—	—	4	—	4	17	5	12
skupno	19.146	9.754	9.392	12.607	6.638	5.969	189.773	93.181	96.592

b) Reška pokrajina

rojstni kraj	Reka			Volosko-Opatija			ostale občine		
	m. in ž.	m.	ž.	m. in ž.	m.	ž.	m. in ž.	m.	ž.
kraj bivališča	25.044	11.930	13.114	1.513	691	822	38.101	18.376	19.725
Reška pokrajina	1.995	685	1.310	910	326	584	2.432	898	1.534
Julijska Krajina	6.778	3.127	3.651	911	377	534	1.843	798	1.045
Ostala Italija	9.779	7.746	2.033	697	468	229	3.109	2.612	497
Ital. kolonije	11	6	5	4	—	4	2	1	1
Inozemstvo	9.319	3.281	6.038	2.194	852	1.342	2.124	836	1.288
neznano	2	2	—	4	—	4	3	1	2
skupno	52.928	26.777	26.151	6.233	2.714	3.519	47.614	23.522	24.092

*. Skupno s sedanjo samostojno občino Brioni.

Reki, v Kopru, Pazinu in Poreču, gre ta prebitek na račun prisotnih vojakov. V Malem Lošnju in Voloskem-Opatiji, kjer je bilo število vojakov neznatno, kakor tudi v ostalem delu Puljske in Reške pokrajine je bilo več žensk kakor moških. V Voloskem-Opatiji so zlasti med tujimi državljani prevladovale ženske. Pri Malem Lošnju, ki je izkazoval 2.987 moških proti 3.899 ženskam, gre za pojav, ki je značilen tudi za sosednji otok Cres ter za otok Krk in druge otoke v naši državi. Moški gredo po velikem delu za kruhom v daljni svet, posebno v Ameriko.

Žal pa pogrešamo detajliranih podatkov za Ilirsko Bistrico, ki je tudi imela dokaj močno vojaško posadko, saj je bilo tedaj v Reški pokrajini zunaj Reke in Opatije še preko 3.100 vojakov. Leta 1936. ob času abesinske vojne jih je bilo celo preko 4000.

Upoštevač rojstni kraj prebivalcev in njihovo starost dobimo za leto 1931. tole sliko. Za prebivalce Puljske pokrajine v starosti do 14. leta je bilo razmerje med osebami, rojenimi v domačem kraju, odnosno v ostali Julijski Krajini ali v stari Italiji 91,5 : 5,3 : 2,1, za prebivalce v starosti od 15. do 64. leta 71,4 : 15,4 : 11,4 in za prebivalce v višji starosti 74,6 : 20,6 : 2,4. Razmerje med številom domačega prebivalstva in tujih priseljencev je v Puljski pokrajini neprimerno boljše kakor v Tržaški, da, celo boljše kakor v Goriški pokrajini. Dokaj slabše kakor v Puljski pokrajini, toda še vedno boljše kakor v Tržaški in Goriški pokrajini je to razmerje v Reški pokrajini. Ker je bilo tedaj v tej pokrajini tudi razmeroma veliko oseb z rojstnim krajem v inozemstvu, predvsem v Jugoslaviji, podamo v naslednjem razmerje med osebami, rojenimi v domačem kraju, v ostali Julijski Krajini, v stari Italiji in v inozemstvu za gori označene tri starostne dobe: 84,2 : 7,2 : 5,0 : 3,6; 52,6 : 15,8 : 16,4 : 15,2 in 58,1 : 18,4 : 3,6 : 19,9.

Od priseljencev iz starih delov Italije je bilo leta 1931. v Puljski pokrajini 19.308 moških in 4.330 žensk, v Reški pokrajini pa 10.826 moških in 2.759 žensk. Po rojstnem kraju je bilo v Puljski, odnosno v Reški pokrajini: iz Benečije 5.398 (3.706), iz Pulj 2.701 (1.859), iz Sicilije 2.195 (1.261), iz Kampanje 2.134 (996), iz Lombardije 1.381 (752), iz Mark 1.370 (783), iz Emilije 1.333 (627), iz Toskane 1.225 (688), iz Ligurije 1.131 (282), iz Piemonta 937 (449), iz Abrucov in Molisa 852 (220), s Sardinije 794 (408), iz Lacija 681 (382), iz Lukanije 449 (357), iz Kalabrije 437 (254), iz Južnega Tirola 375 (260) in iz Umbrije 245 (331) priseljencev.

Glede prirodnega prirastka v posameznih občinah smo imeli na razpolago podatke samo za leto 1936. (Glej razvidnico XVIII!). Plodovitost je bila v Puljski pokrajini splošno dokaj velika, manjša je bila samo v večjih mestih: Pulj, Poreč, Rovinj ter v Bujah, Grožnjanu in na Brionih. Za zadnjo občino je to umljivo, kajti gre za malo občino s čisto letoviščarskim značajem. Razmeroma malo rojstev izkazujejo tudi vse občine na otokih: Cres, Mali Lošinj, Nerezine, Osor in Veliki Lošinj. Veliki Lošinj je imel sploh relativno najmanj rojstev (8,9‰). Manjši relativni prirastek kakor povprečni za vso pokrajino so imele občine: Buje, Cres, Grožnjan, Koper, Mali Lošinj, Piran, Poreč, Pulj, Rovinj, Svet Vinčenat, Šmarje in Umag. Veliki Lošinj pa je izkazal leta 1936. celo 11,3‰ zmanjšek. Imel je pač zelo majhno število rojstev in izredno veliko umrljivost (20,2‰). Sicer pa je malo število rojstev in neznatni prirastek na otokih umljiv, kajti odrasli moški so, kakor smo na drugem mestu že omenili, po velikem delu v inozemstvu. Od občin na samem Istrskem polotoku, ki izkazujejo majhen priroden prirastek, so

**XVIII. PRIRODNI PRIRASTEK PRISOTNEGA PREBIVALSTVA
V POSAMEZNIH OBČINAH LETA 1936.**

občina	živorojenih ‰	umrlih ‰	prirastek ‰	občina	živorojenih ‰	umrlih ‰	prirastek ‰
a) Puljska pokrajina							
Bale	24,0	11,6	12,4	Oprtalj	23,0	15,2	7,8
Barban	27,8	14,8	13,0	Osor	19,5	8,3	11,2
Boljun	24,5	13,1	11,4	Pazin	25,6	15,9	9,7
Brioni	16,3	6,5	9,8	Piran	18,5	13,0	5,5
Buje	18,2	12,6	5,6	Plomin	25,5	13,8	11,7
Buzet	25,3	16,3	9,0	Poreč	17,2	10,2	7,0
Cres	15,9	12,8	3,1	Pulj	15,9	13,1	2,8
Črni vrh	22,2	10,8	11,4	Roč	25,0	15,2	9,8
Dekani	24,6	16,6	8,0	Rovinj	16,4	14,9	1,5
Grožnjan	17,4	14,9	2,5	Svet Vinčenat	25,6	18,3	7,3
Herpelje-Kozina	21,6	14,1	7,5	Sušnjeva	20,7	8,9	11,8
Izola	21,4	10,0	11,4	Šmarje	25,4	18,4	7,4
Kanfanar	19,4	13,6	5,8	Tinjan	26,3	17,0	9,3
Koper	18,2	13,7	4,5	Umag	20,0	8,5	11,5
Labin	24,3	12,0	12,3	Veliki Lošinj	8,9	20,2	-11,3
Lanišče	34,2	18,5	15,7	Višnjan	23,6	14,4	9,2
Mali Lošinj	17,3	13,7	3,6	Vižinada	24,1	15,8	8,3
Marezige	25,7	16,1	9,6	Vodnjan	18,6	12,9	5,7
Motovun	28,7	18,4	10,3	Vrsar	25,3	9,7	15,6
Nerezine	17,1	7,3	9,8	Žminj	26,6	14,5	12,1
Novigrad	23,4	13,3	10,1				
b) Reška pokrajina							
Ilirska Bistrica	17,9	8,4	9,5	Matulje	22,3	11,5	10,8
Jablanica	30,3	9,7	20,6	Mošćenice	17,0	16,4	0,6
Jelšane	23,3	16,4	7,9	Podgrad	27,8	14,5	13,3
Klana	17,8	8,4	9,4	Prem	21,2	12,1	9,1
Knežak	20,0	14,1	5,9	Reka	18,2	12,2	6,0
Lovran	14,7	11,9	2,8	Volosko-Opatija	13,2	10,8	2,4
Materija	28,7	14,6	14,1				

skoro vse z italijansko večino in z relativno majhnim številom rojstev. Slovanski občini Svet Vinčenat in Šmarje tvorita nekakšno izjemo, kajti v teh občinah gre mali prirodni prirastek na račun izredne umrljivosti (18,3 in 18,4‰).

V Reški pokrajini je bilo relativno najmanj rojstev v letoviščarskih občinah Volosko-Opatija in Lovran. Relativno manj rojstev kakor glavno mesto Reka pa so imele tudi občine Ilirska Bistrica, Klana in Mošćenice. Pri prvi občini moramo iskati vzrok v velikem številu tam nastanjenega vojaštva. Manjši prirastek kakor povprečni za vso pokrajino izkazujejo Knežak, Lovran, Mošćenice, Reka in Volosko-Opatija. V nobeni občini se ni leta 1931. število prebivalcev prirodno zmanjšalo, najmanjši prirodni prirastek so imele Mošćenice (0,6‰).

Dasi ne morejo podatki za eno samo leto služiti za sklepanje o poteku razvoja prebivalstva v posameznih občinah, smemo vendar po večletnih

podatkih za vso pokrajino sklepati, da bi morale vse občine Puljske in Reške pokrajine po prirodnem prirastku imeti čimdalje večje število prebivalcev. Kakor je razvidno iz preglednice XIV., pa ni temu tako. V Puljski pokrajini ima danes 6 občin (Cres, Herpelje-Kozina, Lanišče, Mali Lošinj, Sušnjeвица in Veliki Lošinj) manj prebivalcev kakor leta 1869. Dvajset ena občina pa ima sedaj manj prebivalcev kakor ob zadnjem štetju pred vojno leta 1910. (Bale, Boljun, Buje, Buzet, Cres, Dekani, Grožnjan, Herpelje-Kozina, Kanfanar, Lanišče, Koper, Mali Lošinj, Nerezine, Oprtalj, Plomin, Poreč, Pulj, Roč, Rovinj, Sušnjeвица, Tinjan, Veliki Lošinj in Višnjan). Med temi občinami je tudi samo glavno mesto pokrajine Pulj, ki je od leta 1869. do 1910. število

XIX. PRISOTNO PREBIVALSTVO PO POKLICU LETA 1936.

občina	zaposlenih				občina	zaposlenih			
	v poljed.	v ind. in	v trgov.	od cel. preb.		v poljed.	v ind. in	v trgov.	od cel. preb.
	%	%	%	%		%	%	%	%
a) Puljska pokrajina									
Bale	79,5	11,9	2,6	41,0	Novigrad	72,2	13,2	5,6	36,6
Barban	59,5	22,9	5,8	41,9	Oprtalj	88,6	6,0	2,1	39,1
Boljun	84,9	6,3	3,3	43,4	Osor	61,0	23,5	3,6	45,2
Brioni	13,4	34,8	38,4	68,1	Pazin	79,7	10,0	3,6	41,8
Buje	82,0	7,5	4,0	39,1	Piran	51,9	24,2	6,8	39,6
Buzet	85,9	6,5	3,2	43,4	Plomin	60,7	29,4	3,9	40,0
Cres	65,4	20,4	4,9	42,1	Poreč	71,4	13,7	4,5	44,0
Črni vrh	88,6	5,5	2,8	43,4	Pulj	24,2	46,4	10,3	48,8
Dekani	74,2	11,0	10,2	44,0	Roč	88,0	3,7	6,3	58,5
Grožnjan	90,7	3,6	2,1	39,0	Rovinj	43,5	39,9	6,9	41,9
Herpelje- Kozina	72,2	15,1	7,2	44,1	Svet Vinčenat	78,7	16,7	1,3	43,0
Izola	80,0	11,6	4,7	46,8	Sušnjeвица	90,3	4,6	1,3	43,5
Kanfanar	86,8	6,5	1,8	49,8	Šmarje	86,7	5,6	5,9	35,5
Koper	49,6	23,9	9,8	43,2	Tinjan	86,0	8,8	1,6	46,5
Labin	24,2	64,5	4,1	37,7	Umag	78,1	13,0	3,5	38,8
Lanišče	83,4	8,4	5,2	54,3	Vel. Lošinj	46,6	22,2	12,1	34,5
Mali Lošinj	39,1	34,0	9,7	38,3	Višnjan	88,6	5,0	1,9	39,1
Marezige	90,4	1,7	4,0	35,5	Vižinada	87,8	6,6	1,7	39,7
Motovun	90,1	4,1	1,8	41,3	Vodnjan	65,4	22,9	5,8	41,9
Nerezine	54,4	31,0	5,8	39,0	Vrsar	81,5	10,9	2,4	37,8
					Zminj	83,7	11,5	1,7	44,1
b) Reška pokrajina									
Iilir. Bistrica	50,0	28,2	7,2	57,9	Matulje	43,3	38,8	7,3	53,4
Jablanica	89,6	6,0	1,0	44,6	Mošćenice	68,5	19,4	4,9	42,9
Jelšane	78,8	13,5	4,2	52,6	Podgrad	82,4	10,4	3,1	47,8
Klana	50,2	27,2	6,4	63,2	Prem	84,4	6,8	3,7	47,5
Knežak	75,0	13,2	4,6	46,0	Reka	6,9	50,9	16,2	44,8
Lovran	41,4	31,0	13,1	51,9	Volosko- Opatija	17,1	28,6	32,0	48,7
Materija	88,3	4,1	2,0	52,8					

prebivalstva več kakor početvorilo, čigar današnje število prebivalcev pa je kljub prisotnosti 9.356 vojakov za več kot 16.000 manjše kakor l. 1910. Le ena občina Puljske pokrajine, Labin, izkazuje v povojnem času izrazit prirastek. Je pa to tudi edina občina z industrijskim značajem. (Glej razvidnico XIX!). Prebivalstvo Labina je po velikem delu zaposleno v tamošnjih premogokopih. Leta 1927. je bilo komaj 800 delavcev, lansko leto pa jih je bilo že 4.767 in letos kar 6.370. Italija skuša v svojem stremljenju po avtarkiji čim bolj izdatno izkoriščati to skoro edino ležišče premoga na njenem sedanjem državnem ozemlju. Produkcija je radi tega poskočila od 80.000 ton leta 1921. na 900.000 ton v tekočem letu. Tako nagel razvoj je bil povod, da se je pred kratkim zgradila nova naselbina, ki je ob koncu oktobra 1937. postala samostojna občina z imenom Arsia. Vse druge občine imajo po ogromni večini poljedelski značaj: v 34 občinah od 41 je več kakor polovica aktivnih prebivalcev zaposlenih v poljedelstvu, v nadaljnjih štirih pa več kakor tretjina. V industriji je več kakor polovica prebivalcev zaposlenih samo v Labinu, a v štirih občinah (Brioni, Malem Lošinj, Pulju in Rovinju) več kot tretjina. V trgovini je bilo več kot tretjina prebivalcev zaposlenih samo v občini Brioni, ki pa je štela le 612 duš.

Ker je zemlja v Istri razmeroma revna in je bila že v predvojni dobi silno razkosana, ni mogla nuditi življenjske možnosti vsemu prirodnemu prirastku. Radi tega so že v predvojnem času zlasti kmetske občine le počasi napredovale. Nove gospodarske težkoče in še bolj politični pritisk, ki ga je prinesla Italija v Istro, so imele in imajo še vedno za nujno posledico, da se večje število domačinov izseljuje. Zemlja sama pa ne nudi ničesar, kar bi v znatnejši meri privabljal druge elemente v deželo. Zaradi tega skoro vse občine nazadujejo in z njimi tudi celotna pokrajina, ki je imela leta 1936. že 26.000 prebivalcev manj kakor leta 1910. Tega gibanja prebivalstva ne zadržujejo niti razne obsežne bonifikacije, kakor izsušenje Čepiškega jezera in druga podobna dela ob istrskih dragah. Marsikateri naš kmet je sicer še ostal na domači grudi, toda ne več kot samostojni gospodar, temveč kot kolon italijanskega gospodarja, kakor njegovi pradedje v dobi pred gospodarsko in narodno osamosvojitvijo Slovencev in Hrvatov v Istri.

Podobne so prilike tudi v Reški pokrajini. Od vseh 11 občin jih ima 9 več kakor polovico prebivalcev zaposlenih v kmetijstvu, dve občini pa več kot tretjino. Več kot tretjino prebivalcev je zaposlenih v industriji samo na Reki in v Matuljah, a več kot četrtina v Ilirski Bistrici in Klani (v obeh lesna industrija) ter v Lovranu in Voloskem-Opatiji (tujski promet).

Dve občini Reške pokrajine (Mošćenice in Podgrad) imata danes manj prebivalcev kakor leta 1869., 8 pa manj kakor leta 1910. (Jelšane, Knežak, Lovran, Materija, Mošćenice, Podgrad, Prem in Volosko-Opatija). Kakor je videti, niti tujski promet ne varuje občin pred nazadovanjem števila prebivalcev. Znatnejše stalno napredovanje izkazuje samo Reka, katere prebi-

valstvo je danes trikrat večje kakor leta 1869. Toda tudi Reka je prestala hudo krizo v neposrednem povojnem času in le z izrednimi ukrepi, predvsem s proglasitvijo carine prostega pasu, so jo rešili postopnega propadanja. Danes ima Reka več prebivalcev kakor Pulj.

Demografsko gibanje v slovenskih in hrvatskih občinah Istre in Julijske Krajine sploh na kratko lahko označimo kot beg z dežele in iz dežele. Pri tem pa ne gre, kakor nekateri manj poučeni in tendenciozni pisci trdijo, samo za bolj ali manj prisiljeno izseljevanje inteligence, temveč za pravo množestveno gibanje podeželskega kmečkega ljudstva, ki ga fašistična Italija sistematično in programatično izseljuje in nadomešča z italijanskimi elementi v doseg »etniške bonifikacije« dežele.

IV. Slovenci v Videmski pokrajini

a) Nekdanje ozemlje Goriško-Gradiščanske

Od ozemlja, ki ga je Italija na podlagi rapalskega dogovora anektirala in ki ga mi prištevamo Julijski Krajini, pripada danes en del Videmski pokrajini, v kateri je že od leta 1866. tudi Beneška Slovenija z Rezijo. To ozemlje sestoji iz dveh ločenih delov, iz sodnega okraja Červinjan z občino Chiopris-Viscone in iz Kanalske doline.

Po podatkih iz leta 1936. meri površina červinjanskega okraja 18.510 ha in obsega po sedANJI upravni razdelitvi sedem občin. Prebivalstvo je po italijanskem uradnem štetju iz leta 1921. pretežno furlansko. Tedaj so namreč našteali 15.748 Furlanov in 11.725 Italijanov ter le 6 Slovencev in 10 jugoslovanskih državljanov.

Ker gre tedaj za ozemlje, kjer ne biva naš rod, se bomo omejili samo na podatke o razvoju prebivalstva v povojni dobi in v primeri z zadnjim predvojnim štetjem. (Razvidnica XX.) Tudi za občine červinjanskega okraja je značilen beg z dežele. Le največji dve občini z značajem malih mest (Červinjan in Oglej) izkazujeta povečanje prebivalstva. Značilno je, da ni opazati v nobeni teh občin, ki so v svetovni vojni bile bojno polje, padca v

XX. NEKDANJE OZEMLJE GORIŠKO-GRADIŠČANSKE POKRAJINE.

o b č i n a	š t e v i l o p r i s o t n i h p r e b i v a l c e v			
	31.XII. 1910	1.X.I. 1921	21.IV. 1931	21.IV. 1936
Ajel	2.553	2.291	2.169	2.082
Campolongo al Torre	1.808	1.832	1.622	1.621
Chiopris-Viscone	1.016	1.022	888	852
Červinjan	5.740	6.186	6.554	6.936
Oglej	8.555	8.687	9.170	9.234
Ruda	4.539	4.713	4.480	4.693
San Vito al Torre	1.767	1.848	1.610	1.513
Visco	834	933	700	668
skupno	26.812	27.512	27.193	27.599

številu prebivalcev kot posledice vojne, temveč obratno, da se je v vseh občinah brez izjeme število prebivalstva neposredno po vojni celo povečalo v primeri s številom tik pred vojno. Zato pa je tem bolj izrazit padec, odkar so fašisti na vladi. Očitno tudi najostrejši fašistični ukrepi proti urbanizaciji ne morejo zadržati bega z dežele, ako so gospodarske prilike take, da silijo človeka od domačega ognjišča.

b) Kanalska dolina.

Kanalska dolina, ki je tvorila v začetku del povečane Goriško-Gradiščanske, je kakor červinjanski sodni okraj od leta 1923. dalje pod Videmsko pokrajino. To ozemlje meri 39.127 ha, a je razmeroma zelo redko obljudeno. Obsega sledeče občine bivše Avstro-ogrske monarhije: Lipalja ves, Naborjet, Pontabelj, Trbiž, Ukve in Žabnice od sodnega okraja Trbiž in del občine Podkloster od političnega okraja Beljak ter občino Belo peč in del občine Rateče iz političnega okraja Radovljica. Danes sta v Kanalski dolini samo dve samostojni občini: Naborjet, kateremu so priključili Ukve, in Trbiž, ki je vključil vase Belo peč in Žabnice. Lipalja ves in Pontabelj pa sta bili združeni z občino Pontebba v stari Italiji.

Prebivalstvo Kanalske doline je bilo pred vojno samo slovensko in nemško. Avstrijsko štetje iz leta 1910. je navedlo 1541 Slovence in 5622 Nemca. Po italijanskem štetju leta 1921. pa je govorilo slovenski 1106 oseb (razen tega je bilo tedaj v Kanalski dolini še 295 jugoslovanskih državljanov) in 4185 oseb nemški. Prisotnih pa je bilo tudi že 1207 Italijanov. Število Italijanov se je pozneje še povečalo. Th. Veiter je cenil za leto 1933 razmerje med Slovenci, Nemci in Italijani na 26 : 63 : 11.

Na tem mestu moramo opozoriti na dejstvo, da je toliko Avstrija, kolikor po vojni Italija pravilno ugotovila, da Slovenci Kanalske doline, ki so se nedvomno semle prej priselili kakor Nemci, govorijo slovenski. V zadnjih

XXI. KANALSKA DOLINA.

občina	število prisotnih prebivalcev					
	31.XII. 1880	31.XII. 1900	31.XII. 1910	1.XII. 1921	21.IV. 1931	21.IV. 1936
Naborjet	1.917	1.666	1.625	1.407	1.528	1.569
Trbiž	3.903 ¹	4.496 ¹	4.808 ¹	5.772	6.545	6.826
Lipalja ves	400	331	367	343	288 ²	— ³
Pontabelj	684	804	917	702	786 ²	— ³

¹ Ni všteto prebivalstvo občine Bela peč ter delov občin Rateče in Podkloster, ki so pripadli Italiji in bili združeni z občino Trbiž. To prebivalstvo cenimo od 750 leta 1880. do okroglo 1000 leta 1910.

² Leta 1924. je bila občina Pontabelj, štiri leta pozneje pa še občina Lipalja ves združena z občino Pontebba v stari Italiji. Podatki o prebivalstvu leta 1931. se ne nanašajo na samostojni občini, temveč samo na frakciji občine Pontebba.

³ Za leto 1936. niso še objavili podatkov o prisotnem prebivalstvu za posamezne frakcije.

letih pa širijo razni nemški »znanstveniki«^{*} nov nauk, češ da to sploh niso Slovenci in niti ne govore slovenski, temveč da so to Nemci, ki govorijo »windisch«. Potrebno bi bilo, da bi se od naše strani takemu »znanstvenemu« delu nemških učenjakov posvečalo nekoliko več pažnje in reakcije.

Tabela XXI. prikazuje gibanje prisotnega prebivalstva od leta 1880 do danes.

V edinih dveh samostojnih občinah Naborjet in Trbiž je znašalo leta 1936. relativno število rojstev 29,3 in 28,0‰, umrlo pa jih je 11,4, odnosno 16,8‰, tako da je bil prirodni prirastek 17,3, odnosno 11,2‰.

L. 1936. je bilo v Trbižu zaposlenih 50,7‰ vsega prebivalstva, in sicer od teh 21,4‰ v poljedelstvu, 50,1‰ v industriji in prometu ter 8,7‰ v trgovini. V Naborjetu pa je bilo zaposlenih 45,3‰, in sicer od teh 42,4‰ v poljedelstvu, 36,8‰ v industriji in prometu ter 45,3‰ v trgovini.

Za druga razmotrivanja nam manjkajo potrebni specificirani uradni podatki.

c) Beneška Slovenija (z Reziijo).

Leta 1921. so italijanske oblasti uradno ugotovile slovensko prebivalstvo v 17 občinah Beneške Slovenije in Reziije. Od teh sta se pozneje občini Ronac in Tarčet združili v eno samo občino pod imenom Podbenesec. Občina Gorjani pa je bila priključena občini Rtin (Artegna), kjer niso leta 1921. našli nobenega Slovenca. Vse te občine skupaj imajo površino 58.319 ha.

XXII. BENEŠKA SLOVENIJA (Z REZIJO).

občina	Število pris. prebiv.			občina	Število pris. prebiv.		
	1. XII. 1921	21. IV. 1931	21. IV. 1936		1. XII. 1921	21. IV. 1931	21. VI. 1936
Ahten	4.071	3.236	3.225	Ravenca	2.222	2.606	1.966
Brdo	2.672	2.162	2.111	Sovodnje	1.905	1.789	1.806
Dreka	1.349	1.268	1.215	Srednje	1.794	1.726	1.629
Fojda	5.075	4.365	4.228	Sv. Peter			
Gorjani	2.012	1.461 ¹	— ²	ob Nadiži	3.362	2.995	3.047
Grmek	1.617	1.469	1.467	St. Lenart	2.467	2.181	2.111
Neme	5.505	4.308	4.195	Torjan	3.470	3.089	3.167
Podbenesec	3.748	3.680	3.524	Tepana	3.376	3.064	2.862
Praprotno	2.222	2.068	1.966	skupno	47.431	41.435	38.519³

¹ To število prebivalcev se ne nanaša na samostojno občino Gorjani, temveč samo na istoimensko frakcijo občine Rtin, kateri je bila priključena leta 1928.

² Za leto 1936. niso še bili na razpolago podatki o prisotnem prebivalstvu za posamezne frakcije.

³ Brez prejšnje samostojne občine Gorjani.

* Prim. na pr. G. A. Metznitz: Die Dreivölkerecke am Kanaltal v »Deutsches Grenzland. Jahrbuch des Instituts für Grenz- und Auslandstudien 1937« Berlin 1937.

Kakor izhaja iz razvidnice XXII., je prebivalstvo vseh občin Beneške Slovenije brez izjeme v povojnem času, zlasti pa po nastopu fašističnega režima močno nazadovalo. Tudi ni nobenega znaka, da bi se prilike izpremenile na boljše, kajti le v eni občini (Torjan) se je število prebivalstva v zadnjih petih letih nekoliko zopet zvišalo, toda še dolgo ni doseglo višine iz leta 1921. Ta pojav pa ni značilen samo za Beneško Slovenijo, temveč za ves hribovski predel severne Italije in, kakor smo gori omenili, tudi že za manjše občine v nižavi.

To nazadovanje ni morda utemeljeno v negativnem prirodnem prirastku, dasi niso podatki o rojstvih in smrti za posamezne občine najbolj rožnati (Glej razvidnico XXIII!) Razlike med posameznimi občinami so velike. Relativno število rojstev za vse ozemlje je razmeroma nizko, število umrlih pa

XXIII. PRIRODNI PRIRASTEK PRISOTNEGA PREBIVALSTVA BENEŠKE SLOVENIJE LETA 1936.

	živorojenih	umrlih	prirastek		živorojenih	umrlih	prirastek
	‰	‰	‰		‰	‰	‰
Ahten	15,5	12,7	2,8	Sovodnje	34,4	21,1	13,3
Brdo	22,8	19,0	3,8	Srednje	17,9	14,1	3,8
Dreka	26,3	12,3	14,0	Sv. Peter			
Fojda	20,3	11,3	9,0	ob Nadiži	15,4	16,1	-0,7
Grmek	25,3	20,7	4,6	St. Lenart	19,9	15,6	4,3
Neme	18,4	15,7	2,7	Tepana	16,4	17,1	-0,7
Podbenesec	22,7	16,2	6,5	Torjan	24,4	16,0	8,4
Praprotno	16,3	10,2	6,1				
Ravenca	26,6	19,0	7,6	Beneška Slovenija	20,6	15,5	5,1

visoko, tako da izkazuje majhen prirojni prirastek (5,1‰). Žal imamo na razpolago podatke samo za leto 1936. Iz večletnih podatkov za vso pokrajino pa ne moremo nič podrobnejšega sklepati, ker je Beneška Slovenija le majhen del Videmske pokrajine, ki je štela leta 1936. 713.203 duše.

XXIV. PREBIVALSTVO BENEŠKE SLOVENIJE PO POKLICU LETA 1936.

zaposlenih					zaposlenih				
občina	v poljed.	v ind. in prometu	v trgovini	od cel. preb. zaposlenih	občina	v poljed.	v ind. in prometu	v trgovini	od cel. preb. zaposlenih
	‰	‰	‰	‰		‰	‰	‰	‰
Ahten	55,7	33,1	3,5	46,0	Ravenca	62,5	29,3	4,5	48,7
Brdo	55,7	31,6	5,1	41,4	Sovodnje	90,1	5,0	2,8	49,4
Dreka	88,0	6,6	3,5	53,4	Srednje	92,4	3,5	2,1	38,6
Fojda	73,2	19,0	4,1	47,1	Sv. Peter				
Grmek	70,6	21,3	3,8	48,7	ob Nadiži	59,7	22,3	6,7	41,3
Neme	78,0	13,7	4,1	39,9	St. Lenart	86,6	7,9	2,8	50,0
Podbenesec	83,4	10,0	3,1	46,2	Tepana	64,7	28,3	3,5	51,6
Praprotno	86,6	5,3	3,2	51,6	Torjan	70,5	24,1	6,7	41,3

V. Zadrška pokrajina

Z rapalskim dogovorom so prešli v italijansko posest tudi Zadar, otok Lastovo s predležečimi školji in Pelagruž, ki tvorijo od leta 1923. dalje Zadrško pokrajino. Je to čudna italijanska pokrajina. Nikjer ne meji ne z državnim ne z narodnim italijanskim ozemljem. Njena površina meri komaj 110.21 km² (po prejšnjih podatkih nekoliko manj 110.16 km²). Na tem ozemlju sta bila aprila meseca 1936 25.302 prebivalca. Gostota prebivalcev je bila 230 na km², za sam Zadar pa 399 in za ostali del pokrajine 32 na km². Od prebivalcev je bilo 13.384 moških in 11.918 žensk. Uradno štetje upošteva tudi domačine na bojišču v Afriki in dobi tako razmerje 13.576 : 11.918. Med prisotnimi prebivalci so bili 3.444 vojaki (leta 1931. le 1.301), tako da je vsaka osma oseba ali vsak četrti moški bil aktivni vojak. Največ vojakov je bilo v samem Zadru 3.302 (leta 1931. 1.251).

Zadrška pokrajina ima samo dve občini: Zadar in Lastovo. Devet desetlin vsega prebivalstva je živelo v mestu in le ena desetina zunaj njega.

Več kot tri petine prebivalcev je bilo v starosti nad 21 let. Od 0—14 leta je imelo leta 1936. 26,4% (leta 1931. 26,9%) prebivalcev, od 15—39 let 48,0% (44,2%), od 40—59 let 16,8% (18,5%) in od 60 let navzgor 8,8% (10,4%). Struktura prebivalstva po starosti bi pričala o stacionarnosti.

Razvidnica XXV. kaže gibanje prebivalstva v povojni dobi.

XXV. PRISOTNO PREBIVALSTVO ZADRŠKE POKRAJINE V POVOJNI DOBI.

občina	število prisotnih prebivalcev		
	1. XII. 1921	21. IV. 1931	21. IV. 1936
Lastovo	1.558	1.710	2.458
Zadar	17.065	18.614	22.844
Zadrška pokrajina	18.623	20.324	25.302

Naraščanje prisotnega prebivalstva ne gre toliko na račun prirodnega prirastka kakor na račun prebitka priseljencev nad izseljenci. V petletju 1931/1936 je znašal prirodni prirastek 1.062, prebitek priseljencev nad izseljenci pa 3.916, celotni prirastek tedaj 4.978. Glavni delež odpade na prisotne vojake, katerih število se je povišalo za 2.143. Legalno število prebivalcev se je v istem času povečalo samo za 2.401 od 10.599 leta 1931. na 22.000 leta 1936., in sicer po prirodnem prirastku za 851 in po prebitku priseljencev za 1.550.

O prirodnem prirastku v zadnjem desetletju nam priča razvidnica XXVI. Število rojstev je bilo razmeroma visoko in je kazalo tendenco navzgor, danes pa ima višek že za seboj. Izredno velika je bila umrljivost, zlasti do leta 1932., tako da je bil letni prirastek v prvih šestih letih zadnjega desetletja dokaj nizek; v zadnjih štirih letih se je sicer znatno zvišal, vendar že zopet pojema.

**XXVI. PRIRODNI PRIRASTEK PRISOTNEGA PREBIVALSTVA ZADRSKE
POKRAJINE V DESETLETJU 1927/36.**

leto	število živorojenih absolutno v odtisočkih		število umrlih absolutno v odtisočkih		prirastek absolutni v odtisočkih	
1927	456*	23,2	352	18,0	104	5,2
1928	473*	24,1	407	20,6	66	3,5
1929	480	24,0	430	21,5	50	2,5
1930	532	26,4	366	18,1	166	8,3
1931	473	23,3	417	20,5	56	2,8
1932	530	24,9	519	24,4	11	0,5
1933	672	30,1	364	16,3	308	13,8
1934	706	30,3	350	15,0	356	15,3
1935	713	29,3	436	17,9	277	11,4
1936	699	27,6	411	16,2	288	11,4

* Glej opombo k razvidnici IX.!

Dežela izkazuje večji prirastek kakor samo mesto. Leta 1936. je bilo relativno število rojstev za Zadar 28,0 in za Lastovo 29,3‰, število umrlih 16,8, odnosno 11,4‰, tako da je bil prirodni prirastek v Zadru 11,2, a na Lastovem 17,9‰.

Kako se je po vojni izpremenila struktura prebivalstva, nam kažejo podatki za leto 1931. Tedaj je od prebivalcev Zadra (Lastovega) 10.067 (1.396) bilo rojenih v Zadru (na Lastovem), 35 (4) jih je bilo rojenih v ostalem delu pokrajine, 806 (27) v Julijski Krajini, 3172 (123) v stari Italiji, 5 (0) v ital. kolonijah, 4509 (160) v inozemstvu. Pri 20 osebah je bil rojstni kraj neznan. Od oseb, rojenih v inozemstvu, jih je imelo 2.248 (65) rojstni kraj v Jugoslaviji. Žal pogrešamo podobno specifikacijo za leto 1936, ki bi bila posebno zanimiva za Lastovo, kjer so spomladi 1936. ustanovili novo ribarsko naselje, v katerem so naselili kakih 80 ribičev iz Istre, Pulj in Abrucev, in sicer samo moških, ki naj bi se poročili s hrvatskimi domačinkami.* Tudi Lastovo ima kakor otoka Cres in Lošinj več žensk nego moških. Leta 1931. je znašal ta prebitek 106 ob 1.369 prebivalcih.

O poklicu prebivalstva v pokrajini, kjer je vsak četrti moški vojak, je nekoliko težko razpravljati. Vendar hočemo tu navesti uradne podatke. Na Lastovem je bilo 54,2‰ vseh prebivalcev zaposlenih, in sicer od teh 48,4‰ v kmetijstvu, 33,9‰ v industriji in prometu ter 4,4‰ v trgovini. V Zadru je bilo zaposlenih 48,6‰, od teh 28,7‰ v kmetijstvu, 37,1‰ v industriji in prometu ter 48,6‰ v trgovini.

Tudi pri Zadrski pokrajini moramo kakor pri Reški omeniti tuje državljane, posebno še radi tega, ker so skoro izključno Jugoslovani. Leta 1921.

* Temu naselju so dali ime po italijanskem ministru Luigi Razza, ki se je na tajinstven način v Egiptu ponesrečil na poletu z letalom v Abesinijo.

sta bila v Zadrski pokrajini 3.802 tuja državljana, od teh so bili 3.733 Jugoslovani; leta 1931. jih je bilo le 2.474, od teh 2.313 Jugoslovancev, in leta 1936 2.241, od katerih je bilo 2.089 Jugoslovancev. Značilno je, da število jugoslovanskih državljanov stalno pada, dočim število drugih tujih državljanov raste. Jugoslovanski državljani so bivali po večini v Zadru: leta 1921. 3.667, leta 1931. 2.248 in leta 1936. 2.023. Tudi v Zadrski pokrajini prevladujejo med našimi državljani ženske. Leta 1931. jih je bilo v vsej pokrajini 1.492 in leta 1936. 1.333, v samem Zadru pa 1.453, odnosno 1.290. Skoro vsi jugoslovanski državljani (leta 1931. 1.926 oseb) so imeli svoje stalno bivališče v Zadrski pokrajini.

—*—

Z zgornjim člankom nikakor nismo izčrpali statističnega gradiva o našem narodu, ki je ostal pod Italijo. Veliko dela še čaka tu spretne roke in bistro glave. Mi smo samo nekaj bistvenih podatkov izbrali in tako pojasnili marsikateri problem, o katerem se običajno več piše kakor ve. Morda smo tudi pokazali na nekatere prej prezrte strani celotnega problema. Problem je obsežen in sila važen ter zahteva, da mu posvečamo več pažnje in skrbi.

O B Z O R N I K

Zapad v akciji

Med najpomembnejše mednarodne dogodke v drugi polovici novembra in prvi polovici decembra letošnjega leta štejeemo Halifaxov obisk v Nemčiji, londonske razgovore francoskih in angleških državnikov ter Delbosovo krožno potovanje v vzhodno in jugovzhodno Evropo. Na ozadje prvega dogodka sem deloma že namignil v svojem prejšnjem pregledu, danes želim prikazati vse te tri dogodke v skupni luči, oslanjajoč se pri tem na komentarje, ki jih je bilo mogoče čitati v evropskem časopisju zadnje tedne. Poslednja dva dogodka — londonski razgovori in Delbosovo potovanje — sta v zvezi z drugimi mednarodnimi pojavi v istem časovnem razdobju morda še nekoliko presveža, da bi jih bilo mogoče že sedaj v vsem njunem obsegu vrednotiti, vendar se mi zdi splošna sodba o njiju, kakor je izrečena v naslovu današnjega pregleda, precej točna oznaka ne le trenutnega, temveč tudi bližnjega mednarodnega razvoja.

Po daljšem in precej negotovem kolebanju sredi stalnega vzpona akcij tako zvanih dinamičnih velesil sta se obe

zaprta velesila, Francija in Anglija, končno odločili za že zelo potreben »tour d'horizon«, ki naj jima omogoči skupnost nekaterih mednarodnih akcij, kakor jima jo diktirajo njuni skupni interesi na mnogih evropskih in svetovnih spornih področjih. Ta ožji stik se jima je zdel po sklenitvi rimske protikomunistične trozveze toliko bolj nujen, ker bi jima sicer pretila nevarnost, da izgubita sleherno iniciativo v bližnjih mednarodnih dogodkih, ki so tako rekoč že nakazani na evropskem in svetovnem obzorju.

Morda bi do neposrednega kontakta francoskih in angleških državnikov prišlo že prej, da ni angleška diplomacija v svoji neizčrpni elastičnosti, ki se je poslužuje v svoji diplomatski igri, želela preizkusiti še eno miroljubno sredstvo — neposredne razgovore »na štiri oči« z nemškimi državniki. Naj bo s tem kakorkoli, dejstvo je, da so **informacije lorda Halifaxa** pri »viru nemške zunanje politike« pospešile nujnost francosko-angleških razgovorov in da je angleški premier Chamberlain, ki velja po splošni sodbi za enega izmed redkih po-

bornikov zblizanja z Nemčijo kot sredstva za splošno pomirjenje, isti dan, ko je dal prva javna pojasnila o rezultatu Halifaxovega informativnega potovanja v Berlin in Berchtesgaden, napovedal tudi že obisk francoskega ministrskega predsednika Chautempsa in zunanjega ministra Delbosa v Londonu.

Za presojo francoskega razpoloženja ob Halifaxovi poti v Nemčijo in kot uvod v vrednotenje londonskih razgovorov po tej poti se mi zde zelo značilne besede, ki sem jih čital v enem izmed organov francoske radikalne stranke (sedaj vodilne stranke v francoski ljudski fronti) pod sliko z napisom: »Daladier, obnovitelj francoske moči« in ki jih prav zaradi njih značilnosti podajam v izveščku na tem mestu:

»V trenutku, ko je lord Halifax zapuščal London na poti v Berlin, je Daladier zapustil Pariz na poti v naša vzhodna mesta. Britanski minister je bil na zaupni poti, katere pravi nameni so bili in ostanejo tajni. Francoski minister pa je bil ob belem dnevu na turneji, katere nagibi so znani, katere potek je bil ves čas pred očmi naroda in katere rezultati niso bili nikomur prikrivani. (List namiguje na Daladierovo inspekcijo Maginotove linije.) Dve potovanji, dve metodi... Seveda jih ne mislimo postaviti v nasprotje, temveč samo primerjati. In ali ne moremo v tej zvezi reči, da je, kakor se zdi, izmed obeh ministrov dveh velikih demokracij naš minister te dni boljše skrbel za mir? V varstvu zaščite, ki jo je postavil, se mirna Francija lahko predaja svojemu delu na poti h gospodarskemu napredku in socialni izpopolnitvi...« (»Marianne«, 2. decembra 1937, št. 267.)

Dve potovanji, dve metodi... Bili bi v veliki zmoti, ako bi to zadeto ugovitev francoskega lista vzeli z njene negativne strani. Razlika ni v namenu, razlika je v sredstvih v metodah. Obe državi hočeta danes z vsemi svojimi silami služiti enemu samemu namenu, miru, le da je v angleški skrbi za mir poudarek in teža v elastičnih diplomatskih razgovorih, ki puščajo na vse strani odprta vrata, kar naj sleherni mednarodni napetosti, kakor se sproti pojavlja, sproti odvzema vso njeno ostrino.

v francoski skrbi za mir pa je danes glavna teža v močni vojaški obrambi, ki se zdi Francozom v njih sedanjem položaju edino uspešno sredstvo za zagotovitev lastne varnosti in evropskega miru.

* * *

Morda niso Francozi v povojnem času nikdar toliko javno razpravljali o organizaciji svoje narodne obrambe, kakor delajo to danes. V vseh francoskih listih in revijah kar mrgoli razprav o načinih zagotovitve najuspešnejše državne obrambe za primer kakega nepričakovane vojnega konflikta. V »Tempsu« se na primer že nekaj mesecev oglašajo vodilne glave francoske vojske, ki sproti nakazujejo najbolj pereče probleme francoske vojaške organizacije.

V posebni knjigi se je v zadnjem času dotaknil vprašanja francoske obrambe med drugimi tudi bivši sodelavec maršala Focha general **Weygand** (»La France est-elle défendue?«). Po Weygandovem mnenju ima nujno in hitro oboroževanje Francije trojni namen: 1. zjamči naj nedotakljivost francoskega ozemlja, 2. zagotovi naj sodelovanje zaveznikov in 3. zmago nad napadalcem. Francoske vojaške sile morajo biti tolikšne, da bodo sposobne tudi za ofenzivo, kajti samo ofenziva, ugotavlja general Weygand, »nam lahko zagotovi sodelovanje z našimi zavezniki ter zmago nad napadalcem«. Skratka, Weygand prihaja do zaključka, da bo Francija obdržala svoje zaveznike le pod pogojem, »ako svoje oborožene sile napne do skrajnosti«, kajti »samo močna in dosledna Francija bo imela mnogo dobrih prijateljev«. Vse to pa bo dosegla le, če bo na znotraj mirna, kakor je to zaključil tudi Keyser, zunanjepolitični referent na letošnjem kongresu francoskih radikalov v Lilleu.

V »Tempsu« z dne 20. novembra t. l. je zbudil pozornost članek znanega diplomatskega sodelavca tega lista Jacquesa **Bardouxa**, ki se sredi sedanjih mednarodnih kriz, zaskrbljen kakor mnogi njegovi sonarodnjaki, sprašuje: »Ali je Francija pripravljena?« Ako je, bo mir še lahko rešiti, ako ni, »potem bo na kazalu usode zazvonila »ura H«

(aluzija na senzacionalna ugibanja o bodoči vojni, zbrana v knjigi »Hipoteza H«).

Vznemirjene Francoze je med tem pomiril Daladier v svojem govoru pred parlamentom dne 3. decembra t. l., s katerim je zagovarjal predlog novega francoskega vojaškega proračuna, ki predvideva nad pet milijard francoskih frankov za popolnejšo oborožitev francoske vojske, izpopolnitev letalstva in mornarice. Daladier je dejal med drugim:

»Vsakdo se zaveda resnosti bremen, ki jih mora nositi narod zaradi oboroževanja, toda oborožitev francoske armade, žal, še ni končana. Francija ne more znižati svojih vojaških učinkovitov... Moderna oborožitev omogoča nenaadne napade. Tak napad sicer najbrž ne bi podrl Francije, toda kljub temu moramo razpolagati z zadostnimi efektnimi orožjem vse dotlej, dokler se v Evropi ne spremeni položaj... Francija utrjuje svojo mejo od Jure do severne meje. Sovražna vojska ne more prodreti čez naš obrambni sistem... Morebitna vojna se nikakor ne bo vršila na istih tleh in z istimi sredstvi ter istimi metodami kakor pred 20 leti. Delo, ki ga moramo dovršiti, je delo za ohranitev miru in svobode ter obvarovanja človeškega dostojanstva. V tem bomo uspeli, če bomo trdni in močni, če bodo naše finance solidne in vojska krepka. Zavedajoč se svojih sil moramo biti združeni in disciplinirani...«

Spričo zaskrbljenosti, ki jo kažejo Francozi zaradi svoje obrambe, ter spričo nedvomnih naporov francoske vlade, da se varnost Francije vsestransko zavaruje, nas sredi apeloov k notranji slogi in disciplini, ki sta nedvomno med pogoji uspešne francoske zunanje politike, toliko bolj preseneča, da se najdejo Francozi, ki morejo tako daleč podleči tuji propagandi, da z zarotami, kakršna je ona »kapucarjeva« (cagoulards), skušajo prav v sedanjem mednarodnem položaju spraviti Francijo v notranje zmede, katerih kvarne posledice bi se kaj kmalu pokazale tudi na zunanje-političnem področju. Ena izmed stalnih intrig proti angleško-francoskemu prijateljskemu in tesnemu mednarodnemu

sodelovanju je prav ta, da Francija niti po svoji notranji konsolidaciji niti po sili svoje armade ne predstavlja za Anglijo zanesljivega zaveznika. Zaradi teh podtikanj so morali Francozi v zadnjem času podvojiti napore za svojo vojaško izpopolnitev in notranjo konsolidacijo. Energičen nastop proti notranjim zarotnikom v službi tujih sil za služi tudi s tega vidika potrebno pozornost.

Ako morda trenutno še ne moremo odgovoriti na Bardouxovo vprašanje, ali je Francija že pripravljena na najhujše, lahko vsaj odgovorimo, da se na to — pripravlja. V tem je, rekli bi, francoska metoda borbe za mir.

O Angliji se je v zadnjem času tudi veliko pisalo, vendar so mnenja o učinkovitosti angleških obrambnih in napadalnih sil precej deljena, dasi teoretične superiornosti nekaterih angleških orožij (zlasti mornarice) nihče ne stavi v dvom. Dejstvo je le, da bo angleški oborožitveni program, ki naj postavi Anglijo med najbolj oborožene države na svetu, v celoti izveden šele leta 1942. To dejstvo povzroča ob sleherni večji mednarodni napetosti cepitev duhov v Angliji sami. Večina zagovarja brezpogojno in popolno izvedbo velikega oborožitvenega programa, so pa tudi izjeme, ki imajo od časa do časa vpliv celo na politiko vlade in ki se ogrevajo za druge metode zavarovanja miru in angleške varnosti, za metode neprestanih pogajanj in mirnih poseganj v mednarodni razvoj z miroljubnimi pobudami na levo in desno, samo da se vzdrži neko ravnotežje sil, v katerem se je vojni mogoče še izogniti.

Halifaxova pot v Nemčijo je še posebej pokazala, da je v Angliji še vedno nekaj vplivnih ljudi, ki mislijo, da bi se dal mir v Evropi in na svetu zagotoviti samo s tem, ako bi se Nemčiji ustreglo vsaj v pogledu nekaterih njenih glavnih želja. Kdo naj plača žrtve za tako ustrežljivost napram Berlinu, zanje seveda ni važno. Glavno je, da se ohrani mir, ki Angliji — kakor mislijo nekateri — lahko prihrani težke milijone za oboroževanje, ali pa — kakor misli večina, torej tudi oni, ki so sicer za oborožitev — Angliji da vsaj

možnost, da svojo vojaško moč okrepi v tolikšni meri, da bo lahko, če treba, zarožljala tudi s sabljo...

V kolikor ni bila po sredi samo spretna diplomatska igra, ki naj bi odvezla trenutni mednarodni napetosti prehujo ost, je bila Halifaxova pot v Nemčijo izraz onih tendenc v angleški konservativni stranki, ki so za ločen sporazum z Nemčijo; obisk francoskih državljanov v Londonu pa izraz nasprotnih tendenc, ki so za pogajanja na širši mednarodni osnovi in v sporazumu z zavezniki. Po razgovorih Chautempsa in Delbosa z Edenom in Chamberlainom se zdi, da so zmagale te širše koncepcije, vendar s pripombo, da je »politika odprtih vrat« za Anglijo slej ko prej trdna osnova njene zunanje politike, ki se še vedno trudi, da bi preprečila preostro razdelitev sil v dva povsem ločena tabora.

V teh mejah, ki jih narekuje Foreign Office položaj Velike Britanije kot svetovne velesile, pa je seveda še vedno dovolj možnosti in prostora za tesno sodelovanje s Francijo, ki je najboljša rezerva in protiutež proti pretesnemu zблиžanju med Italijo in Nemčijo. V kolikor pa se v igri obeh evropskih dinamičnih velesil, Italije in Nemčije, pojavlja sedaj še tretja dinamična velesila, Japonska, ima tudi London svoja »odprta vrata« v Washington in Moskvo... Francija se je za sodelovanje z Londonom in Moskvo morala odločiti, Anglija pa spričo svoje posebne veljave lahko še vedno manevrira med ekstremi in išče srednjih poti v obliki novih diplomatskih stikov in pogajanj. V tem je razlika dveh metod v današnji mednarodni politiki, francoske in angleške metode, na kar je še pred londonskimi razgovori namignil organ francoskih radikalov.

* * *

Z londonskimi razgovori dne 29. in 30. novembra t. l. pa sta Anglija in Francija — navzlec naznačeni razliki v metodah — vendarle storili korak naprej v zasledovanju skupnega cilja, ki tiči v zavarovanju skupnih interesov, ne da bi se jima bilo treba že sedaj spustiti v kako nepremišljeno mednarodno avanturo. Zato sta se — za sedaj — izognili formalnemu sporazumu, ki bi

nasprotni blok velesil potisnil v nove prestižne akcije, vendar sta, kakor pravi komunike, »ugotovili skupnost stališč in mnenj« v vseh evropskih in svetovnih problemih. To pomeni v navadnem jeziku utrditev njunega mednarodnega sodelovanja v vseh perečih mednarodnih vprašanjih. Toda v središču razgovorov je bila Halifaxova pot v Nemčijo, ki sicer, kakor sta mogla francoska ministra ugotoviti iz Halifaxovega referata, »ni mogla roditi neposrednih rezultatov«, ki pa je »kljub temu doprinesla k odstranitvi vzrokov mednarodnih nesporazumov, kar je zelo izboljšalo obstoječo atmosfero«. Ta »odprta vrata« dopuščajo zato tudi sredi angleško-francoskega sodelovanja »možnosti, da se doseže popuščanje napetosti«.

Slede nato konkretnije ugotovitve glede nekaterih perečih mednarodnih problemov, izmed katerih je na prvem mestu navedeno **kolonijalno vprašanje**. O tem vprašanju so državniki izmenjali svoje misli in »ugotovili, da o njem ni mogoče ločeno razpravljati in da ta problem zadeva poleg tega tudi več drugih držav«. Zato bo treba to vprašanje »še natančno proučiti«.

Po Delbosovem poročilu o njegovem skorajšnjem potovanju po jugovzhodni Evropi je bilo »z zadovoljstvom ugotovljeno, da imata Anglija in Francija skupne interese glede ohranitve miru v tem predelu Evrope«. Z našega vidika je ta točka nedvomno najpomembnejša, kajti francoski zunanji minister, ki bo v kratkem tudi naš gost, je ž njó po splošni sodbi dobil pooblastilo, da govori pri zavezniških vladah Francije na vzhodu in jugovzhodu Evrope ne le v francoskem, temveč tudi v angleškem imenu.

V tem je tudi direktni odgovor na domnevo o »nemških pogojih za vrnitev v DN«, o katerih je pisal londonski »Manchester Guardian« po Halifaxovi vrnitvi v London in med katerimi so bili navedeni tudi naslednji: 1. Anglija naj pristane na to, da se Češkoslovaška reorganizira po švicarskem vzoru, sušetskimi Nemcem pa dovoli statut švicarskih kantonov; 2. Anglija naj se odreče vsaki diplomatski ali drugi akciji v Avstriji; 3. Nemčija se za dobo

Šestih let odreče svojim kolonialnim zahtevam, ako ji Velika Britanija zagotovi vrnitev kolonij po tej dobi, med tem pa ji prepusti svobodne roke v Srednji Evropi.

Nekaj podobnih namigavanj so še po londonskih razgovorih prinesli tudi **londonski »Times«**, ki navadno veljajo za oficijozni list, ki pa so tedaj izrazili samo mnenje one skupine angleških konservativcev, ki se pod vplivom nemške propagande izrekajo za sporazum z Nemčijo na škodo — Francije in Češkoslovaške. Francija pa se je za svoje zaveznike na evropskem vzhodu zavzela v Londonu z vso odločnostjo in oba francoska državnika sta se zadovoljna vrnila v Pariz, ker sta lahko še vedno ugotovila »skupnost stališč« tudi v tem vprašanju, toda realna presoja položaja jima sedaj narekuje, da upoštevata tudi neoficijelno mnenje onih, ki bi se radi sporazumeli z Nemčijo na hrbtu Srednje Evrope...

Glede Španije sta Anglija in Francija še nadalje zvesti politiki nevmešavanja, ki se jima zdi edino pravilna, vendar se tudi v tem pogledu kažejo med njima zanimive nianse, kajti Francija je sprejela mirno na znanje imenovanje angleških konzularnih zastopnikov pri generalu Francu in se sama odrekla ponovnemu odpretu pirenejske meje, ki bi koristilo republikancem.

O položaju na Daljnem vzhodu so državniki v Londonu »sporazumno ugotovili, da je kritičen«, obe državi pa sta v zaščito evropskih pravic in interesov »pripravljeni sodelovati z drugimi državami, ki so v istem položaju«. To pomeni, da bosta Anglija in Francija posegli v razvoj dogodkov le, če se jima pridružijo tudi Zedinjene države Severne Amerike, na kar pa za sedaj še ni mogoče misliti.

Prave bilance londonskih razgovorov danes še ni mogoče postaviti. Bliznje diplomatske pobude, na katere namiguje tudi sam komunike, bodo najboljše merilo višine doseženega sodelovanja, kateremu se angleški in francoski državniki ne žele odreči, dasi istočasno ponovno izražajo željo po »sodelovanju z vsemi državami, da bi se tako skupno doseglo popuščanje mednarodne napetosti«. Vsekakor pa je že sam sesta-

nek državnikov obeh demokratičnih zapadnih velesil, ki sta tako vsaj »na daljši obrok« reagirali na vse poslednje akcije dinamičnih velesil, vzbudil v Evropi vtis, da se demokratični evropski zapad vendarle zaveda svoje odgovornosti v sedanjem razrivanem mednarodnem položaju in da hoče po daljšem oklevanju tudi sam stopiti v akcijo, da si utrdi svoje nekdane pozicije, ki so, če ne že v resni nevarnosti, vsaj močno ogrožene.

* * *

Delbosovo potovanje v vzhodno in jugovzhodno Evropo (Varšavo, Bukarešto, Beograd in Prago), ki je bilo sicer domenjeno še pred londonskim sestankom kot vrnitev letošnjih obiskov polkovnika Becka, Tataresca, dr. Krofte in dr. Stojadinovića v Parizu, zadobiva v luči londonskih razgovorov še svoj poseben pomen, ki ga tudi v nasprotnem taboru velesil nihče ne želi podcenjevati. Ako bo Delbos s svojimi prijateljskimi obiski v prestolnicah zaveznških držav, ki so s Francijo vezane po več kot samo formalnih prijateljskih pogodbah, utrdil dosedanje vezi še z novimi zagotovili in jamstvi, ki se zde na eni strani naravna posledica londonskega sporazuma, na drugi pa nujna potreba vsega mednarodnega razvoja v zadnjem času, se srednjeevropskim državnikom ne bo treba predajati pesimizmu spričo poskusov rušenja mednarodnega ravnotežja, kakor so se na primer kazali v ponavljajočih se kampanjah nemškega tiska proti Češkoslovaški ali v naporih za ideološki razcep Evrope v dva sovražna tabora.

Pariški oficijozni »Temps« je o Delbosovi misli v jugovzhodni Evropi zapisal v svojem uvodniku z dne 3. decembra tega leta naslednje pomembne besede: »Evropa na splošno ter Francija in Anglija še posebej se iz razumljivih splošnih razlogov morata zanimati za morebitne globlje spremembe v središču kontinenta. To je odločno podčrtal londonski komunike o francosko-angleških razgovorih. Londonska izjava o skupnosti angleških in francoskih interesov v Srednji Evropi daje Delbosu v razgovorih s poljskimi, rumunskimi, jugoslovanskimi in češkoslovaškimi državniki še posebno avto-

riteto v prizadevanjih za konsolidacijo miru. V tem smislu si moramo tolmačiti njegove obiske pri državnih zavestnih in prijateljskih državah.

Senzacij nam torej od tega potovanja ni pričakovati, kar pa seveda ne jemlje Delbosovim obiskom njih velikega pomena prav v sedanjem mednarodnem položaju, ki kaže sicer precejšnjo popustitev napetosti iz začetka novembra, ki pa še vedno krije v sebi iskre novih nevarnih mednarodnih zapletljivost. Lov za zavezniški v znamenju raznih front in blokov se ni še končal in bližnji razvoj nam utegne prinesiti nova presenečenja, ako se naporom Londona in Pariza, ki sta sedaj vsaj nekoliko stopila iz svoje rezerviranosti, ne bo posrečilo najti osnove za kak širši sporazum, ki bi skrhla ostrino sedanjih mednarodnih trenj.

Male države, ki z zaskrbljenostjo gledajo na sedanje sproščeno in mrzlično oboroževanje velesil, ne bodo mogle več dolgo vzdržati v sedanji negotovosti, ki jih potiska v manjše zlo tako zvane prostovoljne nevtralnosti. Zato te države pozdravljajo sleherni razčiščenje med velesilami, posebno še, če to razčiščenje služi miru, ker se s tem čisti tudi njih položaj, ki je že marsikje dušič...

* * *

Izmed diplomatskih dogodkov v naši neposredni bližini zbujajo te dni, ko to pišem, razen Delbosovega krožnega potovanja po vzhodni in jugovzhodni Evropi posebno pozornost potovanje našega ministrskega predsednika in zunanjega ministra dr. Milana Stojadinovića v Rim. Ko bodo te vrste tiskane, se bo naš zunanji minister že vrnil v Beograd, kjer bo kmalu nato sprejel francoskega zunanjega ministra. Zato se tu omejujem na registracijo nekaterih italijanskih glasov na dan Stojadinovićevega prihoda v Rim in pred njegovimi razgovori z italijanskimi državni-

ki. Najpomembnejši se mi zdi članek italijanskega oficioznega organa »Giornale d' Italia«, ki piše najprej v zelo pristranskem tonu o političnih odnosih med Rimom in Beogradom, nato pa ugotavlja:

»1. V Rimu ne bo podpisan noben nov

dogovor. Politični in gospodarski sporazum, podpisan dne 25. marca tega leta v Beogradu, vsebuje vse, kar je bilo treba urediti med obema državama. Vendar pa bo Stojadinovićevo potovanje ugodna prilika za obsežno in stvarno izmenjavo misli o vseh evropskih problemih, ki v svojih različnih izglelih zanimajo enako Italijo in Jugoslavijo.

2. Beograjski sporazum je ustvaril povsem nov sistem medsebojnih odnosov ter povezanosti interesov in akcij. Z izključitvijo vojne kot sredstva za reševanje medsebojnih sporov jamči obema podpisnicama medsebojno spoštovanje njihovih meja ter medsebojno nevtralnost v primeru, da bi ena izmed njih zabredla v mednarodni konflikt.

3. Italijansko-jugoslovansko prijateljstvo je v popolnem skladu z osjo Rim-Berlin, ki jo izpopolnjuje na Jadranu.

4. Glede protikomunistične borbe se bo Jugoslavija, ki ni priznala sovjetov, ravnala po direktivah protiboljševiške trozveze. Jugoslavija bo tako budna straža evropskega reda.

V podobnem smislu pišejo tudi vsi ostali italijanski listi, izmed katerih navajam tu v izvlečku še uvodnik milanškega »Corriere della Sera« z dne 2. decembra tega leta: »Predsednik beograjske vlade je prelomil z nekaterimi umskimi predsodki in nedoslednimi polarizacijami jugoslovanskega mnjenja ter je v skladu z velikimi interesi svoje države s svojim jasnim delom pripomogel, da so italijansko-jugoslovanski odnosi postali čedalje bolj prisrčni, čedalje bolj intimni; da je medsebojno razumevanje nadomestilo sovražno razpoloženje; da so ne le trgovski, temveč tudi kulturni odnosi med obema državama zašli v tek, ki sta ga narekovala zgodovina in zemljepis. Zaradi pomirjujočega vpliva italijansko-jugoslovanskih odnosov je zavladal v najobčutljivejšem pasu Evrope, onem, ki teži na Jadran, popolni mir. To dokazuje, da je sporazum v skladu z dejanskimi potrebami obeh držav. — V Rimu ne bo podpisan noben nov dogovor. Beograjski sporazum je rešil vse, izključuje vojno, določa nevtralnost. Izključuje pa tudi sovražno propagando, kar je še posebno zanimivo v sedanjih časih, ko predstavlja propaganda, ki se

vodi z vsemi dovoljenimi in nedovoljenimi sredstvi, uspešno, četudi nekorektno sredstvo izzivanja in žalitev. — Tako z negativne strani. Pozitivno pa sta se Italija in Jugoslavija že sporazumeli in se bosta še bolj v bodoče glede sredstev za vsakovrstne medsebojne izmenjave, glede potrebe o izmenjavi pogledov o nastajajočih evropskih problemih, glede čedalje živahnije obrambe proti boljševizmu, ki odgovarja tradiciji in čustvom obeh pogodbenikov. Seveda ni potrebno še posebej poudarjati, da je rimsko-beograjski sporazum povsem na črti osi Rim-Berlin.

Izmed naših glasov o naši zunanji politiki naj navedem na tem mestu še uvodnik ljubljanskega »Slovenca« z dne 20. novembra t. l. o »naši stvarnosti v zunanji politiki«, ki poudarja med drugim:

»(Kakor angleška, se je) tudi jugoslovanska zunanja politika izmotala iz okovov, ki niso bili pomereni njenim življenjskim potrebam in si je s stvarnim, nesentimentalnim opazovanjem političnih dejstev po Evropi utrla svojo lastno pot, ki ima pred očmi samo ta cilj, da bi bilo jugoslovansko državno ozemlje čim bolj zavarovano proti vsaki zunanji nevarnosti in da bi se ustvarili tudi vsi pogoji, ki so potrebni za gospodarski razmah našega ljudstva.« — »Slovenec« navaja nato v tej zvezi dvojne dejstev, »ki pomenita dosledno izvajanje stvarne politike«.

Prvo teh dejstev je priznanje dejanskega stanja v Abesiniji: »Naš novi poslanik v Rimu Boško Hristić je namreč dobil od jugoslovanske vlade nalog, naj se italijanskemu vladarju predstavi kot zastopnik jugoslovanskega vladarja, ki ga je poslal v Rim, da ga tamkaj zastopa pri kralju in cesarju Abesinije... Jugoslovanska vlada s tem ne uhaša v vprašanje, če je bila zasedba Abesinije upravičena ali neupravičena..., ona samo ugotavlja, da je danes zasedba Abesinije po Italiji dovršeno dejstvo, stvarno dejstvo, ki ga naša država, ki ji gre naziv srednje velike sile brez svetovnopolitičnih ambicij, enostavno priznava...«

Drugo dejstvo se po vladnem »Slovencu« tiče Španije, kjer je stvarni položaj danes tudi tak, da ni »za jugo-

slovansko državo nikakšnega razloga, da ga ne bi priznala« in imenovala, po zgledu Anglije in drugih držav, svojega konzularnega zastopnika pri generalu Francu. »Slovenec« z dne 3. decembra t. l. je nato v posebnem poročilu iz Salamance poročal, da je naš zastopnik pri generalu Francu že imenovan, in sicer v osebi kapetana Mažuranića, brata predsednika našega senata dr. Mažuranića. S tem je naša država uredila svoj odnos tudi do Španije.

Dr. Branko Vrčon

Notranjepolitični pregled

Blizamo se spet zanimivim razpravam o našem novem državnem proračunu. Predlog proračuna in finančnega zakona za finančno leto 1938/39 je finančni minister Dušan Letica že 19. novembra predložil narodni skupščini v razpravo. Ob tej priliki je v daljši izjavi razlagal med drugim:

Predloženi proračun je uravnotežen in znaša 12 milijard 180 milijonov dinarjev, torej eno milijardo 270 milijonov več kakor sedanji proračun. Ravnotežje v novem proračunu je doseženo brez novih dajatev in brez povišanja obstoječih davščin. Kritje je v povečanih dosedanjih proračunskih dohodkih, ki izvirajo iz močnejšega pulziranja gospodarskega življenja in večje kupne moči širokih slojev potrošnikov. Lahko upravičeno rečemo, da je novi proračun sestavljen v znamenju potreb državnega gospodarstva in narodne obrambe. Od skupnega povečanja odpada ena milijarda na državno gospodarstvo in narodno obrambo. Ostalo povečanje v znesku 270 milijonov pa ustreza že izvršenemu zvišanju prejemkov državnih nameštencev (140 milijonov), 30 milijonov je določenih za popravila cest, okrog 12 milijonov pa za nastavitve 500 novih učiteljev in 150 profesorjev. Za potrebe bolnišnic in higienskih ustanov ter za nastavitve okoli 400 zdravnikov in bolničarjev je predvidenih 15 milijonov, za pospeševanje kmetijstva in živinoreje pa 2 milijona več kakor doslej. Za druge potrebe vseh ostalih panog državne uprave bo znašalo povečanje 85 milijonov dinarjev.

Svoja izvajanja je finančni minister

zaključil z naslednjimi besedami: Ne da bi se vdajal neumestnemu optimizmu, lahko vendarle ugotovim, da vlagam novi predlog državnega proračuna pod ugodnejšimi perspektivami za bodočnost. Zato lahko pričakujemo, da se bodo tudi prilike, od katerih bo odvisna njegova pravilna izvedba, tako na čisto gospodarskem, kakor tudi na valutnem in finančno-kreditnem področju, povoljno razvijale.

Razdelitev državnih izdatkov je v podrobnosti naslednja:

1. Vrhovna državna uprava: dvor 24.180.000, kraljevo namestništvo 4 milijone 200.000, senat 15.190.000 (+ 1 milijon 175.000), narodna skupščina 49 milijonov 127.968 (+ 53.700), predsedstvo vlade 35.426.648 (+ 668.468), državni svet 4.015.573 (+ 190.135), glavna kontrola 11.472.064 (+ 611.671), civilna hiša 3.096.958 (+ 326.035), pisarna kraljevih redov 522.879 (+ 3380), razni izdatki 27.856.328; 2. pokojnine 1 milijardo 18.716.200 (+ 2.716.200); 3. invalidnine 103.490.835; 4. državni dolgovi 1.015.073.936 (— 4.823.059); 5. ministrstvo pravde 394.882.600 (+ 35 milijonov 430.700); 6. prosvetno ministrstvo 939.134.374 (+ 68.388.096); 7. zunanje ministrstvo 153.918.865 (+ 7 milijonov 239.683); 8. notranje ministrstvo 242.633.429 (+ 20.596.857); poveljstvo žandarmerije 358.523.740 (+ 42 milijonov 282.709); 9. finančno ministrstvo 837.138.150 (+ 90.370.380); 10. ministrstvo vojske 2.772.165.957 (+ 313 milijonov); 11. ministrstvo za zgradbe 215.245.536 (+ 41.421.591); 12. ministrstvo za promet 42.335.993 (+ 12 milijonov 301.460); gradnje železnic 252 milijona 172.281 (+ 68.302.991), uprava državnih železnic 2.206.842.983 (+ 307.941.606), rečna plovba 94.744.938 (+ 2.331.638); 13. pošto ministrstvo 418.105.159 (+ 38.726.748); 14. ministrstvo za kmetijstvo 126.481.469 (+ 16.538.357); 15. ministrstvo za trgovino 51.580.828 (+ 6.500.000); 16. ministrstvo za gozdove 457.580.762 (+ 166 milijonov 31.668); 17. ministrstvo za socialno politiko 244.995.850 (+ 25 milijonov); 18. ministrstvo za telesno vzgojo 18.864.695 (+ 6.100.000); 19. rezervni krediti 40.000.000; skupno 12 milijard 180.000.000 (+ 1.270.000.000).

Proračun je bil predložen plenumu narodne skupščine 23. novembra. Po dveh kratkih sejah je bilo zasedanje odgodoeno, dočim se je med tem začela razprava o državnem proračunu v finančnem odboru, ki je imel prvo sejo 2. decembra. Finančni minister je podal v daljšem ekspoziju nekaj novih podatkov v zvezi z osebnimi izdatki. Po tekočem proračunu imamo državnih uslužbencev vseh kategorij 280.752, v čemer so všteti tudi oficirji in uradniki vojaškega reda, podoficirji, vojaški uradniki in orožniki (skupno 43.084). Med posameznimi resorji ima največ uradništva prometno ministrstvo. Kljub zvišanju uradniških plač in povečanemu številu uslužbencev se razmerje med osebnimi in materialnimi izdatki po proračunskem predlogu (45,13% in 54,87%) ne le ni spremenilo v korist osebnih izdatkov, temveč pomeni v primeri s tekočim proračunom celo zboljšanje materialnih izdatkov.

* * *

Z ekspozijem k predlogu proračuna so narodni poslanci prejeli tudi predlog finančnega zakona za leto 1938/39. Predlog je po številu določb v primeri s tekočim finančnim zakonom precej skrčen. Nekatere določbe, ki se ponavljajo vsako leto, imajo v predlogu novega finančnega zakona pripombo, da veljajo toliko časa, dokler se z zakonom izrečno ne spremenijo ali ukinejo. Zato jih v bodočih finančnih zakonih ne bo treba več ponavljati.

Uvodne določbe so ostale v glavnem nespremenjene. Kakor sedanjí finančni zakon, določa tudi novi predlog finančnega zakona, da sme finančni minister izdajati blagajniške zapise na podlagi proračunskih dohodkov, toda le do višine 400 (doslej 500) milijonov dinarjev, in to z obrestno mero, ki ne sme biti višja od 5%.

Če bi se v smislu 2. odstavka v 12. členu uredbe o likvidaciji kmetijskih dolgov izkazala potreba, da naj prispeva država za kritje primanjkljaja za izplačilo anuitete, ki jo mora plačati PAB denarnim zavodom v zvezi s prenosom kmetijskih terjatev, tedaj izplača finančni minister potrebni znesek Privilegirani agrarni banki na breme

obratnega kapitala glavne državne blagajne.

Finančni minister sme za nakup potrebnih plovnih enot in za nakup radijske postaje skleniti za finančno kontrolo posojilo do največ 20 milijonov dinarjev. Uprava državnih monopolov lahko izloči iz svoje obratne glavnice 80 milijonov dinarjev za investicijske potrebe (doslej le 68.4 milijona).

Določbe o davkih, taksah, trošarinah in carinah ne vsebujejo nobenih sprememb obstoječih davčnih zakonov. Davčna olajšava za zemljarino, ki je bila določena v zakonu o proračunskih dvanajstlinah za dobo od avgusta 1935 do marca 1936, velja tudi za davčno leto 1939. Osnovni davek na dohodek od zemljišč znaša 10% katastrskega čistega dohodka. Nespremenjena ostane določba glede izrednega 1% prispevka, ki ga morajo plačati zavezanci uslužbenskega davka, razen onih, katerih službeno razmerje ni osnovano na mesečni plači z odpovednim rokom.

V oddelku prosvetnega ministrstva so ostale skoraj vse določbe nespremenjene. Tako ostanejo v veljavi tudi določbe o gledališkem dinarju. Ni pa v tem oddelku nič več pooblastila, da bi smel prosvetni minister spreminjati znani zakon o učnih knjigah z dne 27. septembra 1929.

V oddelku notranjega ministrstva je odpadla večina določb, med njimi tudi ona, da sme minister kljub § 6 zakona o občinah s kraljevim ukazom izvajati prekomasacije občin.

V oddelku prometnega ministrstva je zopet določba, ki pooblašča ministra, da sme sklepati posojila odnosno pogodbe za gradnjo že trasiranih novih železnic na kredit do zneska 500 milijonov dinarjev, za obnovo investicijskih objektov in voznega parka pa posojilo ali dobavo na kredit do zneska 400 milijonov dinarjev.

V oddelku ministrstva za pošto, telegraf in telefon je ministru obnovljeno pooblastilo, da sme izvršiti na kredit nabavo in polaganje telefonskega kabla od Beograda preko Zagreba do Maribora in avstrijske meje.

Glede splošnih določb je važno, da je ostala nespremenjena določba § 67 finančnega zakona za tekoče leto, kate-

ri pooblašča ministrski svet, da sme izdajati uredbe z zakonsko močjo za ureditev in olajšanje gospodarskih razmer v državi ter sploh zaradi pospeševanja gospodarske podjetnosti. Ni pa več pooblastila za izdajanje enakih uredb tudi na političnem področju (odpadlo je torej pooblastilo za izdajanje tiskovnega, volilnega in društvenega zakona po uredbeni poti).

Važna je nadalje sprememba dosedanjih določil glede Pokojninskega fonda za rodbinske pokojnine državnih nameščenecv. Zadevna paragrafa 145 zakona o uradnikih in 151 zakona o prometenem osebju se odslej glasita: Izplačilo rodbinskih pokojnin, kakor tudi osebnih in rodbinskih dodatkov k tem pokojninam vrši finančno ministrstvo. Za kritje teh izdatkov bo Državna hipotekarna banka izplačala finančnemu ministrstvu vse dohodke, ki bodo pripadali uradniškemu pokojninskemu fondu od 1. aprila 1938 naprej. Eventualni presežek preko izdatkov za izplačilo rodbinskih pokojnin ter osebnih in rodbinskih dodatkov k tem pokojninam se uporabi za povečanje osnovne glavnice uradniškega pokojninskega fonda. Osnovno glavnico tvorijo tudi vsi dohodki uradniškega pokojninskega fonda do 1. aprila 1938. Osebna glavnica se ne sme v nobenem primeru trošiti. Če bi bili dohodki fonda nezadostni, se razlika izplača na breme proračuna državnih izdatkov. Podrobnejše določbe bo predpisal finančni minister.

Do 1. aprila 1938 se končno odloži uveljavljanje novega zakona o državnem računovodstvu z dne 15. julija 1934.

Minister za socialno politiko Dragiša Cvetković je 26. novembra t. l. dal pomembno izjavo o razširjenju pokojninskega zavarovanja zasebnih nameščenecv po zakonu o pokojninskem zavarovanju uslužbencev na vso državo. Zavarovanje stoji v veljavo s 1. januarjem 1938. Navedeni zakon je imel doslej obvezno moč samo na področju Slovenije in Dalmacije. Kolikor je mogoče že sedaj presoditi, pride za razširjenje pokojninskega zavarovanja v pošte do 50.000 zasebnih nameščenecv, dočim jih je Pokojninski zavod v

Ljubljani imel ob koncu leta 1936. le okoli 11.000.

Ministrski svet je nadalje pripravil na predlog ministra za socialno politiko novo uredbo o skrbstvu za brezposelne, sprejeto dne 25. novembra t. l. Z njo so razni predpisi, ki so izšli v tej materiji v zadnjih letih, združeni v celoto, ki ureja ves posel pri posredovanju dela, zavarovanju brezposelnih delavcev in podeljevanju podpor delavcem, ki so izgubili pravico do redne podpore, ali pa je sploh niso imeli in žive v hudi stiski.

Politično življenje je na zunaj v za-
tišju. Polemike okoli zagrebskega spo-
razuma obeh delov Združene opozicije
so se nekoliko polegale.

K že naznačenim stališčem posamez-
nih političnih strank in skupin do za-
grebskega sporazuma naj po zagreb-
ških »Novostih« dodam še stališče, ki
ga je v tem času zavzelo tudi vodstvo
Ljotičevega Zbora, ki je po tem po-
ročilu sklenilo izločiti iz svoje stranke
»vse, kar spominja na hitlerizem ali fa-
šizem« (torej tudi nacistični pokret
naših vojvodinskih Nemcev, ki se je
kot »Erneuerungsbewegung« priključil
»Zboru«?). Napram Združeni opoziciji
bodo Ljotičevci zavzeli nevtrarno stali-
šče, zavzemali pa se bodo za koncent-
racijo vseh nacionalistov. Enako stali-
šče so baje zavzeli tudi »borbašci«.
»Novosti« poročajo, da je njihov pred-
sednik dr. Hodžera na nekem sestanku
izjavil, da na borbaških shodih ne bo-
do več napadali Združene opozicije, da
pa bodo nadaljevali akcijo za unitari-
stično koncentracijo. Stališče posamez-
nih političnih skupin do zagrebskega
sporazuma bi bilo potemtakem sedaj
jasno. Videz je, da se izvaja čedalje
globlja cepitev političnih duhov v uni-
taristično in federalistično usmeritev.
V naporih za razčiščenje našega notra-
njepolitičnega življenja je to pojav, ki
zasluži pozornost in ki ga je treba sa-
mo pozdraviti.

Združena opozicija nadaljuje s pri-
rejanjem shodov, na katerih razni vo-
ditelji združenih strank razlagajo ljud-
stvu načela zagrebskega sporazuma. Po
daljšem odmoru so se dne 23. novem-
bra, 2. in 6. decembra t. l. sestali v

stanovanju Ljube Davidovića voditelji
beograjskega dela Združene opozicije,
poslednjič tudi z zagrebskimi odposlan-
ci. Razpravljali so o nadaljnji akciji
za populariziranje zagrebskega spora-
zuma med narodom ter o ustanovitvi
skupnega akcijskega odbora Združene
opozicije. Večji shodi Združene opo-
zicije so bili zlasti v kragujevskem srezu
in v Bački. Na njih je poročal demo-
kratski prvak Milan Grol. Zemljorad-
niki so priredili več sestankov v Sre-
mu. Tudi v nedeljo 28. novembra t. l.
je bilo po Srbiji več shodov in konfe-
renc Združene opozicije. V Novem Sa-
du je bil shod Kmetско-demokratske
koalicije, na katerem je govoril kot
Mačkov odposlanec narodni poslanec
dr. Žiga Scholl. Nad 8000 ljudi pa se je
po poročilih listov udeležilo shoda biv-
še HSS v Starem gradu na otoku Hva-
ru, kjer je kot glavni govornik nasto-
pil inž. Avgust Košutić.

Zadnje nedeljo v novembru je bila v
Nišu velika spominska svečanost za
mitropolitom Milentijem in ostalimi
žrtvami med pravoslavno duhovščino
za osvobojenje in zedinjenje. Razen
mitropolita Dositeja, episkopov dr. Ni-
kočaja, Serafima, Benjamina, Jovana
in Vincencija ter več sto pravoslavnih
duhovnikov se je te spominske sveča-
nosti udeležilo tudi prebivalstvo Niša
in okolice.

V srbskem javnem življenju je zbu-
dila nadalje pozornost ustanovitev Zve-
ze srbskih kulturnih društev. Na po-
budo Srbskega kulturnega kluba v Beo-
gradu je bil na prvem sestanku izvo-
ljen že pripravljalni odbor, ustanovni
občni zbor pa bo najbrž na praznik sv.
Save. Tudi »Hrvatski dnevnik« je za-
beležil snovanje te nove zveze, in si-
cer z apelom na hrvatsko inteligenco,
naj tudi ona boljše pojmuje svoje po-
slanstvo med hrvatskim narodom. Za
presojo duha, ki bo vodil srbsko pro-
svetno centralo, se zde zanimiva izva-
janja podpredsednika Srbskega kultur-
nega kluba v Beogradu dr. Nikole Sto-
janovića o razmerju med srbstvom in
jugoslovanstvom na dan svečane po-
svetitve novih klubskih prostorov dne
14. novembra t. l. Dr. Stojanović je iz-
vajal med drugim:

»O jugoslovenstvu obstoje razne teo-

rije. Resnici je morda najbližja ona, ki smatra jugoslovanstvo za sintezo srbstva, hrvatstva in slovenstva. Za trajno zedinjenje Srbov, Hrvatov in Slovencev ter za ustvaritev enotne jugoslovanske zavesti je potreben močen skupen okvir, ki more biti samo skupna jugoslovanska država. Izgraditev Jugoslavije smatramo mi zato za glavni smisel jugoslovanstva. Srbi tvorijo polovico prebivalstva Jugoslavije in prebivajo v najvažnejših jugoslovanskih pokrajinah od Timoka in Vardarja do Jadranskega morja. Oni imajo državotvorno tendenco in vojaške ambicije ter so tudi v praktičnem delu najbolj vztrajni. Za dolžnost vsakega Jugoslavana smatramo, da pomaga, da se dobre srbske lastnosti razvijejo do skrajne meje možnosti, kajti zavedno in močno srbstvo predstavlja najzanesljivejšo obrambo Jugoslavije. Prepričani pa smo pri tem, da tudi Hrvati in Slovenci ne bodo zaostajali... Jugoslovanstvo ima mnogoštevilne nasprotnike. Za borbo proti njim je potrebna združitev vseh nacionalnih sil. Glavno je, da bo uspeh ugoden za jugoslovansko državo.

Kot odmev o istem problemu navam še besede novega poštnega ministra Vojka Čvrkića na shodu JRZ v Ivanjici: »Mi hočemo rešiti hrvatsko vprašanje, ker se zavedamo njegove važnosti. Toda kot odgovorni politiki moramo pri reševanju paziti, da ž njim ne izzovemo še »srbskega vprašanja«. Hrvatski problem moramo urediti tako, da bodo zadovoljni i Hrvati i Srbi.«

Skupina beograjskih intelektualcev je v novembru tega leta ustanovila »Masarykovo udruženje«, katerega naloga naj bi bila, da razširja in goji Masarykovo ideologijo. Predsednik društva je zdravnik dr. Vučetić.

Zabeležiti moram končno še pojav politične selitve, o katerem sta v začetku decembra v senzacionalni obliki poročali obe glavni glasili JRZ, »Vreme« in »Samouprava«. Na dan 1. decembra t. l. se je pojavila pri predsedniku vlade deputacija disidentov bivše SDS, ki so spomladi ustanovili v Beogradu novo vodstvo te stranke, oficijelno vodstvo z Adamom Pribičevićem, Večeslavom Vilderjem, Savo Kosanovi-

ćem, dr. Budisavljevićem in dr. Krizmanom pa proglasili za odpadnike. Deputacija je sporočila dr. Stojadinoviću, da stopajo oni in ž njimi vsa stranka v JRZ. Svoj korak utemeljujejo v posebni spomenici in zatrjujejo, da je program JRZ »istoveten s programom SDS« in da »proži najmočnejša jamstva za ohranjanje narodnega edinstva«. Oni smatrajo nadalje za potrebno, da se pod vodstvom JRZ osnuje »močna jugoslovanska unitaristična fronta«. Zagrebško oficijelno vodstvo pa stoji na stališču, da so člani novega beograjskega »glavnega odbora SDS« le samozvanci, katerih sklepi za stranko nimajo nobenega pomena. »Vreme« in »Samouprava« smatrata vstop disidentov bivše SDS v JRZ za »najvažnejši politični dogodek v poslednjih letih«.

* * *

V okviru te notranjepolitične kronike želim za zaključek opozoriti še na dva dogodka, ki sta pri nas v zadnjem času zbudila pozornost. Prvi dogodek je odhod papeškega nuncija Pelegrinetija, ki je že od leta 1922 zastopal Vatikan v Beogradu in katerega glavna zasluga je, da je prišlo med drugim do sklenitve konkordata s sv. stolico. Pelegrinetti bo še ta mesec imenovan za kardinala.

Drugi dogodek pa je bil v tem času obisk voditelja Hitlerjeve mladine Baldura v. Schiracha v Beogradu. Minister za telesno vzgojo Miletić mu je priredil banket, na katerem je pozdravil gosta »kot zastopnika mladine, ki je na zadnji olimpiadi dosegla prvo mesto«. Baldur v. Schirach je v zahvali povabil merodajne osebnosti za vzgojo jugoslovanske mladine, naj prihodnje leto obiščejo nemško mladino.

Morda zasluži v tej zvezi vsaj kratko omembo še knjiga zemunskega zdravnika dr. Jovana Baraća »Jugoslavija kao velika sila«, v kateri razpravlja avtor o demografskih problemih naše države in predlaga med drugim, naj bi država zahtevala od vseh samoupravnih uradnikov ter od vseh onih, katerih eksistenca zavisi od države, banovin ali občin, da se morajo oženiti; nadalje, da naj se tudi pri nas sprejme zakon o sterilizaciji, dočim je sicer proti nemški rasni politiki in zagovarja čim

večje mešanje ras. Zanimiv je končno avtorjev predlog, naj bi Nemčija in Jugoslavija izmenjali svoje sorojake. Kakih sto tisoč Nemcev iz Jugoslavije naj bi se preselilo v Nemčijo, na njihovo mesto pa naj bi prišli Lužiški Srbi, ki v svoji sedanji domovini tako hitro izumirajo, da jih v par generacijah ne bo več.

Nakazal sem tu te pojave zato, ker se mi zde, četudi so sami zase nepomembni, v zvezi s problemi, ki se jih dotikajo, vendarle povezani tudi z našim notranjepolitičnim življenjem. Zato je prav, mislim, če jih vsaj bežno registriramo. Verko

Ob dr. Prijateljevi „Borbi“

Zdaj je že več kot 15 let od takrat, ko smo z dr. Prijateljem skoraj vsak večer moževali v gostilni pri Turku za Gradom. Bilo je to v prvih letih po osvobođenju, ko se je zdelo, da je toliko naših notranjih in zunanjih problemov že rešenih, da se lahko predajamo lagodnemu življenju po gostilnah in uživamo po končanih bojih prijetne večere svobode. Toda počasi se je pokazalo, da je bilo osvobođenje samo trenutek, velik svetel trenutek, življenje pa teče naprej in z njim se vrste njegovi problemi, večne uganke, zdaj v tej, zdaj v oni obliki, in zemskim potnikom ni dano, da bi si odpočili in naužili miru, ne, vse to pride šele po smrti. Prej pa... Kdaj ste se utegnili odpočiti vi, bojevniki iz svetovne vojne, vi, državni in narodni voditelji, vi, delavci in kmetje, ki skrbite sebi in drugim za kruh, vi, uradniki in upravniki, ki garate po zaduhlih sobah, da vzdržujete red in mir, vi, učitelji in vzgojitelji, ki vzgajate nove rodove, ti, Domovina, ki si komaj izšla iz robskih spon na solnce svobode?...

Prijetni so bili tisti večeri, polni domače besede in dobrovoljnega smeha. Včasih se je pogovor nekoliko ustavil, takrat je izpregovoril ta ali oni o kaki važni zadevi. Toda vino je bilo dobro in naša volja še boljša, kaj bi z važnimi zadevami. Saj je rešen naš najtežji problem — osvobođenje. Včasih so prišli na vrsto spomini. Takrat se je dr. Prijatelj rad razgovoril: najrajši o matuški Rusiji. Ves oživel je, kadar so stopili predenj tisti mladi spomini,

ruski ljudje, vesele dogodivščine. Ob enajstih je Peter Žmitek preizkusil svoj tenor in zapel svojo: »Poslušajte, vi purgarji... Vsi smo pomagali. In čeprav se je konec glasil: Bog vam daj svojo pomoč, še nismo šli domov, ampak smo, če le mogoče, podaljšali policijsko uro. To so bili nekaki odmevi starih študentovskih časov. Da, tako je bilo včasih na Dunaju. To je bila še tista dobra volja, združena s pesmijo in smehom, ki je spremljala slovenskega študenta ob čaši žlahtnega vina od starih časov do osvobođenja. Dr. Prijatelj se je počutil v taki družbi kot nekaj večni študent, kar je tudi po duši in delu bil. Pozneje se je družba razšla, ta in oni je zašel med penate, jaz sem preživljal večere v tivolski »Istri«. Nato je nastala družba molojcev, ki je stolovala pri Leni, mi pa smo ustanovili klub mušketirjev.

Nekoč sva se srečala z dr. Prijateljem v gledališču — v Ljubljani se ti lahko zgodi, da leta in leta ne srečaš najožjih znancev — sedela sva vstric in se med pavzo spustila v pogovor zaradi neke tedaj aktualne literarne zadeve.

»Kaj mislite«, je rekel, »da ni imel dr. Bleiweis tudi svojih dobrih strani!«

»O, gotovo jih je imel«, sem mu pri-trdil, ker je tistikrat nastala pri nas nekaka moda — (take mode so pri nas precej pogostne) — da je vsak smatral za svojo veliko zaslugo, če se je znašal nad Bleiweisom in njegovimi napakami, čeprav morebiti sam še ni dokazal, koliko višje so njegove zmožnosti. Ko sem sestavljal vodnike in preroke, ki so vodili naš narod od začetka do osvobođenja, sem začutil, v čem je bil Bleiweisov pomen. V svojem Uvodu v Stritarjevo antologijo dr. Prijatelj starem dr. Bleiweisu ni prizanašal in je na podlagi Levstikove in Stritarjeve korespondence razkril vso bridko resnico tistih usodnih let (1866—70). Zato sem se skoraj začudil njegovi nenadni opazki: Pri tem je gotovo mislil na onega dr. Bleiweisa, kakor ga nam je prikazal v svoji »Borbi«.

*

Ko človek vzame v roko to lepo, tako pietetno izdano knjigo, se mu po naslovu najprej zdi škoda, da ni pisatelj podal celotne zgodovine te borbe, da

bi vse od Trubarjevih časov do Vodnika in preko Vodnika do Prešerna in l. 1848 in potem od »Novic« do »Glasnika« in od »Glasnika« do »Zvona« in preko novih desetletij do moderne in novega stoletja, do osvobojenja in po njem dobili pregled, kako se je vršila ta borba med dvema svetovoma, ki sta si stopila nasproti takoj po izidu prve slovenske knjige in sta se med seboj merila in razgovarjala, privabljala in odbijala skozi vsa stoletja in pri tem reševala vsaj svoj in obema skupen problem. Toda napisati tako delo bi se reklo: napisati zgodovino slovenske kulture ali razvoj slovenskega književnega jezika. Zato bi moralo biti tako delo veliko in obširno. Ko pa prečitamo dr. Prijateljevo knjigo, vidimo, da je eno desetletje popolnoma dovolj, da se v njem pokaže ves problem, tako da ne more nihče več dvomiti, kako je s tem vprašanjem. To je posebno važno zato, ker se še dandanes, kakor prejšnje čase, še vedno pojavljajo ljudje z raznimi izenačevalnimi teorijami in nepotrebnimi eksperimenti in mislijo, da so iznašli bog ve kaj novega in odrešilnega. Za take ljudi — kolikor si dajo dopovedati — bi bilo najbolje, da jim predložimo dr. Prijateljevo knjigo s prijazno prošnjo, naj jo blagovolijo prečitati. Zategadelj je morda boljše, da ni preobširna. Če bi to zdravilo kaj pomagalo, je bilo pač škoda, da te knjige nismo že prej imeli v ponatisku. Toda nekateri uedinevatelji so neutrudljivi in nepremagljivi — nim seveda tudi ta knjiga ne bo pomagala.

*

In vendar so ravno ti uedinevatelji, ki si mislijo in se včasih res zdi, da imajo najboljše namene, največ krivi vse naše sedanje mizerije, do skrajnosti segajočih ugovorov in protestov, do smešnosti zanikajočih zgodovinskih dejstev in kljubovalno izzivajočih sporov in razlik, nasprotujočih vsem pametnim razlogom in vidnim zahtevam resničnega življenja. In to vse zato, ker se je popolnoma po nepotrebnem hotelo izpreminjati stvari, ki so deloma neizpremenljive, deloma pa take narave, da se njih izpreminjanje zdi drugim žaljivo in ponižujoče. Najbolj zanimivo pri tem pa je to, da so vse te izpremembe

glede narodnega edinstva prav tako nepotrebne kakor nemogoče in je tako nasilno uedinjevanje rodilo več zla, kakor bi bilo prineslo dobrote, tudi če bi se dalo res izvesti in uresničiti. Kajti kakšno korist bi imel kdo od tega, če pišemo vsi v ekavščini, če enako dobro razumemo ijekavščino, in kaj je komu do tega, če pišemo in čitamo eni v latinici, drugi pa v cirilici, če znamo čitati eno in drugo. In kaj je komu na poti slovenščina, če se za njeno literaturo itak ne zanima, kajti če se zanima, bo rad premagal razlike, ki ga ločijo od nje.

Takoj v začetku našega uedinjenja smo, kar se kulture tiče, povedali, da uedinjenje še ni uniformiranje in da je Jugoslavija v svoji pestrosti najlepša taka, kakršna je. (Tu in tam bi človek celo zadržal razvoj civilizacije, ki prehitro izpreminja staro v novo, če bi bilo to mogoče.) Naravnemu razvoju bo seveda težko postaviti nasproti take sile, da bi zabranile vsako izpremembo, n. pr. v nošah, folklori, nar. šegah, v zgradbah po mestih in selih, a naloga nar. vzgoje in uprave je, da ohrani, kar je našega, lepega, dobrega. Morda je v starem tudi kaj slabega, a to bo izpremenil čas, ko bo potrebno. Vse, kar je, je last naroda in pestrost, ki jo je pustila zgodovina na naših tleh, je zanimivejša od vseh kulturnih in civilizacijskih uniform. Isto velja glede jezika. Tudi tu so razlike prav tako zanimive kakor v noši, šegah, običajih itd. in prešla bodo stoletja — tudi če bi imeli vse šole in vzgojo v nekem enotnem jeziku — preden se bodo meje med jeziki in narečji le malo prestavile, ali preden bo narod govoril drugače, kakor danes govori. (Dokaz: kajkavci.) Tudi v Sloveniji imamo tak problem: Prekmurci. Popolnoma odcepljeni od našega kult. središča so Prekmurci razvili svoj književni jezik. Ali naj ga pustimo, ali naj ga uničimo? Ta književni jezik je vzrastel iz ljudske govornice, je ljudem bližu in priljubljen. Navajeni so ga tako, da jim je naša književna slovenščina tuja. Lahko bi se našli ljudje, ki bi ugovarjali proti potujčevanju in smatrali za izdajalca in izkoreninjenca vsakega človeka, ki bi zavrgel prekmurščino. Toda šola — kakor kaže — bo izpo-

drinila prekmurščino in — vsaj na zunaj — bo zmagala književna slovenščina.

Narod pa bo še dolgo govoril po svoje. Naj govori! Zakaj pa ne? Komu je to na škodo.

Nekako na podoben način, kakor mi na prekmurski problem, gledajo Srbi in Hrvati na slovenski problem. Tam od daleč se tudi tako zdi. Pojavljali so se po raznih krajih države tudi takšni listi, ki so prinašali članke o tem, da je v imenu nar. edinstva treba slovenščino likvidirati. (Hvala Bogu, da je noben teh člankov ni in je ne bo likvidiral.) Še več pa je ljudi, ki tako mislijo, a ne samo navadni ljudje ali kaki prenapeti politikarji, ampak tudi takšne glave, o katerih ne moremo dvomiti, da veliko mislijo. Tako je pred leti tudi dr. Vladimir Dvorniković, eden naših najboljših filozofov izdal knjigo, v kateri je dokazoval nujno potrebo, da mora pri nas nastati: en narod, en jezik, ena pisava! Oglasil sem se proti temu v »Naši dobi«, drugih ugovorov nisem opazil. (Sicer pa menim, da je treba vse take obrambne ugovore iznesti tam, kjer jih čitajo in slišijo oni, ki napačno mislijo, in da je vse naše domače jadikovanje le malo koristno, ker ne seže s pravimi argumenti tja, kjer je potrebno. V tem oziru je dr. Priateljeva knjiga ne le »Borba« ampak tudi »Obramba«, ki jo je treba postaviti nasprotniku pred nos!)

Ako torej tudi taka jasna glava, kakor je dr. Dvorniković, smatra za potrebno, da izpremenimo pisavo, izgovarjavo in jezik (latinica, ekavščina, srbohrvaščina), potem ni čudno, če še mnogi drugi tako mislijo. In vendar je vse to — smo rekli — bilo za naše kulturno in nar. edinstvo ne le nepotrebno, ampak celo škodljivo.

Vse zmote izhajajo iz neznanja. Zato je znanje edino varstvo proti pogreškam. So pa še drugi vzroki, ki vodijo ljudi pri najboljših namerah do napačnih zaključkov. Človek, ki globoko pozna bistvo narodnosti in jezika, ne bo prihajal s prenapetimi predlogi in zahteval nenaravnih izprememb, ki nimajo zanj niti pravega smisla in pomena.

S takimi zahtevami prihajajo navadno površneži, dasi pri nas — kot smo videli — tudi prosvetljene glave niso premislile, da zahtevajo od narave nemožnih reči (tem bolj čudno pa je, da so se na drugi strani nad tem vznemirjale tudi prosvetljene glave, ki bi bile lahko spoznale neškodljivost takih teorij, ker je bil njih neuspeh zagotovljen že v naravi stvari, o čemer so bili po svojih naukih prepričani). Žal, da so največkrat nepoklicani ljudje prihajali s predlogi, ki so napravili toliko hude krvi. Kajti marsikaj, kar se zdi na papirju tako lahko in naravno, je v naravi nemogoče.

Naj navedem nekaj zgledov: Kmalu po prevratu je prišel k nam ruski profesor Milevski, ki mi ga je predstavil neki celjski gospod, češ, da želi izdati revijo za propagando slovanske misli. Ta profesor Milevski je napravil vtis zelo resnega človeka, ki se je s pravim ruskim fanatizmom oprijel svoje ideje. Dokazoval sem mu, da je taka revija pri nas nepotrebna, ker smo mi že celo stoletje preživeli v nekakem slovanskem navdušenju in vsak Slovec itak slovanski čuti. Ako bi imel gospod profesor o tem še kaj povedati, so mu itak na razpolago naši dnevniki, ki se mnogo bolj čitajo nego revije in so torej za propagando raznih idej mnogo primernejši nego nov časopis, ki bi ne segel med mase. Taka revija — sem dejal — bo čim prej propadla, ker ne bo imela naročnikov. Gospod profesor je ugovarjal in tudi njegov spremljevalec je skušal dokazati upravičenost take revije. Človeku ki je tako živo verjel v svojo idejo, nisem hotel jemati vere. Videl sem da je ta gospod šele pri nas spoznal to, kar smo mi že davno vedeli, in da je svet sodil po sebi. Rekel sem mu, da bi bila taka revija morda potrebna pred vojno v Rusiji — če bi jo bil kdo čital — in bi taka propaganda svoj čas imela še kak smisel, zdaj pa nima pomena, ker imamo rešiti toliko važnejših vprašanj. Prof. Milevski se je poslovil — bil je to eden tistih milih ruskih ljudi, ki jih ne moreš pozabiti. Kmalu na to je izšla njegova »Zarja« v slovenskem, srbohrvatskem in ruskem jeziku. Zgodilo se je, kar je bilo pričakovati: list ni našel v javnosti

nikakega odziva, iluzije ruskega idealista so se razblinjele v nič. Nekaj let nato sem čital, da je izvršil samomor v Nizzi.

Pred dobrimi desetimi leti mi je predstavil Božidar Borko v kavarni »Union« nekega gospoda iz Beograda, ki je prišel v Ljubljano, da dobi sotrudnikov za svojo novo revijo »Jugosloven«. Ta me je naprosil, naj mu napišem članek o jugoslovanstvu s slovenskega stališča. Že iz razgovora s tem gospodom se mi je zdelo, da ima o tem vprašanju precej meglene pojme. Ugodil sem njegovi želji in napisal svoje nazore o tem vprašanju, kakor sem jih že prej navedel: da smo najlepši in najzanimivejši v svoji prestonosti, ki prav nič ne moti naše enotnosti, kar se države tiče, in če je treba kaj izpreminjati in uedinjevati, smo to pred vsem mi, inteligenca, katere dolžnost je, da spozna svojo novo domovino, če ji hoče vladati. Ne narod naj izpreminja svojo pisavo, jezik in izgovarjavo, ampak ti se izpremeni in ne zahtevaj, da se zaradi tebe in tvoje lenobe odpravi cirilica, ampak ti se je nauči, da boš znal čitati in pisati pisavo, ki v njej piše 200 milijonov Slovanov, ne zahtevaj od naroda, naj opusti n. pr. ijekavščino, ampak ti čitaj knjige v vseh naših izgovarjavah, ker je to mnogo lažje, nego da drugi pišejo drugače kakor govore; ne zahtevaj, da v imenu nekega imaginarnega edinstva izgine slovenščina, ker je to ne le nemogoče, kajti vzrasla je s svojo zemljo in narodom in jeziki se ne dajo kar tako ustvarjati in ne odpravljati — ampak, če ti je do edinstva, premagaj malenkostne razlike in čitaj slovenske knjige: ne narod naj se tebi na čast in uslugo izpreminja, ampak ti se izpremeni, če smatraš to za potrebno, sicer ostani separatist in ne očitaj narodu separatizma, če je zvest svojim narodnim in kulturnim tradicijam, kajti le na teh tradicijah se da graditi naša bodoča skupna kultura. (Kar se tiče drž. edinstva in politične uprave, je stvar drugačna: tam je treba morebiti tu in tam mejnike prestaviti in razdelitev izvršiti predvsem s praktičnega stališča, z ozirom na geografske in druge razmere.) Tako se je glasil moj članek. Uredništvo pa je dodalo opazko: da bi bilo šele treba

otvoriti debato, ali so ti nazori pravi.

Kako dolgo je izhajal »Jugosloven«, mi ni znano. Tudi ne vem, kakšne uspehe je dosegel. Članek sem pozneje izpolnil in ga priobčil v »Glasniku prof. društva«, ko je bil profesorski kongres v Mariboru, da bi na tej važni točki opozoril vzgojitelje iz južnih krajev, da ne bi med mladino širili takih napačnih nazorov, ampak jim ravno naše jezikovno vprašanje prikazovali v pravi luči.

*

Dr. Prijatelj je za svojo študijo vzel obdobje 1848—1858. Na zunaj mirna, na znotraj težko kipeča doba. Narodi so se bili v revoluciji utrudili in razbili. Spoznali so, da uspehi svobode niso tako lahko dosegljivi, kakor se je na prvi mah zdelo. Zato se je začelo marljivo notranje delo. Pred l. 1848 smo stopili Slovenci brez pravega političnega in narodnega programa. Zato je nastala vsled nenadne svobode nemala zbeganost. Tudi v jezikovnem vprašanju. Dočim smo se prej že nekako privadili na noviško gorenjsščino, so politični cilji »Ilircev«, ki so bili za to, da se Slovenija priključi Hrvatski, zopet oživili ilirščino, češ, da bi si z njo ustvarili skupen uradni in upravni jezik. Kljub sladkosti Prešernovih poezij pa je na našem vzhodu še vedno vablivo odmevala tudi melodija ilirskih davorij in ni nič čudnega, da so posebno v krajih, kjer je prevladovala ilirska misel (na Koroškem in Štajerskem), mislili, da je skupen književni jezik še vedno mogoč, čeprav je pod Bachovim pitiskom izginjalo ilirsko ime in njegova slava. Tako so se v tem desetletju posebno v naši prozi pojavile vse jezikovne smeri od skrajnega metelkovskega rovtarstva, ki ga je propagiral prijatelj čudaškega Jakoba Zupana, do luninega jezika, ki je izzvenel v »Zori« in »Zvezdicah« kot zadnji odmev velikih sanj. Z vsem potrebnim gradivom je naš nepozabni esejist razgrnil pred nami ves problem in tako plastično prikazal vse zmede in zmote časa, ki so nedvomno izhajale prav tako iz najboljših namenov kakor dandanašnje, da nam je podal neovrgljiv dokaz, kako včasih ljudje po nepotrebnem blodijo daleč od resnice, ki je — tako blizu.

Kako blizu je ta resnica, je l. 1858.

pokazal Fr. Levstik, ko je s trdo pestjo in še tršo besedo posegel v ta spor. On je sicer še dopustil, da sta slovenščina in srbohrvaščina dva potoka, ki izhajata iz istega izvira in se bosta mogoče nekoč zopet zljala v enotno strugo. Ali niti tega več ne poudarjamo. Ako se bo to kdaj zgodilo samo po sebi in bo to vsem prav, naj se zgodi. Mi pri tem ne bomo trpeli škode. Če ne, naj ostane na vekomaj tako, kot je, mi nimamo niti vzroka, niti sile, da bi kaj izpreminjali, in dejstvo, da se nič izpreminjati ne da, je gotovo najboljša uteha za one, ki se tako boje izprememb in nepotrebnih predlogov, ki se o tem vprašanju po nepotrebnem pojavljajo. Naša dela bo tehtal čas in kar bo v njih večnega, bo ostalo, pa naj je zapisano tako ali tako. Jezik je posoda duha in oblika misli. Mojstri jezika so tudi glasniki duha. Borba za slov. književni jezik je bila obenem borba za slovensko misel. To vidimo pri vseh naših borcih za slov. književni jezik, a noben teh borcev ni prihajal v nasprotje s prav pojmovanim jugoslovanstvom. Tudi jezik je imel svojo romantiko. Le pogledite njegovo bujnost in polet v prvi polovici XIX. veka. Da je kakor v mislih tudi v jeziku prihajalo do poletov in zaletov, ki niso bili več v skladu s praktično vsakdanjostjo, ni nič čudnega, vse to je treba razumeti, kakor nam to podaja dr. Prijatelj. Revolucije ne vodijo do trajnih uspehov, je trdil Masaryk na podlagi dokazov iz l. 1848. In dasi bi želeli pri našem dr. Bleiweisu malo več revolucionarnosti, vidimo, da je imel tudi njegov konservativizem na sebi nekaj dobrega in ravno v jezikovnem vprašanju je — dasi neveščak, kar je vedno poudarjal — modro vodil slovensko politiko in deloma z nepopustljivostjo, deloma s širokogrudnostjo, s katero je priznaval, da imajo tudi drugi prav, združeval in zbliževal slovenstvo, da mu je ustvaril skupno središče, ga obvaroval pred razcepljenostjo in l. 1870 v Ljubljani koval nov jugoslovanski program. Čas sam je pokazal, kdo je imel prav. In tako — upajmo — bomo tudi v naših časih izšli iz sporov okrepčani za novo skupno delo, ko bomo prav spoznali, v čem je naše narodno edinstvo.

Ko prebiramo dr. Prijateljevo »Bor-

bo«, se čudimo, da je vprašanje, ki je bilo tako preprosto in enostavno, povzročalo toliko zmot in zablod; pisatelj sam trdi, da je bila temu vzrok politika. Tudi dandanes se zdi vprašanje narodnega edinstva nekaj tako grozno težkega, da ni zanj nikjer več ne odgovora ne rešitve. In vendar je stvar tako naravna in preprosta, da zanj ni treba prav nikake učenosti. Prav tako so se ob začetku krščanske Cerkve razbijale njene najboljše sile ob vprašanju sv. Trojice, — celo sam veliki učenjak sv. Avguštín je omagal nad to nerazumljivo skrivnostjo, — dokler niso spoznali, da bistvo in poslanstvo Cerkve ni v tem, da razume in dokazuje skrivnosti, ampak da dela in združuje v svojem okrilju vse, ki hočejo živeti v nji, in sam Avguštín je nato pisal svoje veliko delo o državi božji. Poklicani in nepoklicani, politiki in nepolitiki so se zadnja leta toliko prekljali o našem troedinstvu, da so privedli ne le to vprašanje do skrajnosti, ampak tudi narod in državo na rob propada. Čemu postavljati visoke teorije tam, kjer življenje samo na vse praktično odgovarja. Čemu trditi, da more le dober Srb, Hrvat, Slovenec biti dober Jugoslovčan, ali nasprotno, da more le dober Jugoslovčan biti dober Srb, Hrvat, ali Slovenec, ko pa dan na dan vidimo, da je lahko tudi narobe prav. Saj danes vidimo n. pr. dobre ali celo najboljše Hrvate, ki niso in niti nečejo biti dobri Jugoslovčani, in imamo dobre Jugoslovčane, ki n. pr. nečejo biti — ali se vsaj zdi — da niso dobri Slovenci. Kaj torej storiti? Nič. Pustimo vsakemu, da se prirodno razvija. Narava se ne da izpreminjati. A čemu smo se potem uedinili? porečete. Čemu vse žrtve, trpljenje, borbe, solze, prisega! Ali ne zato, da bi se uedinjevali in postali vsi eno. Da — in ne. Uedinili smo se zato, da smo osvobodili našo zemljo od nadoblasti tujcev. Na tej zemlji nam je sedaj omogočena svobodna rast. Uspešno more rasti vsako drevo le na svojih tleh — to se ne da izpreminjati, sadovi tega drevesa pa gredo lahko v svet. Naše narodno edinstvo je v svobodni rasti vseh, ki jih druži v skupno vez drž. edinstvo. Nikar se ne trudite s takim uedinjevanjem, sami vidite, kam nas je to privedlo.

Tudi brez njega imate dela dovolj, več kot dovolj. Ako je kaj izpremembe potrebnega, bo izpremenil čas brez vas.

V dr. Prijatljevi razpravi vidimo, kako so razpadle vse narejene jezikovne teorije — nekatere so v svojih skrajnostih vodile do smešnosti —, kakor to doživljamo tudi sedaj glede našega kulturnega problema — in zmagala je naravna govorica naroda, ki je dala pisateljem možnost, da so ustvarili velika narodna dela. In zdaj? Ne bo zmagala nikaka teorija, ampak naravna sila naroda ali narodov, ki bodo ustvarjali in gradili vsak svojo in obenem skupno stavbo naprej, ko bo prevladalo pravo spoznanje, nad predsodki in zablodami. Parva sapientia mundus regitur. Mala naravna modrost je včasih boljša od velike učenosti. Manjkrat zabloudi. Ona vodi in vlada svet prav. Drugi pogosto nimajo prav, ali pa le zase...

Tako se nam naš sedanji problem kaže v dr. Prijatljevi knjigi kakor v zrcalu. Tudi takrat je bila doba po burnih dogodkih l. 1848., kakor še zdaj čutimo odmeve let 1914—18. Slovenski jezikovni problem tedanje dobe se zrcali v političnih in kulturnih smereh našega časa. Rešitev je naravna in enostavna, kakor je bila takrat, če pustimo, da zmaga narava nad nasiljem, resnica nad zmotom, pravica nad krivico. Pomirile se bodo strasti, ki so se razbesnele do skrajnosti, in čutil bo vsak, da nam preko zmot sedanjosti preostaja še mnogo dela za srečnejšo bodočnost, ki je bolj odvisna od sporazuma src kakor od popisanih papirjev. Kajti naš narodni problem ni tako težak, kot se kaže sedaj, ampak ga delajo težkega le ljudje, ki mislijo, da ga morajo reševati po svoji volji.

Dr. Ivan Lah

Jugoslovanske univerze v zimskem semestru 1937/38

Seznami predavanj so pomembni dokumenti: ne kažejo samo neposrednega delovnega programa, marveč izražajo v glavnih predmetih predavanj tudi usmerjenost vzgojnega dela akademskih učiteljev. V obsegu tradicionalnih predmetov lahko izbirajo med raznimi temami in svobodno predavajo o vsakem problemu, o katerem menijo, da je treba govoriti akademski mladini.

Zato so zanimive in značilne v univerzitetnih programih take posebnosti, ker izvirajo iz posebnih nagibov, ki jih ustvarja čas in jih po svojem opazanju in spoznavanju uveljavlja akademski učitelj. Poleg tega je zanimivo pregledati, katero snov iz obveznih predmetov so si izbrali predavatelji, posebno, ali so se odločili za teme, ki se neposredno tičejo našega naroda in naše domovine, ali pa so segli daleč v stran, bodisi na tuje ali pa v davno preteklost.

Pri zgodovini opazimo, da segajo predavatelji pretežno v stari in srednji vek, dočim so se za novejšo zgodovino odločili samo mlajši docentje. Tako predava v Ljubljani dr. Zwitter o problemih slovenske zgodovine XVIII. stoletja, v Beogradu dr. Čubrilović o nastanku nacionalnih držav na Balkanu v XIX. in XX. stoletju ter dr. Stranjaković o stanju v Srbiji pred prvim ustankom. Izmed profesorjev predava o novejši zgodovini samo dr. Šišić v Zagrebu, namreč o Hrvatih od 1790—1848. Pač se pa predava novejša zgodovina na pravnih fakultetah kot naša diplomatska zgodovina v zvezi z občo. Tako predava v Ljubljani dr. Tomšič o obči in nacionalni diplomatski zgodovini XIX. stoletja, v Beogradu pa o obči diplomatski zgodovini od berlinskega kongresa do l. 1920. dr. Rajković, ki je naznanil poleg tega še predavanje o nacionalni diplomatski zgodovini od prvega ustanka. V Subotici predava o obči in nacionalni diplomatski zgodovini dr. Ivić, v Zagrebu pa samo dr. Nagy na ekonomsko-komercialni visoki šoli, in sicer o dobi od l. 1814. do 1878.

Prav tako se obravnava tudi iz tuje zgodovine pretežno starejša doba. Iz novejšje zgodovine smo opazili samo dr. Zwitterovo predavanje o francoski revoluciji, v Zagrebu predavanje docenta dr. Tadića o zgodovini Evrope v začetku XIX. stoletja, dr. Matasovića v Skoplju o obči zgodovini novega veka ter dr. Popovića v Beogradu o Napoleonovi dobi.

Domača zemlja je predmet geografskih in geoloških predavanj samo v Skoplju (dr. Jovanović: geografski pregled Jugoslavije, poleg njega tudi dr.

Radovanović o antropogeografiji Balkanskega polotoka in naše države) in v Beogradu (dr. Petković o geologiji Jugoslavije).

Sociologija je prodrila na vseh univerzah. V Ljubljani predavajo o njej dr. Spektorski na pravni, dr. Veber (o filozofskih osnovah sociologije) na filozofski in dr. Ahčin na teološki fakulteti (na zagrebški teološki fakulteti o sociologiji ter o agrarni politiki dr. Ivšić, na beograjski nihče), v Zagrebu dr. Tomašić, na ekonomsko-komercialni visoki šoli dr. Ščetinec, v Beogradu dr. Slobodan Jovanović, dr. Tasić in dr. Popović (poleg tega še dr. Krajinski o socialni psihologiji), v Skopju dr. Slankamenac. O socialni politiki predava samo dr. Ščetinec na ekonomsko-komercialni visoki šoli v Zagrebu.

Etnologija se predava v Zagrebu (dr. Gavazzi o etnografiji južnih Slovanov), v Beogradu dr. Đorđević in dr. Erdeljanić, v Skopju dr. Filipović. Antropologijo predava samo dr. B. Škerlj v Ljubljani.

Slovenska književnost se predava razen v Ljubljani (dr. Kidrič o dobi od 1819 do 1829 in dr. Ocvirk o slovenskem naturalizmu) tudi v Zagrebu (dr. Ilešić o slovenskem realizmu ter o Vodniku) in v Beogradu (prof. Djonić o zgodovini slovenskega slovstva).

Značilno je, da se posveča **tisku** le malo pozornosti; o njem predavata samo dr. Dolenc v Ljubljani (tiskovno pravo) in dr. Nagy na ekonomsko-komercialni visoki šoli v Zagrebu (o novinarstvu in tisku). Podobno se godi **zadružništvu**: o njem predava v zvezi s socialno politiko dr. Ščetinec na ekonomsko-komercialni visoki šoli v Zagrebu ter ing. Krištof na poljedelski fakulteti v Beogradu. **Delovno pravo** se predava samo v Ljubljani (dr. Bajič na pravni in dr. Gosar o socialni zakonodaji na tehnični fakulteti); očitno se meni, da zadoščata — sociologija in socialna politika.

O **aktualnih problemih** predavajo izven glavnih predmetov: dr. Bilimović o problematiki načrtnega gospodarstva, dr. Lapajne in (v seminarju) dr. Krek o načrtu za jugoslovanski državljanski zakonik, dr. Ogris o obrtni politiki, Lacroix o pogledih na današnjo Francijo;

dr. Ozvald je napovedal seminar o kulturni krizi naše dobe (vsi v Ljubljani). V Beogradu je omeniti predavanja dr. Vasiljevića o znanstveni organizaciji dela.

Poleg seznamov predavanj so objavljeni tudi statistični podatki o slušateljih v preteklem semestru. Ljubljanska univerza je imela 1668 slušateljev, zagrebška 4738 (od tega iz dravske banovine 322), beograjska 7241 (135), srbotška fakulteta 486 (1), skopljanska 163 (1), skupno 14.296 (459).

Zagrebška univerza izkazuje v svoji organizaciji tudi svoje Pučko sveučilište, ki dela z velikim uspehom, dočim vzame to delo beograjski univerzi velika Kolarčeva ustanova. Samo v Ljubljani ne more Ljudska univerza prav zaživeti.

Velika škoda je, da se ne vrši za zdavnaj predlagano zamenjavanje univerzitetnih predavateljev med posameznimi univerzami. To bi moglo ustvariti prave kulturne stike med kulturnimi centri naše države. Isto velja tudi za akademsko mladino, ki se — kakor se zdi — preveč oklepa svojih »domačih« univerz; seveda bi bilo treba to vprašanje urediti najprej z gmočne strani. Tudi ni organizirano izmenjevanje dijakov z inozemstvom, predvsem s slovanskimi in prijateljskimi narodi. Beograjska univerza ima v ta namen poseben medfakultetni odbor.

Že ta dejstva dokazujejo, da za mladino nismo storili vsega, kar bi mogli ali celo morali storiti.

B.

Sociologija kmeta in delavca

Pisec knjige »Sociologie intelligence«, ki smo jo prikazali v prejšnjem zvezku tega časopisa (str. 305 in nasl.), ing. Arnošt Bláha, je pravkar objavil pri praškem Orbisu drugo, popravljeno in izpopolnjeno izdajo svojega spisa »Sociologie sedláka a dělníka*, čigar prva izdaja je izšla l. 1925. Vsekako je vreden hvale piščev poskus, da obdela z empirično sociološko metodo vse poglavitne stanove današnje družbe. Že na

* Ing. Arnošt Bláha, Sociologie sedláka a dělníka, II. vydání. »Orbis«, Praha 1937 (80, str. 232).

1668
459
2127

začetku svoje plodne znanstvene poti je inž. Bláha opozoril nase s sociološko študijo »Mesto«. Sociološki oris kmeta in delavca je njegov drugi prispevek k sociologiji stanov odnosno njih socialnega okolja. Sociologija delavca in kmeta sta tem važnejši, ker živimo v dobi, ko se delavstvo preko svojih radikalnih političnih strank in drugih socialnih formacij proglašajo za »prihajajoči razred«, ki naj dokončno reši vsa socialna vprašanja in ustvari brezrazredno družbo. Z druge strani nas mora zanimati sociologija kmeta kot hranitelja družbe, zlasti še v zvezi z njegovim razmerjem do delavstva in do socialističnega radikalizma, ki bi hotel kmetu vzeti bistveni znak njegovega socialnega obstoja: zemljiško posest in iz nje izvirajoče posledice.

Inž. Bláhi je izhodišče družbena tipologija. Takoj v uvodu pravi: »Družbena skupina, bodisi širša ali ožja, predstavlja organizacijski okvir ter duševno in moralno okolje, ki poedinca zagrabijo takoj, ko se narodi in ga izoblikuje po znatni strani njegove osebnosti; ta pogoj tudi določa značaj njegove vnanje in notranje fiziognomije.« Način dela ustvarja najznačilnejše družbene tipe, t. j. profesionalne tipe. Češki sociolog se v socialni tipologiji naslanja na ideje znanega ruskega sociologa P. Sorokina in kaže, kako izvrševanje poklica vpliva na oblikovanje človeške osebnosti in njenih morfoloških, duševnih in нравnih potez. To tipološko izhodišče ne more biti absolutno merilo, ker se je treba izogibati prevelikega poenostavljenja problema. Človek je s svojo duševnostjo in etičnostjo posledek cele vrste vnanjih in notranjih pogojev in delo je samo eden izmed njih, čeprav izredno pomemben. Res je pa, da človek tem bolj zavisi od vnanjih okolnosti, ki vzbujajo njegovo notranjo aktivnost k posnemanju in reprodukciji, čim nižje stojimo v razvojnem pogledu.

Češki sociolog se potemtakem loteva proučevanja delavca s prepričanjem, da je delavčeva funkcija, t. j. delo poglavitna determinanta vse njegove osebnosti, torej tudi njegovega družabnega tipa. Tudi v tem primeru ne dopušča okvir članka, da bi seznanil čitatelja z vsemi izsledki Bláhovih socioloških

proučevanj. Pisec ugotavlja kot poglavitne socialne značilnosti delavca to, da sodeluje v proizvodnji ekonomskih dobrin, dalje v tem, da je v svojem delu odvisen in izključen iz posedovanja produkcijskih pripomočkov in naposled v tem, da je gospodarsko zelo nizko. Seveda se tudi delavstvo deli v več podtipov, kakor jih ustvarjajo razlike v načinu samega dela in z njim združenega gmočnega položaja.

Od te sociološke klasifikacije delavca prehaja češki sociolog k razčlembi materialnega položaja delavskega razreda. Pri tem dopušča, da kaže delavec neko biološko inferiornost in sicer z morfološke in fiziološke strani, vendar pa tega stanja delavstva (iz njega izhajajo nekateri reakcionarni filozofi daljnosežne posledice) ni zakrivila hereditarna manjvrednost, marveč je posledica neugodnih življenjskih okoliščin, zlasti slabega stanovanja in nizkega prehranjevalnega standarda. Prehajajoč k raziskavanju delavčeve mentalitete, kaže sociolog Bláha, kako je proces osamosvojitve in racionalizacije dela vplival na oblikovanje razredne zavesti v delavstvu in na osamosvojitve delavske duše. Važni činitelji, ki so zradikalizirali delavčovo razmerje do obstoječe družbe, so po Bláhi: sam tehnični značaj dela, ki osredotoča delavsko množico v tovarnah, tehnična, gospodarska in duševna oddaljenost delavca od podjetnika in slednjič socialna filozofija marksizma, ki ni postala delavskemu razredu samo filozofija, marveč tudi religija in etika. Da je delavstvo v toliki meri sprejelo marksistični svetovni nazor, je posledica tega, ker se v delavskih vrstah ni mogel razviti umstveni individualizem z intelektualnim kritizmom in potrebo avtonomnosti. Z druge strani pa delavstvo ni imelo in nima čustvenega individualizma, t. j. vezi pozitivnih osebnih vrednot. Take vrednote zahtevajo neki večji kvantum materialnih dobrin, interes na delu in družbi, prijetno rodbinsko življenje v prijetnem delovnem in lokalnem krogu, kar človeka tesneje zveže z njegovim okoljem in obdajajočo ga družbo. Ob pomanjkanju teh pogojev in vezi se je razvila današnja psihologija delavstva, ki je po svojem miselnem in čustvenem si-

stemu, po svojih interesih in idealih tuja, da, celo sovražna ostali družbi. K razvoju sedanje delavske mentalitete so kajpak pripomogli razni vnani vplivi, predvsem socialna krivičnost, ki je zagrenila delavčovo dušo in vzbudila v nji občutje, da je delavec junak in mučenec obstoječe družbe; prav to občutje je na znotraj strnilo delavske skupine in ustvarilo čut za disciplino in solidarnost.

Po obširni razčlembi, v kateri zavzema posebno važno mesto anketa o prehranjevalnih in stanovanjskih razmerah proletariata, prehaja pisec k pogojem ustvaritve novega delavskega tipa, ki naj bi premagal dosedanjo negativnost in premostil pota k drugim stanovom. Pisec vidi nastajanje tega novega tipa v demokratizaciji in etični povzdigi industrije in v novem položaju delavskega razreda. V vseh naprednejših deželah se popravlja materialni stil delavskega življenja, alkoholizem nazaduje, dvigata se položaj in pozitivna rodbinska funkcija delavske žene. Pričenja se oblikovati nov stil npravnstvenega življenja: interesi in užitki delavcev dobivajo bolj duhovno podobo. Razdalje med delavstvom in drugimi stanovi se zmanjšujejo in spričo jasnega spoznanja, da je treba v demokraciji upoštevati delavstvo kot živo središče vsega družbenega zanimanja, nastaja simpatičnejši stik med delavcem in ostalo družbo.

Največji del svoje knjige je sociolog Bláha posvetil sociologiji kmeta. Sociološka determinanta kmeta je njegovo razmerje do zemlje. Sodobno znanstveno proučevanje kmeta je daleč od prejšnje romantične koncepcije podeželskega življenja. Kmetu daje največjo tipološko značilnost njegov »zemeljski duh«. To pomeni, da se kmet ne bavi samo z obdelovanjem zemlje, z njenim »obvladovanjem«, marveč zemlja v nekem smislu »obdeluje« tudi njega, prehaja vanj z vso svojo težo, svojo močno enoličnostjo, z redno menjavo letnih časov in z drugimi nespremenljivimi, večnemu ritmu podrejenimi pojavi. Ta vpliv zemlje na človeka, ki jo obdeluje, določa mnoge njegove vitalne, duševne in npravnne izraze; iz njega izvirajoči »zemeljski duh« je izmed

vseh pojavov te vrste najtrdnější in najmočnejši. Strast do obdelovanja zemlje, združena s silo, posedovati to zemljo, je osrednji živec kmečkega življenja. Ta »posedovalni nagib« predstavlja pomembno psihološko silnico kmetstva in ga neizprosno loči od proletariata, kakor ga loči tudi razmerje do delovnega objekta in do produktov. Težnja, da bi kmeta spremenili v »poljedelskega proletarca«, vrta k prakoreninam kmetstva in nasprotuje njegovemu najmočnejšemu stanovskemu čustvovanju.

V nadaljnjih poglavjih svoje razprave nudi češki znanstvenik nekako sociološko morfologijo kmeta kot socialnega tipa; tu imamo podroben oris materialnih in higienskih razmer na vasi, študijo o kmetovem temperamentu, razčlemba vpliva, ki ga ima delo na kmetovo dušo, obširno poglavje pa obravnava osnovne poteze kmetovega duševnega in moralnega profila. Pisec uvršča med značilnosti vaškega življenja nekako zmehaniziranje umstvenega življenja, premoč irracionalnih elementov nad racionalnimi, nižjih življenjskih funkcij nad višjimi, prirodnega in nadsvetovnega nad človeškim in družbenim. Posebno pozornost posveča kmetovemu erotičnemu življenju in se bavi z vprašanji kmečke rodbine, sosedstva, podeželskih tradicij in vaške domačnosti. Ne zanemarija tudi tako zvane socialne patologije podeželja. Na podtipu kmeta-skopuha, kmeta-zapravljivca, kmata-zelenca (parvenija) in kmeta-bahača z njegovim nagibom do gospodstva kaže degenerativne oblike vaškega tipa. V sklepnem poglavju obravnava inž. Bláha nov položaj na kmetih: spremembe v gospodarskih metodah, vedno večji beg z grude, spremembe v npravnem materialnega stila vaškega življenja; dalje razglablja eudaimonično bilanco, povečanje gmotnih potreb in stanovske samozavesti, intelektualno bilanco z rastočo potrebo izobrazbe in ojačenjem zadržnega duha. Zanimivo je piščevo obravnavanje vprašanja: kaj napreduje na kmetih, civilizacija ali kultura? Po raznih znakih sklepa, da napreduje samo civilizacija, ki jo kmet zgolj posnema, ali kakor pravi L' Houet: uvažajo se na

kmete vnanji blesk, udobnost, denar, izvažajo pa stara zvestoba, poštenost, vera, moralka. Kajti civilizaciji si res lahko pridobimo s posnemanjem, medtem ko je kultura treba doživeti in z njo prekvasiti samega sebe; »prava kultura, prava urbanitnost se ne da naučiti kakor tuj jezik, matematika ali pravo« (str. 194), njo je treba sprejeti vase skozi čustva in srce. V nadaljnjem se bavi pisec z razmerjem podeželja in mesta ter skuša premostiti nasprotje med urbanizmom in ruralizmom s sintezo obojestransko koristnih odlik, ki jo označuje s pojmom rurbanizem. Dopušča možnost pomeščanjenja kmeta v smislu racionalizacije in solidarizacije, vendar prepušča vodstvo naroda mestu, ki naj vodi »v harmonijo duha in ma-

terije, prirode in kulture«. S sociološkimi problemi kmeta in vasi so se pri nas bavili že nekateri pisatelji (dr. J. Jeraj in dr.). Vprašanja delavske in kmečke socialne tipologije imajo pri nas poseben pomen že zaradi tega, ker bo moralo budno izobraženstvo posvečati tem večjo pozornost tema dvema osnovnima stanovima naše družbe, čim bolj ga bodo razmere sille h konkretnemu delu za reševanje splošnih narodnih vprašanj. Potrebno bi bilo, da bi kdo z enako empirično metodo proučil sociologijo naših specifičnih delavskih in kmečkih podtipov, kakor je v širokih tipoloških obrisih obdelal sociologijo kmeta in delavca inž. A. Bláha v knjigi, ki je vredna naše pozornosti.

B. Borko

P O R O Č I L A

„Kratkij kurs istorii SSSR“

Pod gornjim naslovom je letos poleti izšla v Rusiji knjiga A. V. Šestakova, profesorja višjega pedagoškega zavoda v Moskvi, določena za učbenik zgodovine Sovjetske zveze v III. in IV. razredu sovjetskih srednjih šol. Dasi je šlo samo za običajno šolsko učno knjigo, je delo prof. Šestakova vzbudilo veliko pozornost v sovjetski javnosti. Tudi nekateri inozemski listi so zabeležili pojav tega učbenika kot značilen preokret v naučni politiki sovjetov. Novi učbenik ima nadomestiti dosedanje učno knjigo prof. Pokrovskega, ki ni bila več v skladu s sodobnim razvojem v Rusiji ter osobito ni ustrezala namenom domoljubne vzgoje. Sestavljena je bila v duhu pretiranega historičnega materializma in je v vsej zgodovini ruskega naroda tendenčno podčrtavala socialni značaj gibalnih vzvodov, ne priznavajoč nikakršnih drugih komponent, osobito ne verskih ali narodnostnih. Prikazovala je davne dogodke celo v luči marksizma, ne vpoštevajoč, da je tako početje smešen anahronizem.

Pokrovskij je svoj učbenik spisal v dobi, ko je v ruski javnosti prevladovala bolna tendenca prenapetega internacionalstva. Zato je tudi Pokrovskij

v svoji zgodovini popolnoma zabrisal značilne čisto ruske komponente v minulosti ruskega naroda. Tako napačno gledanje je bilo še pred par leti običajno zlasti v višjih krogih vladajoče komunistične hierarhije. Saj so bili v njej merodajni v pretežni meri židje, Kavkazci in drugi tujci, ki so svoje nekdanje sovraštvo do carizma podzvestno prenesli na vse, kar je bilo ruskega. Spadalo je nekako k dobremu tonu zasmehovati vso rusko prošlost in v tem so tujcem zvesto pomagali celo nekateri Rusi. Pisatelji, osobito znani ljudski pesnik Demjan Bednyj, so jemali najznamenitejše dogodke in osebnosti ruske zgodovine za predmet svojih satirično-humorističnih skečev in igrokazov. Sramotno početje je iz vseh ruskih vladarjev napravilo podle samozvance in iz vseh narodnih junakov kriminalne razbojnike.

Ko pa so se vrhovi hierarhije očistili tujcev in je Rusom samim po uspešnih petletkah zrastle narodni ponos, se je kmalu pokazala močna reakcija proti potvarjanju ruske zgodovine. Lani so že začeli misliti na letošnjo dvajsetletnico in pri tem je ruski živelj jasno spoznal, da on nosi največja bremena, da je njegova moralna sila in legendarna požrtvovalnost zgradila državo.

da si je on izvojeval svobodo in jo potem z velikodušno liberalnostjo poklonil ostalim narodom Sovjetske zveze, ljudstvom, ki bi iz svoje lastne sile nikoli ne bila zmožna priboriti si prostor na solncu in stopiti v krog kulturnih narodov. Ruski živelj si je postal svest svoje sile, svojega pomena in svoje vloge v novi državi. Začel pa se je zavedati tudi, da ni od včeraj, marveč da korenini globoko v davni in v zemlji, ki so jo pokolenja prednikov s trdom in krvjo osvojila. Ni brez zanimivosti, da se je že predlanskim vnela močna polemika med Buharinom in Radekom glede ruske zgodovine. Rus Buharin je zastopal nazor, da je treba vse pred oktobrsko revolucijo zavreči in začeti pravo zgodovino šele s prihodom boljševikov na oblast. Vse prešlo da je bila nevredna tema, ruski narod je začel živeti šele oktobra meseca 1917. Žid Radek pa je po vsej priliki bolje poznal razpoloženje širokih slojev, ko je proglasil ta nazor za smoten. Žel je odobravanje vse ruske javnosti, ko je naglasil: »Mi nismo od včeraj, več kot tisoč let že živimo kot zgodovinski narod, vse, kar je bilo v preteklih vekovih velikega, pomembnega in dobrega, je naš temelj in na tem temelju gradimo dalje.«

Čar paradoksa je tudi v okoliščini, da je dobo zaničevanje ruske narodne zgodovine s svojo avtoritativno besedo prekinil ravno tujec, Kavkazec Stalin. Nastopil je ostro proti Demjanu Bednemu in se odločno zavzel za čast ruskih narodnih junakov, v osebah katerih je rusko ljudstvo od nekdaj videlo poosebljeno silo, pogum in požrtvovalno junaštvo ruskega človeka. »Nespametno je obmetavati s blatom ideale, iz katerih je narod stoletja črpal moralno silo za svoje strahovite borbe z notranjim in zunanjim sovražnikom,« je dejal Stalin in vlada je odločno prepovedala uprizorjanje igrokazov take vrste. Jekleni Kavkazec, o katerem pravijo, da se je v ruski sredi že popolnoma porušil, je šel še dalje. Ko je pozdravljaj v Moskvi Čeljuskince, so v njegovem govoru zvenele dotlej zasmehovane besede »rodina, očeštvo, ljubov k rodine — domovina, očetnjava, domoljubje«. Bile so to besede, ki

so segale Rusom do srca in ki so povsod naletele na iskren odmev. Ako se še na kratko spomnimo Puškinovih proslav, ki so bile proslave ruskega genija, oplodivšega ves svet, osobito pa narode Sovjetske zveze, si lahko predstavljamo globino in pomen velikega moralnega preokreta, ki v njem za učno knjigo Pokrovskega ni bilo več mesta.

Zvezna vladna komisija je bila lani razpisala natečaj za novo učno knjigo zgodovine SSSR. Preko 40 pisateljev je poslalo svoja dela, toda prva nagrada (100.000 rubljev) ni bila prisojena nikomur. Prof. Šestakov je za svoje delo prejel šele drugo nagrado (75.000 rubljev); njegova knjiga je dobila najvišje odobravanje komisije ter je bila letos uvedena kot učna knjiga v ruske srednje šole. Komisija je pri tej priliki objavila tudi obširnejšo obrazložitev, zakaj je nje izbor padel ravno na delo prof. Šestakova, ki po mnenju komisije še vedno ni prvovrstno, toda med vposlanimi najboljše. Večina avtorjev se je držala šole Pokrovskega, čegar »neznanstveno, neživljenjsko in nasilno vrednotenje zgodovinskih dogodkov in vodilnih osebnosti se mora odločno odkloniti. Takisto je bilo treba zavreči prazno sociološko modrovanje, še bolj pa obsodbe vredno nagnenje k potvarjanju dejstev ter k podcenjevanju ruske preteklosti. Osnovna napaka mnogih vposlanih del je bila tudi ta, da so avtorji označili komunistično stranko za temelj SSSR, kajti temelj tvorijo sovjeti. V njih je vsa zakonodajna in izvršilna moč države. O Leninovem pokretu je treba povedati, da je Rusijo rešil iz nje polkolonialnega položaja, nikakor pa ni to začetek zgodovine SSSR. Pri tem je treba kmetom odmeriti isti delež zaslug, kakor delavcem. Državljanstvo vojno je treba označiti kot domoljubni ruski narodni odpor proti tujemu imperializmu. Priznati je treba krščanstvu njega pomen za napredek in kulturni dvig, samostanom pa to, da so bili središča kolonizacije in ognjišča omike.«

Delo Šestakova potemtakem še najbolj ustreza vse pozornosti vrednim zahtevam Zvezne vladne komisije. Sovjetski tisk pa je še posebej pohvalil knjigo kot »Stalinov dar dijakom« in

s priznanjem ocenil učbenik šestakova. Avtor je zbudil zanimanje za usodo raznih narodov SSSR, lepo opisal vrline starih Slovanov, se s toplimi besedami spomnil zmag Aleksandra Nevskega proti nemškim križarskim vitezom, pravilno ocenil dramatične boje ruskega naroda proti Tatarom in dobro označil znamenito državniško delo Petra Velikega. To so zasluge, ki jih tisk pripisuje delu prof. šestakova.

Ako pa vzamemo v roke samo knjigo, vidimo, da je navdušenje ruskega tiska nekoliko pretirano in očituje le iskreno željo, da bi bil pisatelj bolj poveljal rusko prošlost. Nedvomno bi bil to tudi storil, da je imel slična navodila, preden se je lotil dela. Učbenik je lepo opremljen, besedilo oživilja nebroj slik in šest dobro izdelanih zemljevidov, ki kažejo teritorialno rast države od novgorodske in kijevske Rusije do predvojne dobe ter sedanji obseg SSSR. Pri taki opremi in lepi vezavi je knjiga zelo poceni (3 rublje — 37 dinarjev), kar se da pojasniti samo iz visoke naklade 5 milijonov izvodov.

Besedilo uvaja poseben uvod pod zaglavjem »Naša domovina«, ki je bil po vsem videzu dodan šele po dogotovitvi samega besedila. Apoteoza domovine v uvodu namreč ni popolnoma v skladu s duhom besedila, ki je ravno v tem pogledu dovolj zmerno ter prča, da je nastalo v dobi, ko se je zgoraj omenjeni miselni preobrat šele pojavljal na obzorju. Uvod pravi: »Naša domovina je največja in najbogatejša država na svetu. Iz zaostale države je naša domovina postala najnaprednejša in najmočnejša država. Vedno bolje, bogateje in veseleje živi delovno ljudstvo v SSSR. Vsako leto je pri nas več žita in drugega blaga, vsako leto več tovarn, šol, gledališč in kinov. Nenavadno hitro rastejo stara mesta in se grade nova. Zato tako ljubimo našo Sovjetsko zvezo in se ž njo ponašamo. Mi ljubimo našo domovino, zato moramo tudi poznati nje znamenito zgodovino.«

Značilno je, da avtor opravi starejšo zgodovino Rusije, še preden pride do polovice knjige. Največji del je posvečen revolucionarnim pojavom, predvsem pripravam za oktobrsko revolucijo ter kasnejšo SSSR. Ker o teh dogodkih

objektivna zgodovina še ni izrekla svoje končne sodbe in boljševidski poskus v svojem ogromnem obsegu še daleko ni zaključen, ima inozemski čitatelj o tem delu knjige dojem, da gre za agitacijo in propagando med učečo se mladino. Kar se tiče slednjega, je knjiga odlično propagandno sredstvo za mladi naraščaj. Za druge čitatelje je vsekakor zanimivejši manjši del prvih sto strani učbenika, na katere se nanaša nedeljeno priznanje državne komisije in sovjetskega tiska.

Tu se opaža precejšnja dobrohotnost in posamezna poglavja imajo čisto običajne nevtralne naslove. Sicer je močno zabrisana ona lepa romantika, ki veje iz zgodovine kijevskih Rjurikovcev in ki je je polna ruska narodna poezija, vendar izrazite sovražne pristranosti še ni opaziti. Toda takoj po osvoboditvi Moskve izpod tatarskega jarma (l. 1480.), se loti pisec energično boja z bojarji, vstaj zatiranih kmetov in tlačanih narodov Rusije. Epoho Petra Velikega spravi pod naslov »Rusija 18. veka — carstvo graščakov in trgovcev«, dobi od Katarine Velike dalje pa nadene pridevek »Carska Rusija — žandar Evrope.«

V tem zaničljivem tonu, ki gotovo ni vzgojen, se zrcali ono še nedavno modno zaničevanje ruske zgodovine, vidi pa se tudi, da se današnja ruska javnost še ni povzpela do treznega in objektivnega odnosa do prošlosti, ki je pri drugih narodih znamenje ustaljenosti in sigurnosti. Čisto s stališča sedanje sovjetske zunanje politike obravnava avtor posamezne sovražnike ruskega naroda. Borbo Novgoroda z Nemci je predstavil z neprikritim zadovoljstvom in njegov slog zadobiva epični zanos, ko opisuje strahoviti poraz Nemcev na ledu Čudskega jezera. Poljskega napada na Moskvo v predromanovskih zmešnjavah ne pripisuje Poljakom, marveč le poljskim panom in polkovnikom. Mongolske napade na Rusijo slika prof. šestakov trezno in objektivno, kajti v Sovjetski zvezi je Mongoloburjatska republika in narodna republika Mongolija je velika sovjetska utrdba proti Japoncem. Zato se avtor omeji samo na ugotovitve, da so bili mongolski kani kruti

vladarji, prizna pa jim dolžno veličino. Tudi do Tatarov, prednikov današnjih ruskih Tatarov, ne kaže nikake animoznosti, porablja pa vsako priliko, da ruski mladini poroča, kako so Aleksander Nevski, Jagiello Vladislav in moskovski knez Ivan III. pobijali Nemce.

V verskem oziru se razločno čuti omalovaževanje. Kijevski knezi so krščanstvo prevzeli samo zato, ker so njega grški oznanjevalci poudarjali dolžnost pokorščine naroda do vladarjev, tedaj iz golega političnega interesa, pravi šestakov in menda res ni daleč od resnice. Vendar pa ne pozabi med komponente ruskega odpora proti Nemcem ali poljskim panom prišteti tudi ogorčenje Rusov, Kozakov in Litovcev nad tem, da so tuji osvajači vsiljevali zasedenim pokrajinam tudi svojo vero. Do dobe Ivana III. ima pisec lahko stališče, saj opisuje boje ruskega naroda za osvoboditev, toda že pri Ivanu IV., ki je osvojil Kazanj in Astrahanj, nastanejo težave, ker sedaj gre za osvajanje neruskih pokrajin. Pisec pa zato s simpatijo beleži upore Baškirov, Tatarjev, Čuvašev in drugih narodnosti proti carski oblasti. Dolgo se mudi pri osvojitvi Kavkaza, omenja izrečno veliko hrabrost Gruzinov, ki so jo ti pokazali v bojih proti Mongolom. Morda je to poklon tovarišu Stalinu-Džugašviliju, ki je rodom Gruzin.

Epiteta velikih vladarjev je šestakov odpravil. Zanj je Peter Veliki samo Peter I. in Katarina Velika le Katarina II. Celo Ivanu IV. je odvzel pridevek Grozni, dasi imamo od samega groznega carja avtentično tolmačenje, da ta »groza« nima nič strašnega na sebi, marveč pomeni v tedanjem jeziku le strahospoštovanje, ki ga morajo podaniki občutiti pred vzvišeno osebo samodržca in božjega maziljenca. Ivan IV. je bil grozen samo plemičem, narod pa se ga spominja v pesmi pod nazivom Car Ivan, jasno sončce. Kraseči pridevek je pustil samo kijevskemu knezu Jaroslavu Modremu, ki je sestavil prvi ruski zakonik »Ruskaja pravda«.

Delikatnega vprašanja, od kdaj se je ruski narod razcepil na Ruse, Ukrajince in Beloruse, se pisec ne dotika, računajoč z občutljivostjo teh dveh no-

vih narodnosti; dijaki bodo vendar opazili, da je zibelka Rusom tekla prav za prav v Novgorodu in v Kijevu in da Moskva nima tako starih pravic na rusko ime, kakor ga imata omenjeni dve mesti. Zdi pa se, da v Kremlju neradi gledajo to cepljenje, saj so proti ukrajinstvu že nastopili. Prenesli so prestolnico iz Harjkova v Kijev, ki je veliko bolj rusko mesto, letos pa so nekaterim ukrajinskim kulturnim delavcem izrekli oster ukor in jih odstranili z vodilnih mest. Razlog za to je bilo preveliko uvajanje polonizmov v ukrajinski jezik, s čimer bi se slednji le preveč oddaljil od velikoruskoga. Pisec računa z gotovim dejstvom ukrajinskega in beloruskega naroda že od samega začetka, ko omenja pri opisu starih Slovanov, da so se iz slovanskih plemen karsneje razvili trije veliki vzhodno-slovanski narodi; ruski, ukrajinski in beloruski. Nekdanjih ruskih kneževin v Galiciji pisec ne omenja. To menda iz oziroma do sosedov Poljakov, dasi do Rumunov nima enakega ozira: na zemljevidih je predstavljena Besarabija z rusko barvo. Moskva očitno vprašanja še ne smatra za dokončno rešene.

Ako odštejemo mnogo preočitne tendencioznosti, je učbenik izvrsten zaradi tega, ker posvečuje mnogo pozornosti kulturnim pridobitvam. V tej novi zgodovini najdemo skoro toliko imen slavni ruski mož od Lomonosova do Tolstega, kolikor imen vladarjev, in obenem z zgodovinskim razvojem je podan sovisno tudi razvoj kulture, kar je bilo navadno v šolskih knjigah doslej zelo podrejenega pomena. Na vsak način je knjiga šestakova zgovorno znamenje že omenjenega miselnega preokreta v Rusiji, ki s čiščenjem v samih boljševiški vrhovih napreduje bolj in bolj. Podrobnost, da vladna komisija ni priznala knjigi prve cene, da slutiti, da bi bil moral avtor še nekako bolj poudariti vse one momente, ki jih komisija našteva v svoji oceni. Saj je tisk dobro razumel osnovno noto ocene, ko je izrekel knjigi večjo hvalo, kakor jo zasluži, ravno glede momentov, ki jih je uradna ocena posebej omenila. Vse to pa kaže, da tudi učbenik šestakova ne bo dolgovečen, in mu bo sledila učna

knjiga, ki bo vlogo ruskega naroda za stvoritev SSSR bolj poudarila in bo pisana bolj v ruskem duhu. Na zapadu pravijo, da Rusija teži nekoliko na desno. V Rusiji pa so mnenja, da Stalin trebeč levičarski trockizem trebi tudi razno navlako, ki se je zanesla v sodobno rusko javno življenje ravno zaradi pretiranega internacionalstva. O nacionalizmu je dejal Stalin, »da je to nadvse kompliciran socialni fenomen, ki je zvezan z mnogimi elementarnimi, iracionalnimi silami. Nacionalizem je življenje in se slabo ujema z racionalistično shemo. Njegove zadnje konsekvence so nepreračunljive. S policijskimi sredstvi se proti njemu ne da doseči ničesar, gospodarska povezanost in šolska omika, ki duhovno izenačuje, pa lahko napravita vse«. Stalin veruje, da se da iz sovjetskih narodov po tem potu stvoriti en narod.

B. B.

„Roditeljski list“

poljudno vzgojeslovno glasilo za slovenske starše. Izdaja Pedagoška centrala v Mariboru. Cena din 24 na leto.

Z letošnjim šolskim letom je začela pionirka širšega vzgojnega presnavljanja pri nas, mariborska »Pedagoška centrala«, izdajati list, ki hoče pomagati in svetovati staršem ob vzgojnih težkočah rodbine in doma ter jih voditi do globljega razumevanja otroka in mladine. V preprosti in vsem slojem dostopni obliki obravnava najvažnejša življenjska vzgojna vprašanja ter se s posebno ljubeznijo posveča otroku, njegovemu zdravemu, čim prirodnemu in čim sodobnejšemu razvoju. Že prve številke »Roditeljskega lista«, ki šele išče stika z javnostjo in s starši, popolnoma upravičujejo nastanek lista in pričajo o njegovem izrednem pomenu v času, ko je problem mladega rodu najglasnejši in odtujevanje otrok od doma, razhajanje mladih in starih ne navadno ostro. Zlasti važne so v listu razprave dr. St. Gogale o »Vzgojnih težavah v rodbini«, ki na široko in v globine zajemajo vprašanja domače vzgoje, članek Angele Vodetove o nujnosti spolne vzgoje, »ko pride otrok v leta nerodna«, dr. Zgečeva psihološka razmišljanja o kazni v vzgoji, A. Žerjavov sestavek o »kmečkem otroku kot de-

lovni sili«, ki se bori za razvojne pravice »mladine brez mladosti«, dr. Poljančeva opažanja o pomenu iger v pesku za otroka i. t. d. Uredniku, profesorju mariborskega učiteljskega Gustavu Silihu, našemu priznanemu pedagoškemu strokovnjaku, kulturnemu delavcu, moramo k poti, ki si jo je z listom začrtal, samo čestitati.

A—j

Tone Seliškar: Bratovština sinjega galeba

Preveo sa slovenskog Tone Peruško. Izdala »Svjetska omladinska literatura« v Zagrebu, 1937, svezak 1.

Zgodba za otroke je našla velik nov krog čitateljev. Zgodba o mladih mornarjih »Sinjega galeba« bo mladino v srbohrvatskem obmorskem svetu še vse bolj zanimala, bližji so ji kraji in dogodki iz pomorskega življenja. Oprema knjige je enako kakor v izvirniku bogato ilustrirana.

In.

„Mladinska Matica“ 1937

Angelo Cerkvenik: Ovčar Runo; ilustriral Ljubo Ravnikar. Povest o ovčarskem psu, ki ga je domotožje premagalo, da je zbežal iz vele-mestnega razkošja domov v bosanske planine k svojim ovčkam in gospodarju pastirju Mišku. Kljub basniški personifikaciji glavnega »junaka«, psa Runa, je povest psihološko globoka, da zbujata čitatelju vest, kako gospoduje človek — krona stvarstva — nad živalmi in kakšen je sploh, odkar se je s svojo civilizacijo odtrgal od prirode. »Runo ne bo nikdar prodal svoje ljubezni in svoje zvestobe za skledo lepo zabeljenih žgancev, za skledo prijetno dišečega mesa. Runo se vrne v planine« (43). Vsa pot je polna dogodivščin, tragičnih in komičnih; begunca ni moglo ustaviti ne stradanje, ne onemoglost in bolezen, a niti ječa pri konjaču, da bi ne vztrajal na begu iz velikega sveta domov v svobodne planine. Le v preprostem otroškem srcu je poštenost in sočutje do bližnjega. Runovi prijatelji so otroci po vsem svetu, koder je hodil, in tak je njegov gospodar, pastir Miško. — Enaka usoda je prignala domov tudi pastirjevega brata Mateja.

Povest je v najboljšem pomenu poučna, ker nikjer ne »podučuje«, temveč slika življenje preprosto, naravno, kakršno živi le v otroški preprostosti.

Josip Ribičič: Nana, mala opica; ilustriral ing. arh. Janko Omanen. Motivno podobna povest Cerkenikovemu »Ovčarju«; tudi mala opica Nana zbeži iz vele mestnega cirkuškega življenja v svobodno prirodo. Snovno in vsebinsko pa je naslikal Ribičič popolnoma drug svet: življenje in svet eksotičnih živali, kar odpira otroku prav takó bujno domišljijo, a večje zanimanje kakor umetne pravljice.

Davorin Ravljen: Šimej iz Roža; ilustriral Maksim Gaspari. Motiv, snov in vsebina take povesti so v našem mladinskem slovstvu še zelo redki, a s takim zgodovinsko resničnim ozadjem je še skoraj sploh nimamo. Iz življenja naših Korošcev je zajel pisatelj kot glavnega junaka povesti otroka

Šimeja in njegov dom. Šimejev stric se je ponemčuril in pogospodil. Kot odpadnik rodu in naroda hoče lastnemu bratu pognati na boben bratov in svoj rodni dom, ker je brat ostal zvest svoji zemlji in narodu. Ubogemu Šimeju hoče nemška kultura ukrasti dom, kakor mu je izropala v šoli materin jezik, da je le s težavo napisal in podpisal staršema prvo pismo iz »tujega« Celovca domov: »Nai bobrei Wai lebo bosdrawim... Waiin Schimej.«

Tri lepe knjižice, trije važni pogledi za mladino: v življenje, v svet in v lasten narod.

Inko

Popravek

Na strani 124—127 popravi v naslovu in v celotnem članku ime Aldovrandi v: **Aldrovandi**.

Na strani 219 ime Vidaković popravi v: **Vinković**.

D R O B T I N E

O narodnem edinstvu s stališča — varnosti. Neki dnevnik, ki je še v letošnjem poletju pošiljal vse, ki so govorili o jugoslovanskem narodu, k sv. Katarini po pamet, je novembra meseca napisal že tole: »Vsi veliki nosilci kulture in politični voditelji med Slovenci, Hrvati in Srbi so že dolga desetletja prej (t. j. pred zedinjenjem) govorili, da smo Slovenci, Hrvati in Srbi en narod. ... narodno edinstvo je! Slovenci, Hrvati in Srbi smo državno en narod, ali — zaradi pohlepnihi hegemonistov bomo varneje povedali — en rod... Ta rod Slovencev, Hrvatov in Srbov se kot skupni lastnik in nosilec Jugoslavije more imenovati »jugoslovanski narod«, more si želeči, da bi bila zavest narodnega edinstva — ali varneje: edinstva rodu — čim krepkejša in iskrenejša.«

Kršćanstvo in sila. Ugleden javni delavec je napisal tole: »Prav tako nesmiselno je upati, da bomo koga s silo in oblastnim pritiskom res pridobili za krščanstvo. Še bolj neumno pa je, če kdo misli, da bo v naši državi na ta način trajno vladal in s silo učil ljudi krščansko živeti. To so zablode, ki se dajo pojasniti edino s tem, ker živimo v dobi, ko je nasilje najvažnejše sredstvo za vodstvo in organizacijo družabnega življenja. Toda mi, ki pravimo, da hočemo biti pravi kristjani in katoličani, ne smemo pozabiti, da je to oboževanje sile prav po svojem bistvu pogansko. Če hočemo, da bomo kot kristjani in katoličani res kaj pomembni in imeli kaj vpliva na življenje, potem moramo iskati to moč popolnoma drugje: v krščanskih življenjskih resnicah, prav posebno v ljubezni, ki ni nasilna, temveč je po znanih besedah sv. Pavla potrpljiva in dobrotljiva, ... ni nevoščljiva, se ne veseli krivice, veseli se resnice, vse opraviči, vse varuje, vse upa, vse prenaša.«

Pax et bonum. V nekem nabožnem mesečniku čitamo: »Sredi poplave brezbožnega tiska smo mi Slovenci in vendar ne storimo ničesar, da bi to poplavo za jezili, ta drveči veletok ustavili. Nekateri slovenski katoličani celo naročajo take časopise, katerih izdajatelji so splošno znani kot najbolj zagrizeni sovražniki Cerkve. Naročajo časopise, katerih uredništva najemajo morilce slovenskih katoliških akademikov. Najemajo umore po župniščih in plačujejo ljudi za izpodkopavanje evharističnih križev.«

Iz bukev naše kranjske spakedrane

Sto let bo že tegà, kar želel si, Francè, da b' bil prepír s svetà pregnan. No, takrát ni b'lo mogoče, ker je cenzura b'la »Zdravico« tvojo zaplenila. Al' zdaj je Kranjcem tvojim zlati vek prišel.

Veš, kar je slovensko, ne sme bit' več slovansko, samo latinsko »uzmat se učimo« kakor lovci v pustolovskih zgodbah. Jezika godljo mešamo nevtrudno.

Zdaj pod zimo gledali smo senco unstranske glorijske v slikah bratov Šubicev. Al pa je našel vsakdo pot do tja, ne vem. Slovenci so vabili s'cer: le pojte gledat', ker razstava je odprta. Al mi smo vajeni bolj sejmskih razstav; tam letos b'la že sedemnajstič je otvorjena — uradno. Samo Slovencem kranjskim pa je b'la vpeljana.

In zdaj se mi ne čudi, če ne vem, al ve Ljubljana, kdo je bil vpeljan: al pleme ali rod, al narod ali ljudstvo, al morebit' razstava, ali brata Šubica? Veš, tud' novinarsko razstavo smo otvorili, in bli na časnikarski smo koncert povabljeni. V kraljevini so imeli delavci zaščito, a v kraljestvu pridejo pod varstvo kot dekleta nedoletna al otroci neboljeni. Sploh vsega imamo na preték. Še narod se nam je podvojil; odkar Slovenarji Slovence pameti uče, ima tud' glavno mesto dve glavé: Beograd in Belgrad. Kdo zna, kdo ve, kako to razjasnit'?

»Pisar« nam pravi: Kar po svoje jo zarobi!

Počakaj, bre, tako ne gre! Morda nam to razsodi advokatska komora, al morebiti zbornica odvetniška, al v tretje advokatska zbornica. Če bo naš trud zaman, pa še v četrto pojdemo inštanco — v komoro odvetniško, razsekat' sámi senco oslovo — ne več po gordijsko, kar po gorgjansko!

Naših Kranjcev zlati vek

Prekósili smo res že vse naróde,
saj govorimo vsi že tak' v Emoni,
ko žlobodrali so tam v Babiloni.
Al upaš, Ribičev France, da bode

nebo se res ti kdaj odprlo sámo,
kakòr si želel, vsaj po sodnem dnevi?
Poglej nas zdaj v oslovske sence reví;
up sreče unkraj groba vrgel v jamo

še sežnje dvajset štir' boš globokeje!
Učeni tvoj »Pisar« se v raju smeje,
mu vrgla sad med ljuliko slovensko

je vsaka smet njegova tisočeren,
nam zmedla v bukvah pamet je plemensko,
prepír vsega sveta ni bolj prešeren.

Inko.

Iz bukev naše kranjske spakedrane

Sto let bo že tegà, kar želel si, Francè, da b' bil prepír s svetà pregnan. No, takrát ni b'lo mogoče, ker je cenzura b'la »Zdravico« tvojo zaplenila. Al' zdaj je Kranjcem tvojim zlati vek prišel.

Veš, kar je slovensko, ne sme bit' več slovansko, samo latinsko »uzmat se učimo« kakor lovci v pustolovskih zgodbah. Jezika godljo mešamo nevtrudno.

Zdaj pod zimo gledali smo senco unstranske glorijske v slikah bratov Šubicev. Al pa je našel vsakdo pot do tja, ne vem. Slovenci so vabili s'cer: le pojte gledat', ker razstava je odprta. Al mi smo vajeni bolj sejmskih razstav; tam letos b'la že sedemnajstič je otvorjena — uradno. Samo Slovencem kranjskim pa je b'la vpeljana.

In zdaj se mi ne čudi, če ne vem, al ve Ljubljana, kdo je bil vpeljan: al pleme ali rod, al narod ali ljudstvo, al morebit' razstava, ali brata Šubica? Veš, tud' novinarsko razstavo smo otvorili, in bli na časnikarski smo koncert povabljeni. V kraljevini so imeli delavci zaščito, a v kraljestvu pridejo pod varstvo kot dekleta nedoletna al otroci neboljeni. Sploh vsega imamo na preték. Še narod se nam je podvojil; odkar Slovenarji Slovence pameti uče, ima tud' glavno mesto dve glavé: Beograd in Belgrad. Kdo zna, kdo ve, kako to razjasnit'?

»Pisar« nam pravi: Kar po svoje jo zarobi!

Počakaj, bre, tako ne gre! Morda nam to razsodi advokatska komora, al morebiti zbornica odvetniška, al v tretje advokatska zbornica. Če bo naš trud zaman, pa še v četrto pojdemo inštanco — v komoro odvetniško, razsekat' sami senco oslovo — ne več po gordijsko, kar po gordjansko!

Naših Kranjcev zlati vek

Prekósili smo res že vse naróde,
saj govorimo vsi že tak' v Emoni,
ko žlobodrali so tam v Babiloni.
Al upaš, Ribičev France, da bode

nebo se res ti kdaj odprlo sámo,
kakòr si želel, vsaj po sodnem dnevi?
Poglej nas zdaj v oslovske sence reví;
up sreče unkraj groba vrgel v jamo

še sežnje dvajset štir' boš globokeje!
Učeni tvoj »Pisar« se v raju smeje,
mu vrgla sad med ljuliko slovensko

je vsaka smet njegova tisočeren,
nam zmedla v bukvah pamet je plemensko,
prepír vsega sveta ni bolj prešeren.

Inko.

Ne samo čaj...

Naš čaj

in najboljša domača
zeliščna krepilna pijača.
NAŠ ČAJ dobite v ipoc.
trgovinah.

KMETJSKA DRUŽBA
V LJUBLJANI

Odslej nabavljajte

*vse pisarniške
in tehnične potrebščine*

za pisarno, urad in dom v trgovini s papirjem

M. Tičar

Šelenburgova ulica št. 1 ali njeni
podružnici na Sv. Petra cesti št. 26.

»JUGOSLAVIJA«

splošna zavarovalna družba

je ena največjih domačih zavarovalnih družb

Sklepa življenjska zavarovanja po najmodernejših kombinacijah
in najkulantneje tudi požarna, vlomilska, nezgodna in avto-
mobilna zavarovanja, zavarovanja proti razbitju stekla,
transportna zavarovanja in zavarovanja živine

Ravnateljstvo za Dravsko banovino v Ljubljani, Tyrševa c. 15

Kreditni zavod

za trgovino, obrt in industrijo.

Ljubljana, Prešernova ulica št. 50

(v lastnem poslopu)

Telefon: 37-81, 37-82, 37-83, 37-84.

Brzjavni naslov: KREDIT LJUBLJANA.

Obrestovanje vlog, nakup in pro-
daja vsakovrstnih vrednostnih pa-
pirjev, deviz in valut, borzna naro-
čila, predujmi in krediti vsake vrste,
eskompt in inkaso menic, kuponov,
nakazila tudi v inozemstvo, Safe —
deposits itd.

V a b i l o

Ta številka „MISLI IN DELA“ zaključuje tretji letnik. V slovenski publicistiki je že tak uspeh revije v današnjih časih važen, bistven je seveda njen idejni, vsebinski pomen. Uredništvo in uprava sta našli toliko moralne in tudi materialne opore pri sotrudnikih in naročnikih kakor tudi pri drugih čitateljih, da si upamo pogumno stopiti v četrty letnik.

Dosedanje namere in obljube smo skušali kar najbolje izpolniti. V prihodnjem letniku nameravamo še bolj razširiti preglede socialnega, kulturnega, gospodarskega življenja in drugih važnih vprašanj.

V člankih in obzorniku bomo skušali — kolikor bodo dopuščale razmere — poseči tudi v dnevno dogajanje.

Odmev domačega in zunanjega tiska je reviji potrdilo v njenem prizadevanju.

Obseg letnika je ostal po straneh enak, stvarno pa je precej večji; z gostejšim in drobnejšim tiskom se je obseg povečal za eno petino.

Vsem sotrudnikom in naročnikom se zahvaljujemo za vso dosedanje podporo, prepričani, da bodo ostali reviji naklonjeni še nadalje in pridobili še novih naročnikov.

V Ljubljani, meseca decembra 1937.

Uredniški odbor

revije

MISEL IN DELO
